

GODIŠNJAK ZA KULTURU, GODINA XXII, BROJ 2, TUČEPI, 2021.

TUČEPSKI LIBAR II

TUČEPSKI LIBAR II

IMPRESUM:

Izdavači:

Općina Tučepi

Kraj 39A

HR 21325 Tučepi

Tel. 00385 21 623568

e-mail: opcina@tucepi.hr

<http://www.tucepi.hr>

Turistička zajednica Tučepi

Kraj 46

HR 21325 Tučepi

Tel. 00385 21 623568

www.tucepi.com

e-mail: tzo-tucepi@st.t-com.hr

Za izdavač:

Ante Čobrnić, načelnik

Izdavački savjet:

Ante Čobrnić, Ivo Mravičić, fra Stipe Bešlić

Urednica:

Vedrana Vela Puharić

Lektura:

Ružana Kovač

Uredništvo i savjeti:

Ljubica Mihaljević Falak, Ružana Kovač, Vjekoslav Šimić, Vedrana Spajić-Vrkaš, Tatijana Gareljić, Ante i Meri Čović, Vinka Visković, Šimun i Ivka Bušelić, Ženja i Vlado Ševelj, Tomislav Mravičić - Legenda o siru, Ivo Luka Puharić-prijepis

Prijelom i dizajn:

Duplo više d.o.o. Makarska

Tisak:

Jafraprint d.o.o. Solin

Naklada:

800 kom

Tučepi, veljača 2021.

ISSN 1332-8816

KAZALO

str	7		1. UVODNE RIJEČI
			ANTE ČOBRNIĆ
	9		“Hvala svima koji su zaslužni za ovaj dugo čekani libar!”
			VEDRANA VELA PUHARIĆ
	11		Tučepski libar kao čuvar naslijeđenog bogatstva
			BRANKO BUŠELIĆ
	12		Tučepi – oaza dobrih vibracija
	15		2. ŠKOLSTVO U TUČEPIMA
			BRIGITA MRAVIČIĆ
	17		Mala škola za velike stvari
	23		3. TUČEPI U KRILU PARKA PRIRODE BIOKOVO
			SLAVO JAKŠA
	24		Biokovo, taj moćni Adrion nad Tučepima
	31		4. TRAGOVI KULTURNE BAŠTINE
			IGOR HRSTIĆ
			PERUNOVO SVETIŠTE /SUTVID/ U TUČEPIMA
	33		Domoroci smo ili došljaci?
			ANA KUNAC
	51		Buklijo moja, i danas te se sićan
			VEDRANA VELA PUHARIĆ
	65		Tamo gdje sunce sja, tamo će voda zablistati
			NORA KULUZ
			O “Bokunu razgovora”
	72		i običajima vezanim uz odlazak u vojsku
			MARINO SRZIĆ
			O nekim tučepskim rodovima doseljenim
	83		u Makarsku tijekom 18. i početkom 19. stoljeća
			IZ ZBIRKE ŠIMUNA BUŠELIĆA
	90		Građevinska dozvola prvog tučepskog kondota
			RAJKO JURIŠIĆ
	94		Grand hotel “Jadran” – svjetionik poslijeratne izgradnje

105 | **5. BOGATSTVO TRADICIJE KULTURNOG I DRUŠTVENOG ŽIVOTA**

107 | RUŽANA KOVAČ
Čuvajmo ono što nam u naslijeđe ostaviše naši stari

109 | IVICA MIJAČIKA
Vrijeme koje treba kulturu i tučepske zaseoke

113 | MARTA ČOVIĆ
U "Kredenci" samo jubav

117 | **6. SPORTSKA I DOBROVOLJNA DRUŠTVA**

119 | Od sporta se nikad nije odustajalo

122 | ČEDOMIL ŠIMIĆ
HNK JADRAN TUČEPI Europski rekorder u netaknutoj mreži

124 | EDVARD VISKOVIĆ
DVD-u Tučepi nedostaje samo pravi dom

129 | **7. TUČEPLJANI PO SVIJETU I OSTALE ZANIMLJIVOSTI**

131 | Fascinantni memoari GRGE OSTOJIĆA

133 | RASPJEVANA BAJKA TANJE ŠIMIĆ
"Zauvijek ću pamtili ljeta na tučepskoj plaži"

134 | DRAGANA POPOVIĆ
Ubojstvo Marijana Čobrnića potreslo Ameriku

137 | **8. TUČEPSKE I INE POETE O TUČEPIMA**

139 | MILENKO MILOVAN ČOVIĆ

140 | LJUBICA MIHALJEVIĆ FALAK

141 | BRANKO BUŠELIĆ

143 | VICE BUŠELIĆ

144 | IVICA MIJAČIKA

145 | RAJKA ŠEVELJ

147 | DRAŽENA RADONIĆ

151 | DENIS BATINOVIĆ PEKMA

154 | NEDA ŠIMIĆ BOŽINOVIĆ

158 | DANILO ČOVIĆ

163 | JURE BATINIĆ

165 | **9. BAKINA FOTOTEKA**

“Hvala svima koji su zaslužni za ovaj dugo čekani libar!”

Te, sada daleke 1999. godine, u mandatu prvog našeg načelnika Vladimira Bušelića, ugledao je svjetlo dana prvi broj “Tučepskog libra”. Često se kaže da ono što nije zapisano, kao da se i nije dogodilo pa, slijedeći tu maksimu, idemo

dalje s “Tučepskim librom 2”, koji će vas provesti kroz prohujale dvadeset dvije godine te vratiti na tren i dublje u povijest Tučepi.

Mozaici aktivnosti složeni od “kamenčića” kulturne i prirodne baštine, sporta, tradicije, običaja, kreativnih izričaja i izražaja pojedinaca posloženi su u “Tučepskom libru 2”.

Biti načelnikom u vrijeme ove unikatne novije povijesti, sa znanjem koliko naših ljudi volonterski sudjeluje u organizaciji brojnih kulturnih, sportskih, glazbenih, a posebno manifestacija za djecu, čini me neizmjereno ponosnim i sretnim.

Stoga je zadaća sviju u tučepskoj vlasti, sadašnjoj i budućoj, biti u službi podrške i stalnog “zalijevanja” ovog, kako mnogi govore, tučepskog fenomena, dajući mu vjetar u leđa u cilju njegova (o)čuvanja i unaprjeđivanja kroz buduća vremena.

Niccolo Berac autor je izreke “Samo zmija može pobjeći iz vlastite kože”, a budući da mi ljudi ne možemo pobjeći ni od pandemija ni potresa ni poplava, budimo odgovorni i proaktivni, djelujmo u zajednici i za zajednicu, pomognimo svima kojima je potrebno, uz nadu kako ćemo na dan kad slavimo našeg zaštitnika, svetog Antu Padovanskog, imati priliku uživati i u “Tučepskom libru 3”.

Hvala svima koji su zaslužni za ovaj dugo čekani libar!

Tučepski libar kao čuvar naslijeđenog bogatstva

U želji da se objedine spoznaje, iskustva i stajališta Tučepjana i inih o Tučepima s raznih područja, sad već daleke 1999. godine uz prvog načelnika Vladimira Bušelića, a pod vodstvom glavne urednice Ljubice Mihaljević Falak, započete su priče u "Tučepskom libru 1".

Nakon dvadeset i dvije godinemi nastavljamo, u nadi da ćemo vas potaknuti na dodatna istraživanja o Tučepima.

Radovi u godišnjaku podijeljeni su u devet tema:

1. UVODNE RIJEČI
2. ŠKOLSTVO U TUČEPIMA
3. TUČEPI U KRILU PARKA PRIRODE BIOKOVO
4. TRAGOVI KULTURNE BAŠTINE
5. BOGATSTVO TRADICIJE KULTURNOG I DRUŠTVENOG ŽIVOTA
6. SPORTSKA I DOBROVOLJNA DRUŠTVA
7. TUČEPLJANI PO SVIJETU I OSTALE ZANIMLJIVOSTI
8. TUČEPSKE I INE POETE O TUČEPIMA
9. BAKINA FOTOTEKA

U vremenu velikih promjena i klimatskih ekstrema više smo nego ikad svjesni kako ništa nije slučajno i kako naslijeđena bogatstva ne smijemo uzimati zdravo za gotovo.

"Tučepski libar 3" u pravom smislu riječi bio bi godišnjak. Najavljujemo njegovu promociju na sv.Antu, 13.lipnja 2021. godine. Godina je ovo od značajnih jubileja – crkvi sv. Ante 120 je godina, 110 godina je uljari i prvoj pošti u Tučepima, crkvici sv. Kate 480 godina, a groblju i crkvi sv. Jure velikih 710 godina. Nepresušan izvor inspiracije za priče u brojnim nadolazećim godišnjacima, zar ne?

Uz zahvalnost svima

Vedrana Vela Puharić

Tučepi – oaza dobrih vibracija

*“...zburadost se u vrhu trna krije,
ja cvijet masline biram!”*

Tučepi danas mjesto je odabira u kojem se rado živi, koje brojni ljudi dobre volje s radošću posjećuju i još radosnije mu se vraćaju.

Nastale su, rasle i razvijale se prolazeći, kao i mnoga druga mjesta, kroz vrtlog povijesnih mijena, hraneći se tvrdim radom svojih žitelja zalivenim znojem, krvlju i suzom mnogih generacija koje su, nesebično sa dajući, gradile i materijalnu i kulturnu podlogu za opstanak i ostanak na tlu svojih pradjedova.

Izrastajući na dlanovima mora, uz sol ljubavi i odricanja, ugnijezdivši se u jedinstveni dragulj prirode, u sama njedra opjevanog Biokova čiji korijen hladi i oplakuje najplavlje i najtoplije more, kroz bremenitu povijest oblikovane su Tučepi za skladan život čovjeka s prirodnim datostima. S koljena na koljeno ljudi Tučepi tkali su svoj ćilim ljepote oplemenjivanjem i prostora i sebe samih, kujući i njegujući tradicijske vrijednosti oličene u privrženosti slobodi čovjeka i domovine, radu, ljudskom poštenju, empatiji i solidarnosti.

Na tom ćilimu odnegovana je druželjubiva, vedra, široka i topla kršćanska duša Tučepki i Tučepjana. Uz te vrijednosti složno je mijenjana i tradicijska osnovica težačko - ribarskog načina privređivanja; smjelim iskorakom u prevrednovanje ukupnih gospodarskih i svih drugih resursa Tučepi u trajnu opredijeljenost na turizam. Dakako da sve ove vrijednosti baštine i razvijaju i današnje generacije Tučepjana. S takvom podlogom izrasla je i, više nego uspješno i blago-

vremeno, provedena golema ali i posve razumna preobrazba Tučepi, koje od tradicijski ruralnog podbiokovskog sela sve jasnije poprimaju atribucije tihog i za život ugodnog primorskog gradića. Tučepi su s iskonskom gostoljubivošću svojih žitelja prepoznate i cijenjene kao višestruko zanimljiva i privlačna turistička destinacija.

U prirodi je čovjeka da teži ono lijepo učiniti još ljepšim. Upravo u koracima ka ostvarenju te prirodne težnje i sam život hvata potpuniji smisao. Zato trajno oplemenjivanje svega onog što su nam preci prenijeli u nasljeđe potiče u nama zadovoljstvo, osobito kad sve to poprima okus ljudskosti. Stoga uspješni ljudi trajno brinu da potomcima, koji od nas preuzimaju baštinsku korjeniku, u riznici materijalnog i kulturnog dobra ostane i više i bolje od onoga što su sadašnje generacije primile u nasljeđe. Zapravo svaka generacija, a ova naša možda još i više, ima zadaću trajno promišljati, a onda i koristiti prilike za kontinuirani rast boljitka uvjeta za rad i stvaralaštvo, a time i smisleniji život. Jedino tako potomcima se može podastrijeti realno očuvani, a urbano obogaćeni prostor, s materijalnom podlogom za njihovo kreativno djelovanje na trajnom obogaćivanju uvjeta za zadovoljavanje zajedničkih potreba novih generacija. Sve kako bi im život začinjavala glazba radosti.

Turizam kao temelj egzistencijalnog žitka nije upitan, ali događanja u upravo minuloj godini (pandemija, potresi) opominju. Možda bi u bliskoj suradnji s okruženjem valjalo promišljati i o nekim drugim mogućim iskoracima koji, dakako, po svemu trebaju biti kompatibilni turizmu kao trajnom nositelju razvitka Tučepi. Valjalo bi stoga samo podsjetiti na golemi tučepski resurs koji već dugo čeka svoju pravu valorizaciju, a koji u sebi sadrži i čuva višestruke mogućnosti. Dakako, riječ je o nasušnoj potrebi revitalizacije starih tučepskih zaselaka. Možda je upravo ovo vrijeme za dublje promišljanje što bi moguća revitalizacija mogla donijeti mjestu. Dakako, uz temeljni uvjet da se provede tako da u punoj mjeri i bez izuzetka bude sačuvano izvorno graditeljsko nasljeđe. Uz takav pristup zasigurno bi se otvorio odgovarajući prostor za dobre poduzetničke ideje. Odgovor na ovo složeno pitanje valjalo bi potražiti u istinskoj stručnoj analizi mogućnosti, općem značenju, mogućoj materijalnoj podlozi i načinima ostvarivanja same ideje te oblikovanju uloge lokalne zajednice u procesu realizacije (oblici pomoći vlasnicima i mogućí izvori sredstava, pomoć države i Europske unije).

Vrijeme koje živimo, a još više ono koje će tek doći, iznad svega traži čovjeka znanja, čovjeka s prokušanim vještinama, čovjeka koji suvereno vlada modernom tehnologijom ovog doba i koji se uz svoje vještine lako prilagođava zahtjevima sve suvremenije, brzo mijenjajuće tehnološke osnovice rada, imanentne gotovo svim djelatnostima. Stoga je i na našoj lokalnoj, kao i svakoj drugoj razini, nasušna potreba ulagati u ljude stvaranjem što optimalnijih uvjeta za permanen-

tno obrazovanje. Nasušna je potreba ulagati i u kulturu i sport jer se jedino tako formira zrela samomisleća osoba, sposobna odgovoriti izazovima vremena.

Kultura u Tučepima, osobito tokom ljeta ("ka Kultura u tučepskin zaseocima", događanja u udruzi KUS-njega i ona koje organizira Udruga "Kredenca") uistinu doseže zavidnu razinu. Odjeci dramskih i glazbenih događanja te brojne izložbe likovnog stvaralaštva etabliranih i dobro afirmiranih umjetnika sežu puno dalje i šire od tučepskih gabarita. Tučepi se prepoznaju i cijene, a umjetnici ih rado pohode.

Dakako, sve ovo blisko korespondira s dobrim vibracijama čelnih ljudi lokalne zajednice koji prepoznaju i mjesto i značaj kulture za ukupnu kvalitetu života u Tučepima.

Tučepi su iz dana u dan sve ljepše i sve bliže srcu onih koji ih vole. O tome svjedoče pozamašna i trajna ulaganja u široki spektar komunalne infrastrukture. Stoga bismo rekli da je upravo imperativ trajno i visokokvalitetno što hitnije riješiti prostorne potrebe škole, ali i promišljati o mogućim prikladnim prostornim uvjetima za potrebe kulture, gdje bi se mogao odvijati bar dio kulturnih događanja, poput onih koja "zaslađuju" i "rashlađuju" vrela ljeta, osobito tijekom zimskih mjeseci.

Tučepi se očigledno kreću u dobrom smjeru, ali tek kad se dogodi da golema većina svoj osobni interes u svim područjima tiho zatomi i podredi onom zajedničkom, koji donosi boljitak svima, Tučepi će zračiti svjetlom koje obasjava svakog tko Tučepi živi i trajno u sebi grije.

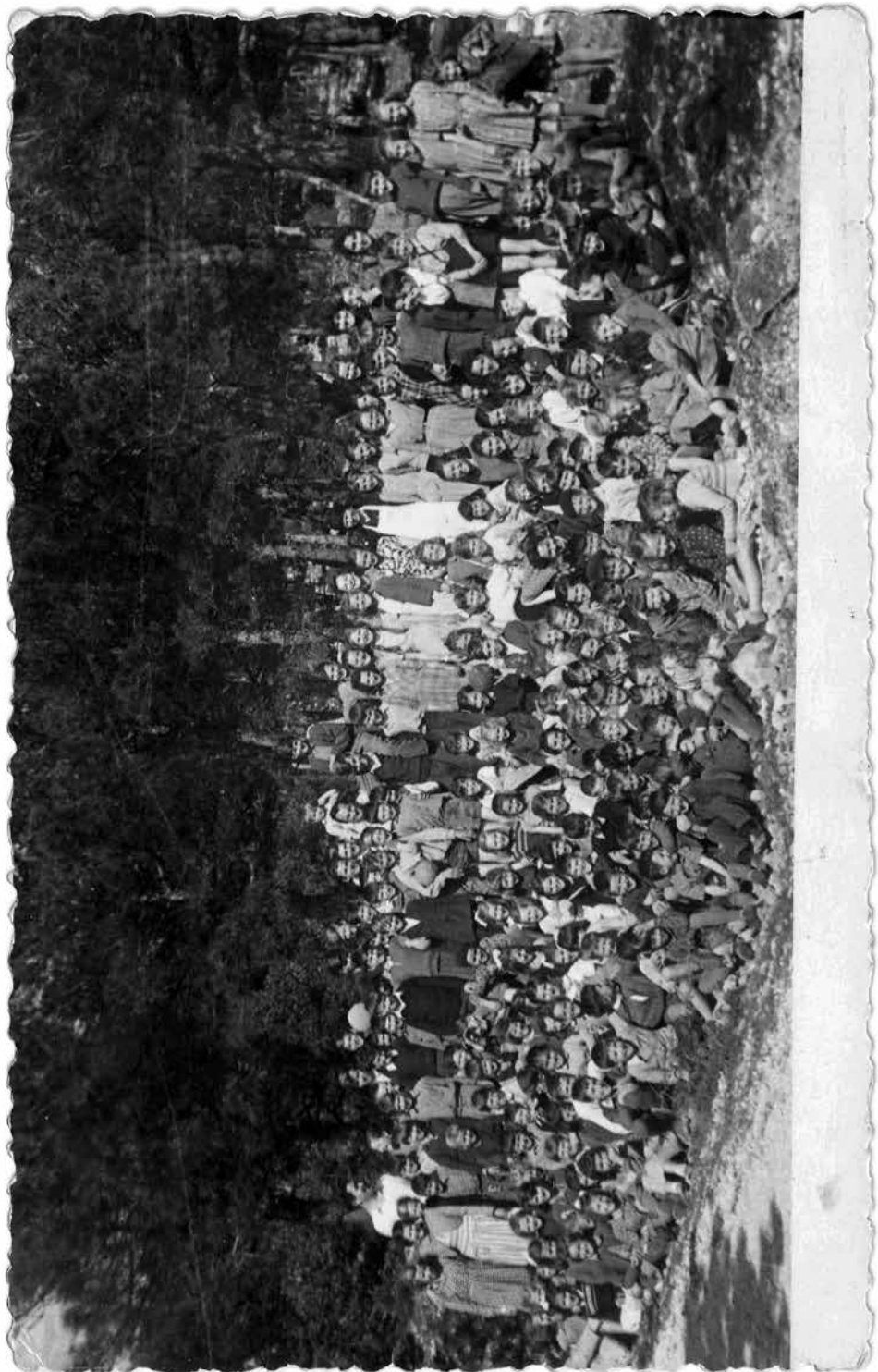
*Školstvo
u Tučepima*

Mala škola za velike stvari

Počeci osnovnog školstva u Tučepima sežu u davnu 1884. godinu, kada Pokrajinsko školsko vijeće u Zadru donosi odluku da će u Tučepima 1884./1885. godine otvoriti pučku školu. Ta se odluka ostvarila tek 1. prosinca 1892. godine, kada se pokreće jedno-razredna škola u kući Ive Bušelića, a prvi učitelj bio je Nikola Kirinčić.

Godine 1898. u Lalića kući otvorena je dvorazredna pučka škola, a od 1902. godine djeluje i treći razred kao mješovita škola. Kao što vidimo, do tada se nastava odvijala u privatnim seoskim kućama, a nova školska zgrada otvorena je tek 1905. godine i u njoj se radilo do 1944. godine, kada je u ratu porušena, a sva dokumentacija nestala. Ona je bila smještena između Crkvene kuće i Župskog stana, gdje je Spomenik palim borcima. Poslije II. svjetskog rata nastava se održava u Crkvenoj kući i u Lalića kući pa je moglo biti svih šest razreda. Uvođenjem osmogodišnjeg načina školovanja nastava se morala održavati u dvije smjene – do podne i poslije podne. U velikom potresu 1962. godine u kojem je Lalića kuća oštećena, nije bilo moguće održavati svu nastavu u Crkvenoj kući. Stanovništvo je evakuirano pa u Zagrebu u Pionirskom gradu učenici završavaju školsku 1962./1963. godinu. Iduću školsku godinu djeca viših razreda pohađaju nastavu u Makarskoj, a četiri niža razreda nastavljaju školovanje u Crkvenoj kući. Osim toga, 5. rujna 1964. godine otvorena su i četiri niža razreda na Kraju u Uljarskoj kući. Tako su tada Tučepi imale dvije škole – obje područne Osnovnoj školi Vid Mihaljević u Makarskoj: u Gornjim Tučepima četiri niža razreda s tri učionice i četiri učitelja, a na Kraju četiri niža razreda i preko 30 učenika.

NEDOSTAJE SAMO SPORTSKA DVORANA

Sadašnja Osnovna škola izgrađena je 1974. godine kao četverorazredna osnovna škola i do danas se u njoj odvija cjelokupni program osmogodišnje škole, a od školske 1992./1993. godine je samostalna Škola smještena u središtu mjesta Tučepi. Postojeći prostor školske zgrade ne zadovoljava potrebe učenika i učitelja Škole, odnosno suvremene škole tako da je osnovni zadatak dovršiti izgradnju druge faze sadašnje zgrade Škole i izgraditi sportsku dvoranu, kako bi Škola pružila najbolje moguće načine obrazovanja za učenike u budućnosti, a istovremeno ih pripremila za život i rad.

Osim redovne nastave, koja je stručno zastupljena u svim predmetima, u Školi je organizirana i izborna nastava iz engleskog i njemačkog jezika, informatike i vjeronauka. Prema svojim interesima učenici su se opredijelili i za neku od brojnih izvannastavnih aktivnosti: Virtualnu učionicu, Sportsku sekciju, Vrijedne ruke, Prometnu sekciju, Uređenje školskog vrta, Ekološku sekciju, Likovno-keramičarsku sekciju, Zbor, Gitaru, Mlade informatičare, Multimedija, Programiranje igrica, Turističku kulturu, Šahovsku sekciju, Vjeronaučnu olimpijadu, Dramsku i novinarsku sekciju, Foto-fizika sekciju, Mlade kartografe i Volonterski klub. Naši učenici uključeni su u mnoge izvanškolske aktivnosti. Postižu odlične rezultate i svake školske godine dostižu visoka mjesta, gdje god se natjecali.

PIONIRI U TISKANJU ŠKOLSKOG LISTA I MALOJ MATURI

2006. godine u našoj školi osnovana je učenička zadruga kojoj su učenici i učitelji zajedno odabrali ime "Škrinjica". U sklopu Zadruga koja ima tri sekcije (Likovno-keramičarsku, Ekološku sekciju – školski vrt i sekciju Vrijedne ruke) njeguju se i razvijaju lijepe radne navike te stječu znanja i vještine koje bivaju prezentirane na smotrama, susretima i natjecanjima. Posebno smo ponosni na to što je na državnoj Smotri učeničkih zadruga u Podgori 2010. godine naša Zadruga i Škola postigla veliki uspjeh predstavljajući našu prvu školsku kuharicu "Tajne bakine škrinjice", koja je proglašena Najproizvodom. Radovi naših učenika mogu se kupiti na raznim sajmovima koje naša Škola organizira povodom Dana kruha i na Božićnom i proljetnom sajmu, a sav novac namijenjen je u humanitarne svrhe i za Zadrugu.

Posebno je vrijedno spomenuti naš školski list "Vrutak", koji je jedan od prvih tiskan na ovom području (od 1994. godine) i od tada izlazi neprekidno, na kraju svake školske godine. Sve kvalitetniji i suvremeniji, predstavljen je i nagrađen na LiDraN-u te je niz godina zaredom na Državnoj smotri.

Naša Škola uvela je na ovom području i proslavu *Male mature*, kada se učenici 8. razreda na svečan način opraštaju sa svojim osnovnoškolskim obrazovanjem.

Uspomena iz II razreda 1981. Godine; učitelj: Ivo Sumić, Čović Alma, Knežević Alena, Šimić Marina, Pašalić Miranda, Šimić Marinela, Čović Danijela, Visković Majda, Bušelić Antonela, Jurić Luka, Šimić Duško, Ševelj Milenko, Kuran Tonči, Tomo Lalić, Šarić Pero, Šarić Zlatko, Čović Zlatko, Tonči Janko, Šarić Vlado, Brbić Kleme, Mendeš Zlatko, Mravičić Denis, Kuran Srečo OA Tonkica i Paško Bušelić

Iako smo mala Škola, uključeni smo u gotovo sve aktivnosti, humanitarne akcije i u europske projekte. Rad naših učenika i posebno vrijednih učitelja dolazi najviše do izražaja u visokim priznanjima sa svih nivoa pa smo posebno ponosni na vrijedno Priznanje općine Tučepi. Kraj prvog i drugog polugodišta zaokružuje se u dvije velike školske priredbe: pred Božić i na kraju školske godine završnom priredbom kojom obilježavamo i slavimo 13. lipnja - Dan škole, Dan općine Tučepi i Dan zaštitnika mjesta sv. Ante.

HIMNA I GRB ŠKOLE IZ VLASTITE 'RADIONICE'

Što na kraju reći?

Sve je rečeno (i ono što smo propustili napisati) u našoj školskoj himni "Izvor radosti", za koju je tekst napisala naša vjeroučiteljica, a uglazbio učitelj glazbene kulture. Ponosni smo i na grb naše Škole koji je osmislila učiteljica likovne kulture. Sve to smo predstavili na Dan naše škole 2008. godine.

Zahvaljujući marljivim učenicima, izvrsnim kompetencijama učitelja, stručnih suradnika i svih djelatnika Škole, kvalitetnoj suradnji na relaciji roditelj - škola te pomoći i podršci lokalne zajednice, ova Škola ima budućnost.

Izvor radosti

tekst: Marina Šimić
glazba: Marin Erceg

Iz-vo-ri su mo-ji... Tu-če-pi-ma i-me da-li...
Vi-di-ci zla-tnog sun-ca... u ško-lu su me zva-li...
U me-lo-di-ju gla-sa... je-dan iz-vor te-če...
od-zva-nja pje-smom... kad u ško-lu kre-ćem...
Ško-la je mo-ja... most što spa-ja... no-te
ra-do-sti... u pje-smu bez kra-ja... Kad u sr-cu njež
- na na-sta-ne pli-ma... to lju-bav u ško-li... dom svoj
Fine
i-ma... Ko-rak moj ma-li... pra-ti u-vijek
s ne ba... sve-ti An-te zna... da mi po-moć tre-ba...
D.S. al Fine

KORIŠTENA LITERATURA

Dr. o. Milan Šetka,

“Tučepska spomenica”, Tučepi, 1968.

Vedrana Spajić Vrkaš,

“Odrastanje u tradicijskoj kulturi Hrvata”, Zagreb, 1996.

Zbornik “Stogodišnjica škole Tučepi”,

Tučepi, 1994.

“Tučepski libar”,

Tučepi, 1999. g.

Školski kurikulum

za šk. godinu 2020./2021.

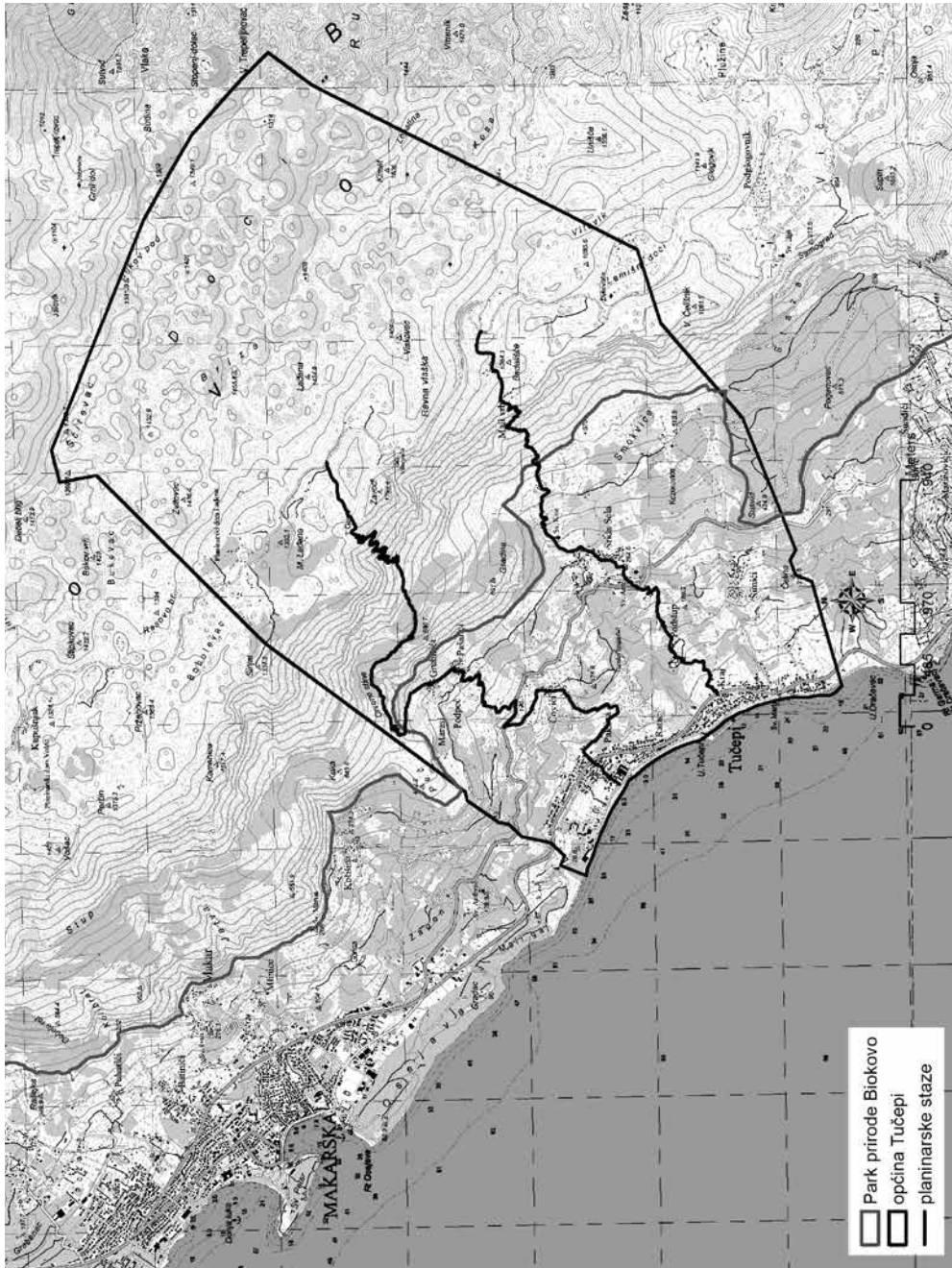
*Tučepi u krilu
Parka prirode Biokovo*

Biokovo, taj moćni Adrion nad Tučepima

Na području Parka prirode Biokovo prisutni su brojni tragovi koji ukazuju na suživot čovjeka s planinom. Oni danas govore o životu minulih vremena, o običajima i načinima prilagodbe stanovništva teškim uvjetima života na ovoj lijepoj i surovj planini.

Vrijednosti i ljepote Biokova odavno su prepoznati. Biokovo je 1981. godine proglašeno parkom prirode. Prostire se na površini od 193 km², a osim po svom položaju i ljepoti krajobraza, Biokovo je jedinstveno i zbog iznimne geomorfologije, biološke raznolikosti, kao i bogate kulturne baštine.

Planina Biokovo je tijekom povijesti promijenila različite nazive. Mijenjanje naziva ovisilo je o pojedinim kulturama koje su ga okruživale. Od vjerojatno više naziva koji su davani ovoj planini, danas su nam poznata tri koja su tijekom stoljeća stvorile grčka, latinska i hrvatska kultura. To su nazivi: Adrion, Mons Slavorum i Biokovo. Grčki izraz "Adrion" najstariji je poznati naziv za planinu Biokovo, a zabilježio ga je grčki geograf Strabon iz maloazijskoga grada Amasia u Pontu (63. prije Krista - 19. poslije Krista). Prvi poznati naziv naše planine dala nam je grčka kultura, dok je drugi naziv, tisuću godina kasnije,

Arhiv PP Biokovo, prilagodilo Stipe Sržić, <https://pp-biokovo.hr/>

stvorila latinska kultura, nazvavši planinu imenom Mons Slavorum, opisnim imenom, što u prijevodu znači Slavenko brdo ili Slavenska planina. Treći naziv planine je izvorni naziv koji mu je dalo domicilno stanovništvo, Hrvati, a čiji se prvi spomen javlja 03. travnja 1382. godine u ispravi bosanskoga kralja Tvrtka I. Isprava nije sačuvana u izvorniku pa ni u prijepisu, nego u talijanskom prijevodu, tako da do prvog spomena planine na hrvatskomu jeziku i hrvatskom pismu dolazimo u ljetopisu “Libretin” autora fra Pavla Šilobadovića 1666. godine. Današnje ime Biokovo je vjerojatno dobilo po snježnoj bjelini (bil, bilak, Bilkovo, Biokovo), što nije neobično ako se zna da snijega na toj planini ima u izobilju veći dio godine. U Zagori su planini dali ime ženskog roda, Biokova, dok se s primorske strane naziva Biokovo ili Bijakovo.

Najviši vrh planine je Sveti Jure sa 1762 m nadmorske visine, što ga čini trećim najvišim vrhom u Hrvatskoj. Do vrha, osim planinarskih staza, vodi i cesta duga 23 km, koja je ujedno i najviša asfaltirana cesta u Hrvatskoj. Pedesetak metara od samog vrha nalazi se i crkvice na najvišoj nadmorskoj visini u Hrvatskoj, crkvice sv. Jure.

Na Biokovu su prisutni svi tipični fenomeni krša – vrtače, škrape, kamenice, špilje, ledenice te jame od kojih je najdublja Mokre noge (-831m), četvrta po dubini u Hrvatskoj. Na prvi pogled siromašno i golo, Biokovo obiluje biljnim i životinjskim vrstama. Uz mjestimice prašumske šume bukve, jele i crnog dalmatinskog bora, nalazimo veliki broj biljnih vrsta, među kojima su i brojni endemi kao npr. biokovsko zvonce (*Edraianthus pumilio*), biokovska zečina (*Centaurea biokovensis*), crvenkasta zečina (*Centaurea cuspidata*) i drugi. Životinjski svijet Biokova osebujan je i raznolik, s brojnim endemima i tercijskim reliktima, a podzemna fauna krije pravo bogatstvo sa čak 70 biokovskih endema.

Na prostoru Biokova prisutnost čovjeka ima kontinuitet od prapovijesti do kasnijih razdoblja. Biokovo, posebice rubni dijelovi, naseljeno je još u prapovijesti, mnogo prije pojave pisma. Svjedoci tome su brojni arheološki lokaliteti koje potvrđuju materijalni ostaci. Najraniji dokazi čovjekove prisutnosti na biokovskom području vezuju se uz paleolitik. To je razdoblje kada čovjek za stanište odabire špilje, a oružje i oruđe izrađuje od kamena i kosti. Daljnja civilizacijska razdoblja karakterizira izrada metalnih predmeta, a novost u tom razdoblju jesu i utvrde na uzvišenjima, gradine, s kojih se nadzirao široki kopneni i morski prostor. U podnožju njih se živjelo, a u slučaju opasnosti stanovništvo je u njima nalazilo zaklon. Najtipičniji je niz gradina postavljen uz prapovijesnu komunikaciju od Dubaca prema unutrašnjosti. Također, u tom se dobu javljaju i groblja, kameni tumuli ili gomile. Pojava tumula ukazuje na blizinu putova te na njihovu prometnu važnost. Najbrojnije su skupine tumula na rubnim dijelovima Biokova, na području Gornjih Brela, na području Staze te između Staze i Saranča.

Doba koje nadolazi vrijeme je dodira etnički već formiranoga ilirskog stanovništva s Grcima i Rimljanima. Još u ranom rimskom razdoblju naselja biokovskog područja dosegula su civilizacijski i kulturni stupanj podizanja sakralnih objekata. Crkvice su podizane na istaknutim vrhovima, koji su dominirali područjem. Posebnu pažnju treba obratiti na pitanje štovanja svetog Jure na najvišem biokovskom vrhu. Crkvice sv. Jure na istoimenom vrhu prvi put se spominje 1640. godine u putopisu fra Pavla Pelizzera iz Rovinja. Nažalost, prilikom gradnje TV odašiljača 1965. godine, crkvice je srušena. Nova crkva je podignuta istočnije, 1968. godine. Osim te crkve, na Biokovu nalazimo još mnoštvo crkava i kapelica, kao što su novovjekovna crkva sv. Ilije podignuta u XIX. stoljeću na predjelu Staza, crkva sv. Nikole podignuta u XIV. ili XV. stoljeću na brdu Pirovac na području Brela Gornjih, crkva sv. Roka koja se nalazi na istoimenom vrhu iznad sela Župa, a svojim oblikom podsjeća na srušenu crkvicu sv. Jure, kapelica sv. Ilije na istoimenom vrhu, kapelica sv. Kaje na lokalitetu Nevistina stina koja se spominje još 1786. godine, kapelica Blažene djevice Marije na prijevoju Dubci sagrađena prije 1870. godine, kapelica sv. Nikole na Stazi iz 19. stoljeća itd. Kule i utvrde po brojnosti i očuvanosti nakon crkava drugi su po redu kulturni spomenici na ovome prostoru. U prethodnom dijelu teksta već smo spomenuli one koje su nastale tijekom prapovijesti i antike, dok su srednjovjekovne utvrde rijetke. One nastale za vrijeme i nakon turske vlasti poznatije su i bolje sačuvane. Danas se jako dobro vide ostaci tih utvrda, kao što su oni u Makru iznad Pirakovih kuća, Vrcanova spila u Velikom Brdu, Veliki kaštel u Kotišini itd.

Biokovo je stoljećima hraniteljica, gotovo sveta planina. Ljudi su pronašli plodne udoline, dolce i škrape koje su oživjeli te iskoristili za

preživljavanje. Na Biokovu se često boravilo radi uzgoja krumpira i žitarica, lova, vađenja leda, ali ipak najviše radi stočarstva. Da bi se život mogao normalno odvijati, vlasnici dolaca i stada su na planini imali kolibe, tj. stanove. Najviše stanova imali su stočari iz Primorja, osobito iz Podgore i Tučepi, dok su na sjevernoj strani Biokova samo tri sela imala stanove – Župa, Krstalice i Zagvozd. Tri takva pastirska naselja, u koje je sezonski dolazilo stanovništvo i stoka iz Tučepi u planinu, su Lemišini doci, Mali vrv i Lađana. To su sekundarna naselja koja se sastoje od stambeno – gospodarskih prizemnica u kojima se u vrijeme ljetne ispaše boravilo sa stokom. Kuće unutar naselja su građene u suhozidu, a danas su uglavnom u ruševnom stanju, s očuvanim vanjskim zidovima. Zbog izrazito pogodne klime i područja za ispašu, na tučepskom dijelu planine boravilo je i do 1400 grla ovaca tijekom četiri mjeseca u godini. Osim ova dva najveća pastirska naselja, na području iznad Tučepi još možemo pronaći i samostalne stanove na predjelu Ravne vlaške.

Javna ustanova “Park prirode Biokovo“ trenutno provodi projekt “Novi Adrion – Promicanje održivog korištenja prirodne baštine PP Biokovo“, koji se financira iz sredstava Europskog fonda za regionalni razvoj u okviru Operativnog programa “Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020“. Najupečatljiviji dio projekta je vidikovac Nebeska šetnica – Skywalk Biokovo u obliku potkove iznad litice sa staklenom plohom za hodanje i geološkog stupa u sklopu Info centra Ravna vlaška na 1228 m nadmorske visine, što ga čini jedinstvenim vidikovcem u ovom dijelu Europe.

*Pozdrav proljeću 1957.g. Sutvid
OA Tonkica i Paško Bušelić*

U sklopu projekta uređena je i povijesna Rodićeva cesta kao pješačko - biciklistička staza duga oko 8 km, a u tijeku je i uređenje posjetiteljskog centra u Župi na sjevernoj strani Biokova.

Zbog geoloških, geomorfoloških i krajobraznih karakteristika jedinstvenog područja dinarskog krša, u suradnji sa udrugom "Geopark Imotska jezera" prijavili smo područje Geopark Biokovo-Imotska jezera u mrežu UNESCO svjetskih geoparkova (UNESCO Global Geoparks Network).

Geoparkovi UNESCO-a su jedinstvena geografska područja međunarodnog značaja kojima se upravlja holističkim konceptom zaštite, obrazovanja i održivog razvoja, a nadamo se da će UNESCO-ov brend dovesti do prepoznatljivosti ovog područja na svjetskoj razini, što bi bio najljepši poklon za 40. rođendan Parka prirode Biokovo koji proslavljamo ove godine.

*Tragovi kulturne
baštine*

PERUNOVO SVETIŠTE /SUTVID/ U TUČEPIMA Domoroci smo ili došljaci?

Ključne riječi: Svantevid, Sutvid, Sveti Vid, Perun, Parjanya, Strabon, Platon, Polibije, ctistae, ktistai, κτίσται, zugon, dvogon, žito, sito, situ, Linear A, Linear B, Bilazora, Bylazora, Pelazgi, Tračani, Iliri, Slaveni, Tučepi, Tučapy, Tuqep

U mjestu Tučepi, na samoj istočnoj granici današnje prostorne rasprostranjenosti istog, nekih 350 metara sjeverno od samog ulaza u Park prirode Biokovo, sa svojih 430 metara nadmorske visine, izraslo je brdo zvano Sutvid, na kojem se površinskim pregledom da ustanoviti više povijesnih slojeva, od prapovijesti do suvremenog doba (sl. 1,2)¹.

Sa brda se pruža pogled koji od istoka obuhvaća Gučvu kao krajnji južni hrbat Biokova, skoro cijeli otok Hvar, Brač, Podgoru sa Sridom sela i Krajem, Tučepi, Osejavu i Sveti Petar, te nadalje prati zapadnu obalu od Makarske do Vrulje te od Vrulje do Omiša pa nadalje do Splita. Vizualno je vezana sa Grad-Gradinom na zapadu, kao i sa Supinom na istoku (sl. 3).

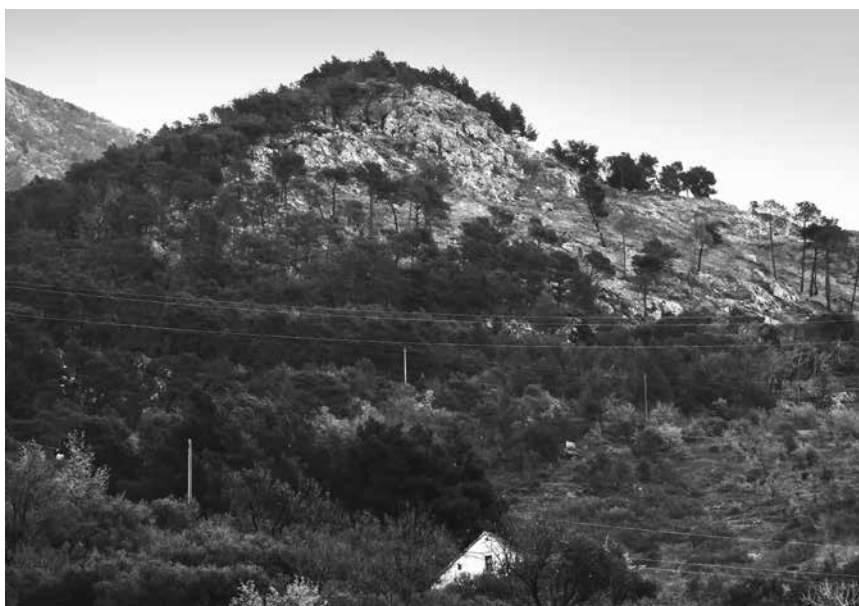
¹ O svetištu je pisano kratkim crticama u više navrata: **Lujo Marun**, u djelu Arheološki prilozi o religiji paganskih Hrvata, SHP III, Knin, 1897, 141-144 /pretisak Časopisa za društvene i humanističke studije, god. 2 (2007), br 4 (2), 79-82, u izdanju Instituta društvenih znanosti PILAR/; **Nevenka Božanić Bezić** u Arheološki nalaz u groblju u Tučepima, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, vol. 14, br. 1, 1962,12; o. **Milan Šetka**, Tučepiska spomenica, Tučepi, 1968, 12-13; 78-79; **Julijan Medini**, Makarsko primorje u antici, Makarski zbornik, Makarska, 1970, 34; **Pavuša Vežić** "Ranoromaničke crkvice Makarskog primorja – II", Makarsko primorje 5, Makarska, 2000., 34; **Vedrana Vela Puharić**, Sakralni objekti i obilježja na Biokovu: Park prirode "Biokovo", Makarska, Gradska galerija "Antun Gojak", 2008, 17. Ovaj rad posvećujem sveučilišnim profesorima čiji sam student bio, a koji su ostavili najviše traga na moj rad i znanstveni život: Nenadu Cambiju, Emilu Hilji, Željki Miletiću, te Pavuši Vežiću.

Sl. 1.
Pogled
na župnu
crkvu i brdo
Sutvid,
u daljini
desno.

Samo brdo je sa svoje sjeveroistočne strane zaravnjeno (sl. 4) i olakšava pristup vrhu istog, gdje se nalazi gomila sazdana od nabacanog kamena krupnijih dimenzija. Riječ je o karakterističnom načinu gradnje ovih nijemih svjedoka događaja vezanih za duhovni aspekt, ritualne obrede i pokope žitelja stanovništva šire istočne i jugoistočne Europe, u periodu započetom od prije otprilike 5000 godina, a koji je u nekim dijelovima Balkana ukopima u prapovijesne gomile trajao i do srednjeg vijeka.

Sl. 2.
Brdo
Sutvid.

Naziv Sutvid upućuje na svetog Vida. Riječ je o ranokršćanskom mučeniku čiji se kult proširio Jadranom već od kasne antike, ili barem od ranog srednjeg vijeka.² O jačini kulta svetog Vida govore i dvije usputne činjenice:

1) koliko je bio rasprostranjen i ustaljen, govori nam podatak da je u Srpskoj i Bugarskoj pravoslavnoj crkvi dan štovanja svetog Vida postao državni praznik, doduše kroz ime Vidovdan (u julijanskom kalendaru, Vidovdan pada na petnaesti dan mjeseca lipnja. U gregorijanskom, koji koristi zapadni svijet, taj datum pada na dvadeset osmi dan mjeseca lipnja);

2) nad Živogošćem se nalazi vrh Sutvid. Njega kao kultno mjesto navodi Lujo Marun³ te piše (po kazivanju dvoje lokalnih ljudi) da je na njemu vršen obred koji je katolička crkva zabranila oko 1800. godine, dakle, prije samo dvjesto godina. Očigledno je bilo riječi o obredu koji se samo površinski naslanjao na lik svetog Vida, a unutarnjom naravi je bio vezan za božanstvo iz prethodnog civilizacijskog miljea.

Sl. 3.
Pogled sa
Sutvida na
jugozapad.
U daljini se
pogled pruža
do Splita
i dalje.

No, postavlja se pitanje, ukoliko je došlo do smjene stanovništva, to jest do ranosrednjovjekovne seobe naroda, kako je moguće da je novopridošla populacija nastavila kult koji seže iz prapovijesti?

² Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990, 583.

³ Marun, n.d., str. 80-81 pretiska.

Odgovor, jednostavne ili složene naravi, valja tražiti u jednoj ili kombinaciji sljedećih pretpostavki (ili više njih, trenutno neuočljivih): 1) ili do promjene stanovništva nije došlo; 2) stanovništvo koje je došlo na ovaj prostor sličnog je ili istog civilizacijskog svjetonazora kao i domorodačko.

Ideja o doseljavanju etnosa kojeg nazivamo slavenskim na Balkan je nastala u sklopu takozvane bečko-berlinske škole⁴. Ideja kao takva (seljenje čitavih naroda) danas je odbačena i od strane izvornih zagovornika.

Sl. 4.
Pogled na zaravnjeni vrh brda Sutvida sa zapadnog kraja hrbata.

Neki jezični elementi nam ukazuju da je jezik kojim se pričalo u prapovijesti na ovim prostorima sličan ili identičan našem. Nazivi mjesta te prirodnih geografskih jedinica koje susrećemo na širem arealu Balkana, a koje se javljaju u antici (a čiji je izvor zasigurno u prapovijesti), upućuju nas na vezu današnjeg jezika kojim mi govorimo sa jezikom takozvane pelaško-ilirsko/tračko-slavenske poveznice.

Npr. naziv mjesta u centralnom dijelu Sjeverne Makedonije – *Bilazora* (*Vilazora*), starogrčki Βυλάζωρα, spominje se u trećem stoljeću prije Krista⁵. Prijevod nije potreban. Drugi primjer je naziv *Trsat*, *Tarsatica*, staro izvorno naselje grada Rijeke. Naziv *Trsat*, navodno, potječe

⁴ Vidjeti također i ideju „*Drang nach Osten*“.

⁵ **Polibije**, *The Histories of Polybius*, book 5, 97, In parentheses Publications, Greek studies, Cambridge-Ontario, 2002., gdje stoji (u slobodnom prijevodu): „Otprilike u isto vrijeme, kralj Filip osvojio je Bilazoru, najveći grad Peonaca...“.

od keltske riječi *Tarsa* (brdo uz rijeku)⁶. No, kad se uzme u obzir da se tu radi o rijeci, onda se može povući i paralela da biljka koja se zove *trstika*, a koja raste uz riječna i močvarna tla, može biti izvor naziva naselja *Tarsatica*. Napose, tu su i antički nazivi Makarske, to jest *Makra – Muccurum* (6. stoljeće), ili *Mucru* (7. stoljeće), ili rjeđi oblici – *Muccur*, *Mucures*, *Mucules*. Uzmemo li u obzir najčešće oblike imena grada te primijenimo izuzimanje otvornika, odbijemo li sufiks –um, dobivamo kostur riječi M-C-R, gdje se C čita kao K. Dakle, dobivamo konstrukciju MKR, što upućuje na riječ “mokra”, a o čemu je već i pisao u 19. stoljeću Wilhelm Tomaschek⁷, pozivajući se na sporno djelo Konstantina Porfirogeneta “O upravljanju carstvom”,⁸ gdje se grad spominje kao “Μόχροη” (Mokron). Vjerojatno je osnovica naziva *Makra* “Mokra”, s jezičnim izmjenama kroz vrijeme. Jugozapadno od današnjeg mjesta Makar, ili južnije od arheološkog lokaliteta Postinje, nalazi se predio pod nazivom Moča. Dodamo li i toponime Mlinice i Vratak, lako shvaćamo da je negdašnji prapovijesni naziv za naselje podno Biokova imao direktnu vezu s vodom. Naziv Mokra za naselje danas egzistira u susjednoj Bosni i Hercegovini.

Jedan od jačih priloga tezi da do izmjene jezika i stanovništva na balkanskim prostorima nije došlo jest *Strabonovo* citiranje Posidonija, koji u 1. stoljeću prije Krista spominje izraz “*ctistae*” ili “*ktistai*” (κτίσται), a koji se odnosi na posebnu grupu ljudi među Tračanima koji su živjeli u celibatu te se hranili uglavnom mliječnim proizvodima⁹. Dakle, ovdje je riječ o starogrčkom izgovoru nama poznate riječi – čisti. Još stariji sloj nalazi se u *Platonovim* raspravama o samom grčkom jeziku i tekovinama domorodačkog (pelaškog) jezika koje su zatekli na prostoru na kojem su se širili – današnja Grčka. U “*Kratilu*” Platon raspravlja o starosjedilačkim riječima pa, na primjer, navodi riječ “*zugon*”, koja je domorodačkog podrijetla. Raspravljajući o toj riječi, Platon sugovorni-

⁶ **Larisa Grčić-Simeunović**, *Suvremena toponimija k.o. Susak, Čakavska rič*, XXXV (2007), 2, Split, 349-377, gdje piše da “Ime Trsat svojim postanjem pripada predrimskom jezičnom sloju, a likom najstarijoj hrvatskoj jezičnoj baštini. Kao i u varijantama *Tarsatica*, *Tarsat*, *Tarsuot*, *Tarsia*, *Tersactum*, *Thersath* i *Crsat* koje su potvrđene u antičkih pisaca, u imenu se nazire keltski korjen ‘tar’ brijeg i ‘sa’ rijeka.” (351-352). Nadalje, u fusnoti 12 piše: “Prema Radmili Matejčić u vrijeme *Tarsatice* je na Velom vrhu i na Trsatskom brijegu živjelo autohtono stanovništvo čiji su se glavari djelomično romanizirali”. (352). Postavlja se pitanje, od kad su to Kelti autohtono stanovništvo? Podrazumijeva se, da ako su Kelti podigli Trsat, da su onda u njemu i stolovali, a ne da su samo dali ime nečemu što koriste domorodci. Stoga keltska jezična veza Trsata i tar-sa/e i ne djeluje baš čvrsto, jer promatrajući sve navedene varijante imena naselja, a to su *Tarsatica*, *Tarsat*, *Tarsuot*, *Tarsia*, *Tersactum*, *Thersath* i *Crsat*, uočava se da samo jedno, a to je *Tarsia*, nema osnovu T-R-S-T (zadnja, *Crsat*, može ukazivati na grešku prilikom zapisa).

⁷ **Wilhelm Tomaschek**, *Die vor-slawische Topographie der Bosna, Herzegowina, Crna-gora und der angrenzenden-Gebiete*, Druck von L.C. Zamarski, 1880, 524.

⁸ Analizu „Upravljanja carstvom“ vidjeti u **Tibor Živković**, *Nova tumačenja vesti o južnoslovenskim gentes u De administrando imperio vizantijskog cara Konstantina VII Porfirogeneta (944-959)*, *Godišnjak* 2012, 41, 201-210.

⁹ *The Geography of Strabo*, Vol. I, book VII, 3,3; London, Henry G. Bohn publications, 1854

cima objašnjava da su u vremenima koja su sada iza njega Grci “uljepšavali” grčki jezik. Glede riječi “zugon“, dobar je primjer “Zeus“, koji ima izvorište u “deus“. d»z, u»v; dakle, *zugon* nije ništa nego *dvogon*, to jest pogon na dva točka, na primjer dvokolica^{10, 11}.

Sl. 5.
Današnje stanje gomile.

10 Plato, Cratylus, Oxford University Press, London 1892, 16.

11 Neki istraživači mogu prigovoriti da neke od tih riječi imaju korijen u takozvanom proto-indoeuropskom (PIE) jeziku, što je točno; no, kako zagovornici PIE jezika kao osnove za ostale IE jezike objašnjavaju činjenicu da je velika količina riječi iz fiktivnog i lingvistički nategnutog PIE slična ili jednaka današnjim našim riječima? O starijim slojevima takozvanog indoeuropskog jezika vidjeti u: **Mario Alinei**, Interdisciplinary and linguistic evidence for Palaeolithic continuity of Indo-European, Uralic and Altaic populations in Eurasia, with an excursus on Slavic ethnogenesis (2004), “Quaderni di Semantica” 24/2003, 187-216; **Fred C. Woudhuizen**, The Old Indo-European Layer in the Mediterranean as Represented by Hydronyms, Toponyms, and Ethnics, Volume 48, Number 1 & 2, Spring/Summer 2020, 4-60; **Francisco Villar, Blanca Prósper, Carlos Jordean, Pilar Fernández Álvarez**, Lenguas, Genes y Culturas en la Prehistoria de Europa y Asia Suroccidental, Acta Salmanticensia, Estudios Filológicos 331, Salamanca, Ediciones Universidad de Salamanca, 2011. Također vidjeti **M. Budimir**, Pelasto-slavica, Poseban otisak iz 309. knjige Rada Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, 1956. U ovom radu Budimir piše o vezi grčke riječi “*sitos*” sa slavenskom “*žito*”. Također daje podatak da su Grci uvozili žito, pa su i preuzeli termin od uvoznika (sjeverno od grčkih regija). Budimir vidi vezu grčkog *sitos* i slavenskog *žito* kao import u grčki jezik preko Tračana koji su, po njemu, bili posrednici između tripoljske i grčke civilizacije, pozivajući se na Mihaila Rostovceva, koji drži da je tripoljska civilizacija sjedište protoslavenske grupe. Osobno držim da se ne radi ni o kakvoj posuđenici u grčki jezik, već da je riječ pelaškog karaktera. Istu riječ imamo i u kretskim linearnom A (*situ*) i linearnom B (*sito*) pismima – ova riječ je na Kreti bila u uporabi barem od prije otprilike 3800. godina. Preko Homera saznajemo da su Kretu (između ostalih dijelova jugoistočne Europe) naseljavali Pelazgi. Vuče se mogućnost da je ta riječ pelaškog podrijetla. Nekako se pelaški jezik, njegovi izvori i njegovi (in)direktni kontinuum kroz slavenske jezike nikako ne žele privoliti od strane akademije. I dalje se ne traži pelaško-slavenska veza, već semitsko-kretska veza glede “*situ/sito/žito*” (**Richard Vallance Janke, Alexandre Solca**, The top of Minoan Linear A Tablet ZA20 (Zakros) restored, pre-publication for Vol. 1 2020, KONO-SO the Journal of Aegean Bronze Age Studies, 2020, str. 2, 8).

I sam način pokapanja u prapovijesne gomile, a koja datiraju iz mlađih perioda obuhvaćenih tadašnjim novim, kršćanskim svjetonazorom, još je jedan element koji upućuje na dublje i opširnije razmatranje da do promjene stanovništva na našim prostorima u srednjem vijeku nije došlo; nijedan novopridošli narod ne bi ukapao svoje mrtve u grobnice drugog naroda i druge kulture. To nam ukazuje da je domorodački narod pravno i formalno prihvatio kršćanski svjetonazor, no duboko je u sebi i dalje gajio stari svjetonazor i tradiciju, što je dovelo do sinkretizma starih pretkršćanskih kultova sa novim kršćanskim kultom, ne samo na našem području već na čitavom arealu Mediterana, napose istočnom, odakle se novi kult i širio. Npr., Isusovo rođenje se slavi 25.12., iako je pažljivim iščitavanjem Novog zavjeta jasno da je riječ o rođenju koje se dogodilo u proljeće; ovdje je riječ o poistovjećivanju s kultom Sunca koje se ponovno rađa, ponovno ustaje na horizontu. Drugi kult jest kult Bogorodice, koji izvorište ima u starijem prapovijesnom kultu vezanom za obožavanje materijalne prirode – Veliku Majku, Majku Prirodu. Kult Bogorodice postaje okanonjen tek u 5. stoljeću.

Sl. 6.
Pristup zaravnjenom vrhu gomile sa njene istočne strane.

Samo svetište znatno je starije. Vežić u navedenom djelu spominje da kult Svetog Vida “...na ovome primjeru nije nužno povezivati s evolucijom štovanja poganskoga Svantevida (Sevida ili Svevida). Kulturno mjesto u ovome slučaju vjerojatno prethodi slavenskom doseljavanju pa se, govoreći teoretski, mogao dogoditi upravo obrnuti proces: da

je Svantevid bio štovan na mjestu ranijega Sv. Vida. No, vjerujem da se ne radi ni o tome već naprosto o srednjovjekovnom kontinuitetu kasnoantičkog kršćanskog kulta.“ No, Lujo Marun, u navedenom djelu drži do slijedećeg: “Sve te građevine bila bi potreba sistematičnim izkopinama točnije proučiti i ne sumnjam da bi nam izkopine to bolje potvrdile moje uvjerenje kako na njima imamo čitavu evoluciju štovanja poganskoga Svantevida u onu kršćanskoga Sv. Vita.“

Sl. 7.
Povezni
pristup
gomile sa
zapadnim
dijelom
lokaliteta.

Iako većina istraživača različitih disciplina koje se bave zbivanjima iz vremena koja su iza nas drži da je pojavi gradnji crkava na uzvisini, a koje su posvećene svetom Vidu, prethodila/sljedovala poganska faza kulturnog mjesta štovanja boga Svevida/Svantevida, pored same crkve koja to opovrgava¹², to čini i Radoslav Katičić, te ukazuje da u nas nema nikakvih zapisa u kultu Svantevida, već je riječ o kultu Peruna¹³. Za boga Svantevida postoje zapisi i oni se isključivo odnose na baltičke Slavene. Ne postoji ni indicija da je riječ o poistovjećivanju Svantevida s Perunom jer je u baltičkih Slavena, jedinih kod kojih se sigurno zna da su obožavali četveroglavog Svantevida, postojalo

12 „Tvrdnja da je sveti Vid u slavenskim zemljama nadomjestio pogansko božanstvo Svantevida nije utemeljena“. Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990, 583.

13 Radoslav Katičić, Vidova gora i sveti Vid, Studia mythologica Slavica, XIII-2010, 15-32.

i božanstvo Perkun/Perkunas/Prone (Perun¹⁴).

Sl. 8.
Prsten
zida
gomile sa
vidljivim
rovom.

Također piše: “Ozbiljan pregled vrela i ocjena argumenata na kojima je to mišljenje zasnovano pokazuje da **slavenski poganski bog Vid ne postoji**, niti kod nas, niti gdje drugdje u slavenskom svijetu. On je samovoljno izmišljen pa mu ne pripada ni Vidova gora, kako je god baš taj oronim osobito sugestivna u tom pogledu. **Postoji samo bog Sventovit** u ranomu srednjem vijeku na otoku Rujani i drugdje kod baltičkih i polapskih Slavena i **sveti Vid**, kršćanski svetac koji se štuje ili se štovao

14 I ime Peruna upućuje na posudbu u grčkom jeziku. Zeus, kao vrhovno grčko božanstvo, ima atribut munje, koja se na starogrčkom piše *keranos* (κεραυνός). Već je bilo govora o uljepšavanju grčkog jezika koje nam objašnjava Platon, te kako je iz *deus* došlo *zeus*. *Deus* je IE riječ koja vuče korijene iz sanskrita od riječi *deva*, božansko, nebesko; također se odnosi na božanstvo; korijen je u √दिव्, *div*, *divyati*, štovati, obožavati. Na prostorima gdje se vedska civilizacija i dalje održala, osim imena božanstva, ponekad se doda i funkcija (božanstvo), tako da imamo primjere Krišna, Višnu, Rama(čandra), Vamana, no i Krišnadeva, Višnudeva, Ramačandradeva, Vamanadeva. Dakle, s jedne strane imamo isto božanstvo s imenom (Perun) a s druge strane imamo božanstvo s funkcijom (Zeus) i njegov atribut, *keranos*. Nekako se nameće misao da su Grci preuzeli “grčki” panteon od domorodaca. Populacija koja poznaje božanstvo s imenom zasigurno ima dublje i dulje veze s kultom istog nego ona koja za to isto božanstvo nema ni imena. Inače, Perun je ime koje u izvorniku nailazimo u sanskritu: परुञ्जय, *parjanya*. Iako se među zapadnim akademikima smatra da je Rg veda najstarija, riječ je samo o zapisu. Porfirogenetovo “De administrando imperio” se pojavilo skoro 700 godina nakon izvornika, s tim da se izvornik (ako je ikad i postojao) izgubio. No ipak svi datiraju “De administrando” u 10. stoljeće, a ne u 17., kad je prvi put otkriveno i objavljeno. U Rg vedi nalaze se dvije himne posvećene Parjanya, “našem” Perunu, u 5.83 i 7.101 (Rgveda Samhitā, Vol. II I III, Mandale 5 i 7, Parimal publications, Delhi, 2001). Drugo vedsko ime za Parjanya jest Indra.

na mnogo mjesta slavenskoga jezičnog prostora, a bar u nas se uz svetoga Iliju, svetoga Mihovila, a ponekad i svetoga Jurja karakteristično javlja kao interpretatio christiana poganskoga gromovnika Peruna¹⁵. Također piše da je ideja na našim prostorima o Svevidu proistekla proizvoljno iz pisanja Natka Nodila¹⁵, a široj javnosti je ta ideja predstavljena preko romana Vladimira Nazora "Arkun", objavljenog 1920. godine¹⁶.

Današnje stanje lokaliteta, izgleda, odgovara opisu s konca pedesetih godina prošlog stoljeća, a kojeg opisuje N. Božanić- Bezić: "Najstariji lokalitet u Tučepima je vjerojatno Sutvid na istočnom kraju sela iznad stare ceste za Podgoru, ali su ostaci zidova građeni od nepravilnog kamena toliko neizraziti da bi samo veća arheološka istraživanja mogla utvrditi o kakvoj se građevini radi i kojem vremenskom razdoblju pripadaju."¹⁷

U drugoj polovici šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, Šetka u "Tučepskoj spomenici" navodi Maruna u cijelosti, te se pita kako nije uočio "...grobove koji se i danas zapažaju"¹⁸. Spominje i aktivnost vojnika kroz I. i II. svjetski rat koji su "... na tom mjestu... ..gradili vojne utvrde."¹⁹ Nema vidljivih ostataka utvrda.

Sl. 9.
Ostatci istočnog dijela centralne građevine sa četvrtastom apisdrom izvana.

15 Radoslav Katičić, n.d., 18.

16 Isti, n.d., 20.

17 N. d., 12.

18 M. Šetka, n.d.78-79. Nisam uočio niti jedan grob.

19 M. Šetka, n.d., 79.

Gomila na vrhu brda je većim dijelom razrušena i razasuta. U njenim okvirima daju se očitati ostaci arhitekture koja je, sukladno prethodnim pisanjima, imala nekoliko faza. U samom centru gomile ocrtavaju se (doduše, u tlorisnim osnovama) tragovi arhitektonskih izvedbi pravocrtnih orisa.

Najstariji sloj ovog svetišta seže u prapovijest te je ujedno i prva faza ovog lokaliteta. Karakteristični oblik obrednog mjesta/svetišta tog povijesnog perioda u istočnoj i jugoistočnoj Europi jesu gomile, uglavnom sazdane od prevladavajućeg materijala, tako da u nizin-skim krajevima kao i u poljima, gomile se grade od zemlje, dok se u stjenovitim dijelovima iste grade od kamena ovećih dimenzija (sl. 5). Neke gomile su prazne, to jest nije bilo ukopa tijela u njima u karakterističnoj grobnoj škrinji, no nalaženi su ostaci koji upućuju na čin spaljivanja pokojnika. No, bilo je i onih kod kojih ništa nije nađeno, dakle, ni grobna škrinja niti ostaci spaljivanja, no to ne znači da možda do čina spaljivanja nije došlo; riječ je o ritualu koji se izvodio prije nekih 2000-5000 godina, pa je onda za pretpostaviti da je, s obzirom na poroznost strukture gomile koja je sazdana od kamena, uslijed atmosferilija došlo do ispiranja ostataka koji bi ukazivali na ritualno spaljivanje pokojnika. S obzirom na opću razrušenost ovog lokaliteta, teško je ustvrditi izvorne obzide i druge elemente istog. Iz prapovijesnog perioda, ovaj lokalitet nam ostavlja ostatke razrušene gomile te, vjerojatno, i dio ziđa.

Sl. 10
Ostatci zida

Sl. 11.
Ostatci zida

Marun nas prvi obavještava o ovom svetištu 1897. godine te nabroja gomilu i ostatke čak četiriju građevina na istoj²⁰.

Četiri godine kasnije, 1901. i 1902. godine, don Frane Bulić piše o nalazima triju stela²¹ na južnim obroncima brda²². Od triju ploča jedna je

20 "U istoj starohrvatskoj županiji i sadašnjoj občini, a u selu Tučepima, upravo pri mejašu Podgore, na podnožju planine Biokova, podiže se malo brdašće od 431 met. nad morem, koje odtiskava se poput jezička od iztoka prema zapadu u vrlat tučepsku, zvano Sutvid. Na vrh toga brdašća umjetno podignuta je gromila, kojoj je u promjeru 25 met., a visoka je 6 met. Na toj gromili razom zemlje jedva se razabiru tragovi jedne četvorne sgrade od zapada k iztoku okrenutoj, dugoj 11.50 met., širokoj 6.30 met. Opet u ovoj nešto bolje razabiru se tragovi druge sgrade, ali nešto manje od prve, koja je svršavala sa polukružnom absidom. Napokon opet usred ove strši razvaljena visoka crkvice 1.60 nad zemljom. Duga je izvana sa četvornom apsidadom 6.60 cent., šir. 3.50 cent. Nutarnost te crkvice bila je providjena sa dvjema za 0.30 cent. iznesenim četvornim lezanim. Pri uglovima u absidi opažaju se malešne poluoble konke. Opaža se, da je absida bila posvođjena, a tako i čitava crkvice. Pred spomenutim trim sgradama, na istoj gromili, sa istočne strane, opaža se razom zemlje još jedna jajasta tlorisa u suhozid, od sjevera k podnevu okrenuta građevina duga 3.00 m., široka 2.50 m. Sve te građevine bila bi potreba sistematičnim izkopinama točnije proučiti i ne sumnjam da bi nam izkopine to bolje potvrdile moje uvjerenje, kako na njima imamo čitavu evoluciju šovanja poganskoga Svantevida u onu kršćanskoga Sv. Vita." **Lujo Marun**, navedeno djelo.

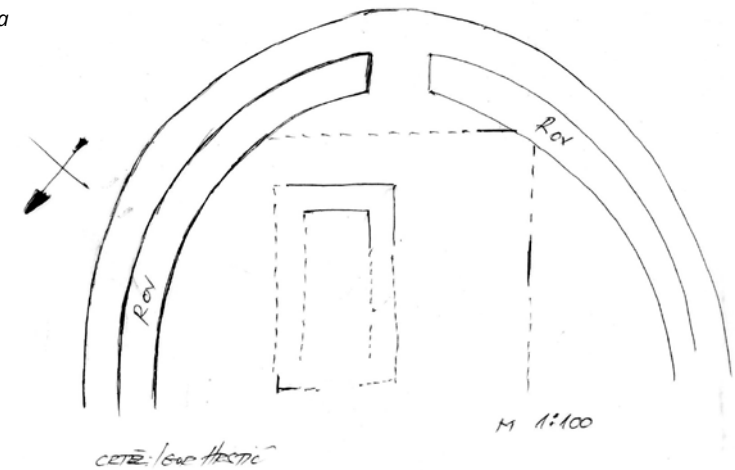
21 Nadgrobne ploče, periodno vezane za vrijeme pod vladavinom osvajača iz rimskog carstva/ republike.

22 **Medini**, n.d., str. 34, gdje se u fusnoti 84. Poziva na izvor, **F. Bulić**, Iscrizioni inedite, Tučepi di Makarska, *Bulletino di archeologia e storia dalmata*, XXV, 1902, str. 161. Vidi i Dva stoljeća arheologije na Makarsko m primorju, Gradski muzej Makarska, 1998., kataloške jedinice 96, 102 i 103.

interesantna jer spominje i lokalno domorodačko ime – Klevo. Nadozvezujući se na Marunovu opservaciju o arhitektonskoj višeslojnosti unutar same gomile, a uzimajući za primjer (opisom) kasnoantičku *villurusticu* s lokaliteta sv. Jurja u Tučepima, Vežić upućuje na mogućnost postojanja kasnoantičke *villae rusticae* i na ovom lokalitetu.²³ Ostatke građevine/crkvice koje je Marun opisao a koja je stršila 1,6 metara od poda, Vežić stilski veže za ranoromanički period, točnije s prijelaza 11. na 12. stoljeće²⁴.

U Prvom i Drugom svjetskom ratu došlo je do veće preinake ovog prostora. Položaj ovog brda je očigledno bio interesantan i svrshodan vojnicima jer su sa sjeverne strane napravili tunel sa bunkerom s otvorom na jugozapadnu stranu. Gomila je doživjela preinaku preko cijele površine. S njene istočne strane napravljen je pristup koji vodi na zapadni dio vrha brda. Sa zapadne strane iste također se primjećuje umjetno stvoren pristup²⁵ još zapadnijim dijelovima ovog vrha, podno kojeg se nalazi spomenuti bunker (sl. 6, 7, 12, 13). S istočne i sa sjeverne strane odlično je sačuvan prsten rova (sl. 8) koji su, vjerojatno, radili vojnici za vrijeme Prvog ili Drugog svjetskog rata. Od četiri građevine čije ostatke spominje Marun, danas su jedva uočljivi ostatci dviju: riječ je o najmanjoj zgradi – crkvici koja se nalazila unutar druge dvije (arhitektonski gledano) čiji su ostatci znatno bolje očuvani od druge dvije, starijih po naravi. Što se tiče jajolikog zdanja, površinski se ne da ništa razabrati (sl. 9, crtež 1).

Crtež 1.
Današnja situacija na terenu.

23 **Vežić**, n.d. str. 32-33.

24 **Vežić**, n.d. str. 33

25 Riječ je o nabacanom kamenju kojim je premošten jarak. Vjerojatno je poslužio za lakši i učinkovitiji prijenos materijala koji je bio potreban za izgradnju bunkera, a možda i za prijenos topova.

Na već postojeće pojasne zidove redani su na nekim mjestima novi slojevi kamena s gomile i s već od prije oborenih dijelova ziđa (sl. 10, 11). Sa sjeveroistočne strane gomile, to jest uz obronke iste, nalaze se ostatci dvaju bazena koji su iznutra bili ožbukani. Fragmenti obrušenog ziđa sa žbukom su vidljivi unutar samih bazenskih jedinica, kao i van njih. Unutar jednog se ulazilo stepeništem (tri gaza vidljiva su i danas). Na samome platou, prije pristupa samoj gomili, uočavaju se dvije zasebne grupe razbacanog kamena. Debeli slojevi humusa i borovih iglica te nisko raslinje ograničavaju viziju te se ne može donijeti ikakav zaključak da li je tu riječ o urušenoj arhitekturi ili jednostavno nabacanom kamenju ili, pak, o kombinaciji obje.

Sl. 12.
Pogled
na ulaz
u bunker

Da se za pretpostaviti, a na osnovu Katičićevih opsežnih istraživanja, da se ni na ovom mjestu, a koje nosi naziv Sutvid i usko je vezano za titulara svetog Vida, nije vodio kult obožavanja božanstva Svantevida, već da u najdubljem, prapovijesnom sloju ovog lokaliteta imamo kult Peruna.

A što se tiče podrijetla naziva Tučepi, tu je stvar ipak složenija. O podrijetlu naziva Tučepi se pisalo bez konkretnih zaključaka; za sada je najviše prevladalo mišljenje fra Karla Jurišića, a koji je stava da je riječ albanskog podrijetla, te da bi na albanskom jeziku "tu cep" značilo "mjesto pored izvora".²⁶

U današnjem Kosovu, preciznije u pečkoj oblasti, nalazi se mjesto Tučep. Osim albanskog²⁷ i kosovskog, pribrojimo tu i naše Tučepi, što se tiče jugoistočno europske rasprostranjenosti raspravnog imena. Nadalje, imamo čak 6 naselja u Češkoj republici koje se nazivaju Tučapy; od njih 6, 5 ih je u Moravskoj oblasti; pridodajmo tome i Tučapy iz galicijske regije u Ukrajini. Dakle, ovdje je ukupno nabrojeno 10 naselja koje imaju TUČ-P kao bazu, koja se razvija u Tučep, Tučepi, Tučapi.

Sl. 13.
Pogled
iz bunkera
na Tučepi,
more
i Brač.

26 Karlo Jurišić, „Nazivi naselja Makarskog primorja“, Makarski zbornik I, Makarska, 1970, 97-98. Ideja o Albancima kao preživjelim Ilirima danas je odbačena od strane ozbiljnih istraživača povijesnih zbivanja, no to ne s druge strane ne odbacuje u potpunosti Jurišićevo tumačenje „tu cep“ kao mjesto pored izvora; možda je riječ o prihvaćenoj riječi iz starijeg jezičnog sloja - nekih 60-ak kilometara istočno od Tirane, smješteno je mjesto Tuqep. Nazivi mjesta u široj okolici albanskog Tuqepa ukazuju na mjesto Tuqep. Nazivi mjesta u široj okolici albanskog Tuqepa ukazuju na pelaško-ilirsko/tračko-slavensku poveznicu (Radoveš, Otišani, Ladomerice...), ili barem na recentni slavenski sloj.

27 Vidi prethodnu fusnotu.

S obzirom da se svih deset naselja nalazi na prostoru kojim se govorilo i još govori jezikom slavenskim, značenje te riječi treba tražiti stoga unutar već spomenute pelaško-ilirsko/tračko-slavenske poveznice. Neki češki istraživači izvlače dva korijena, "tu" i "čapy", s time da riječ "čapy" povezuju s čapljama pa s time i s rodama te zaključuju da je riječ o nekim ljudima koji su se "tu naselili (narodili)".

Četiri od šest naselja u Češkoj su uz neko vodeno tijelo, tri uz tekućicu (potok), jedno uz omanje jezero. U Zlínskoj oblasti, nekih 4 - 5 kilometara od Tučapy, nalazi se mjesto Tupesy (prvi put zapisano 1220. godine kao Tupic).

*****

S obzirom na lak pristup lokalitetu, kulturnu višeslojnost istog, atraktivni položaj i vidikovac te veliki plato s istočne strane brda, predlažem da se izvrše arheološki i konzervatorski radovi te da se od ovog devastiranog lokaliteta napravi nekakva vrsta arheološkog parka.

KORIŠTENA LITERATURA:

Alinei Mario,

Interdisciplinary and linguistic evidence for Palaeolithic continuity of Indo-European, Uralic and Altaic populations in Eurasia, with an excursus on Slavic ethnogenesis (2004), «Quaderni di Semantica» 24/2003.

Božanić Bezić Nevenka,

Arheološki nalaz u groblju u Tučepima, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, vol. 14, br. 1, 1962.

Budimir Milan,

Pelasto-slavica, Poseban otisak iz 309. knjige Rada Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, 1956.

Dva stoljeća arheologije na Makarskom primorju,

Gradski muzej Makarska, 1998.

Grčić-Simeunović Larisa,

Suvremena toponimija k.o. Susak, Čakavska rič, XXXV (2007), 2, Split

Jurišić Karlo,

"Nazivi naselja Makarskog primorja", Makarski zbornik I, Makarska, 1970.

Katičić Radoslav,

Vidova gora i sveti Vid, Studia mythologica Slavica, XIII-2010.

Leksikon ikonografije,

liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990

Marun Lujo,

Arheološki prilozi o religiji paganskih Hrvata, SHP III, Knin, 1897, 141-144 /pretisak Časopisa za društvene i humanističke studije, god. 2 (2007), br 4 (2), u izdanju Instituta društvenih znanosti PILAR

Medini Julijan,

Makarsko primorje u antici, Makarski zbornik, Makarska, 1970.

Platon,

Cratylus, Oxford University Press, London 1892.

Polibije,

The Histories of Polybius, book 5, 97, In parentheses Publications, Greek studies, Cambridge-Ontario, 2002.

Ṛgveda Saṃhitā,

Vol. II I III, Mandale 5 i 7, Parimal publications, Delhi, 2001.

The Geography of Strabo,

Vol. I, book VII, London, Henry G. Bohn publications, 1854.

Šetka o. Milan,

Tučepska spomenica, Tučepi, 1968.

Vallance Janke Richard, Solca Alexandre,

The top of Minoan Linear A Tablet ZA20 (Zakros) restored, pre-publication for Vol. 1 2020, KONOSO the Journal of Aegean Bronze Age Studies, 2020.

Tomaschek Wilhelm,

Die vor-slawische Topographie der Bosna, Herzegowina, Crna-gora und der angrenzenden-Gebiete, Druck von L.C. Zamarski, 1880.

Vela Puharić Vedrana,

Sakralni objekti i obilježja na Biokovu: Park prirode „Biokovo“, Makarska, Gradska galerija „Antun Gojak“, 2008.

Villar Francisco, Prósper Blanca, Jordean Carlos, Fernández Álvarez Pilar,

Lenguas, Genes y Culturas en la Prehistoria de Europa y Asia Suroccidental, Acta Salmanticensia, Estudios Filológicos 331, Salamanca, Ediciones Universidad de Salamanca, 2011.

Vežić Pavuša

„Ranoromaničke crkvice Makarskog primorja – II“, Makarsko primorje 5, Makarska, 2000.

Živković Tibor,

Nova tumačenja vesti o južnoslovenskim gentes u De administrando imperio vizantijskog cara Konstantina VII Porfirogenita (944–959), Godišnjak 2012, 41

Woudhuizen Fred C.,

The Old Indo-European Layer in the Mediterranean as Represented by Hydronyms, Toponyms, and Ethnics, Volume 48, Number 1 & 2, Spring/Summer 2020.

ANA KUNAC, ARHEOLOGICA VIŠA KUSTOSICA

“Buklijo moja, i danas te se sićan”

Buklija u našem kraju označava običaj čašćenja svatova pićem nakon obreda vjenčanja, na putu prema mladoženjinoj kući. Običaj je poznat u cijeloj Dalmaciji i sačuvan je do danas iako su se skoro svi ostali dijelovi nekadašnjih svadbenih običaja izgubili. Buklija se danas iznosi čak i kad je vjenčanje potpuno moderno, svjetovno i s malim brojem uzvanika. U zaleđu Dalmacije buklija je također bila dio svadbenih običaja, ali je ponešto drugačija nego u obalnom dijelu pa podrazumijeva čašćenje prijatelja i susjeda od strane mladenaca, za što postoji i posebni svatovski časnik, nazvan buklijaš.

*...Velečasni na oltaru
Čin vjenčanja izvršio
S blagoslovom katoličkim
Mužem ženom proglasio.*

*Tad bi svati pošli kući
Ljubilo se, čestitalo
Buklije se iznašale
Čašice se ispijale...¹*

¹ GARELJIĆ 2001., 87-90.

DANAS

U našem primorskom kraju vjenčanja su najčešće u jesen, većinom subotom.² Danas je to svakako uvjetovano ekonomskim razlozima jer velike svadbene troškove najbolje može podmiriti *friška* zarada od turizma, a vikend je najpogodnije razdoblje za dugotrajno slavlje ili dolazak rodbine iz udaljenih krajeva. Većina vjenčanja je velika po broju sudionika i troškovima jer mladenci žele pamtiti svoj svadbeni dan, tek poneki par svoje zavjete izrekne samo pred kumovima. Neka su vjenčanja crkvena, neka su civilna, ali u rijetkim slučajevima nalazimo tragove nekadašnjih svadbenih običaja. Poneka mlada još baci jabuku preko krova ili je dočeka susjeda s dječakom u naručju na pragu nove kuće. Prijatelji mladoženje još znaju posjeći dva mlada bora i privezati ih preko noći na ulaz u njegovo dvorište, a nakon vjenčanja mlada baca *kolo* – sitni novac i bajame – okupljenoj djeci. Ali, to su sve rjeđi primjeri, koje zamjenjuju novi običaji nastali pod utjecajem zapadnih zemalja. Specijalizirani časopisi, raskošni holivudski filmovi, internet, sve to djeluje na mlade ljude na način da formiraju mišljenje kako su novodošli običaji stari i ukorijenjeni kraju u kojem žive. Tako se danas na odjeću mladenaca potroši više nego nekada na cijelo vjenčanje, a troškovi hrane, fotografiranja i svadbenog putovanja nepotrebno nadilaze mogućnosti većine stanovnika našega kraja. Razni običaji kao što su djeveruše, skidanje podvezice, bacanje buketa, presvlačenje u ponoć – rezultat su kombiniranja običaja raznih vremena i sa raznih strana.

U svom tom šarenilu i raskoši raznih utjecaja, jedan se lijepi tradicionalni običaj ipak sačuvao. Riječ je o *bukliji*.³ Pod pojmom *buklija* u Makarskom primorju podrazumijeva se stolić postavljen ispred kuće na kojega se postavi piće za mladence i svatove koji će tuda proći. Pored stola se nikada ne postavljaju stolice jer će se mladenci počastiti u prolazu, bez dužeg zadržavanja. Ponekad se, umjesto na stolu, *buklija* postavlja na stolici, a ponekad je susjeda nudi stoječki, na poslužavniku, *gvantijeri*. Sve te varijante samo su mikroregijske podvrste istog običaja. U svakom slučaju, bilo da se radi o stolu, stolici ili poslužavniku, pokriju se najljepšim, najsvečanijim bijelim *tavajolom* ili *tabletičen*, po mogućnosti *rakamanim* – bogato ukrašenim čipkom.

2 U 19. stoljeću bilo je uobičajeno da se crkveno vjenčanje održava ponedjeljkom u podne, a od početka 20. stoljeća do danas nedjeljom. ALAUPOVIĆ-GJELDUM 1999., 205-227.

3 U brojnim slavenskim zemljama *buklija* je naziv za bocu u kojoj se uglavnom nalazi rakija pa se i rakija ponekad naziva *buklija* ili *buklijuša*. *Buklijom* se nekada u Dalmaciji nazivala cilindrična posuda za prijevoz mlijeka (npr. u Šibeniku). Porijeklo naziva: novogrčki *bokalion*, (kod nas u upotrebi *bokal*), u značenju čutura, ploska. KLAIĆ 1978., 202. I Petar Hektorović (1487.-1572.) u "Ribanju i ribarskom prigovaranju" spominje *bukliju* kao "plosnu čuturu": *Kad oni da dadu / i da služe htiše, vidih velu svadu: / ričmi se snitiše, jer ne bi buklije / onde ni pehara...; Kada tuj dojdosmo, / nuti sriče naju: bukliju najdosmo / s peharom na kraju!* HEKTOROVIĆ 1951., 53-55.

Vjenčanje Magdalene Roso i Stanka Vele 26.1.2008. godine. (OA obitelji Vela)

Na stol se postavi nekoliko čaša i obično dvije boce domaćega pića – rakija, prošek, vino i sl. U malu posudicu naspe se riža pomiješana sa cvjetnim laticama, kojima se posipaju mladenci za sreću.⁴ Nekada se umjesto riže koristila pšenica ili neko drugo žitno zrnje, kao simbolika želje za plodnošću mladog bračnog para.

Uz piće, znalo se poslužiti i suhe smokve. *Bukliju* su uglavnom iznosile žene, a tako je i danas.

Čak i ovaj sačuvani običaj nije bio imun na promjene, pa se tako danas na *buklijskim* stolovima nađu pjenušac⁵, viski ili konjak, kao i sok za djecu te obavezno upaljena svijeća.

Nekada se *buklija* iznosila danju, kada su *stopro vinčani* mladenci prolazili kroz selo iz crkve – jer stari običaj kaže da mladenka u novu kuću *mora donit sunce na čelu*. Danas se, pogotovu u jesenskim kratkim danima, *buklija* iznosi najčešće po mraku, prije odlaska na svečanu večeru, pa *svijeća* nije samo dekorativni ili simbolički detalj.

4 Posipanje mladenaca rižom uobičajilo se u drugoj polovini 20. stoljeća. Prije tog razdoblja riža je bila dragocjena namirnica koju su ponekad donosili pomorci iz dalekih zemalja. Tko je imao rižu, smatrao se bogatim jer *su šakon rizi naranila bi se vamilija*. U 19 stoljeću je bio običaj da mještani bacaju pred nevjestu žito, bademe i orahe; MOROVIĆ 1974., 244.

5 Pjenušac ili šampanjac još je jedan od simbola slavlja. Prask šampanjskog čepa podsjeća na pucnjavu koja je od najstarijih vremena pratila sve važne događaje u svrhu rastjerivanja zlih sila. ALAUPOVIĆ-GJELDUM 1999-a., 149-168.

Stari običaj također je zahtijevao da se u crkvu i iz crkve ne ide istim putem *jer bi vinčanje bilo nesritno*.⁶ Smjer kretanja svadbene povorke morao se unaprijed utvrditi kako bi susjedi znali gdje će iznijeti *buklije*. Nesretno je bilo i ako je prvu u nizu *buklija* iznijela udovica, u tom su slučaju susjede zamjenjivale mjesta.

Mladenci se zaustavljaju kod svake *buklije*, počaste se pićem a domaćini im čestitaju te ih pospu rižom i cvijećem. Svatove obično prati harmonika pa se svira i pjeva cijelim putem.

Ako je crkva ili matični ured daleko od mladoženjine kuće, svatovi dio puta prijeđu u automobilima, ali se zaustavljaju ukoliko im putem netko iznese *bukliju*. U tom slučaju piće im se pruža kroz prozor automobila. Kada se približe mladoženjinom naselju ili kvartu (*konšiluku*), mladenci i svi svatovi izlaze iz automobila te pješače kako bi poštovali običaj *buklije*. I nekada i danas broj *buklija* je bio pokazatelj omiljenosti mladenaca te izraz dobrih želja pa ih se ni u kojem slučaju nije smjelo izbjeći ili ignorirati. Ne zaustaviti se kod iznesene *buklije*, osim što je nepristojno, bio bi loš znak koji donosi nesreću, a neiznošenje *buklije*, moglo je dovesti do zategnutih odnosa među susjedima. Tako je nekada svadba bila događaj koji je povezivao čitavo selo. Danas se *buklija* više ne smatra nikakvom obavezom pa se iznosi po navici, pod utjecajem starijih ljudi kod kojih još živi sjećanje na nekadašnju važnost toga običaja.

Iznijeti nekome *bukliju* značilo je izraziti mu čast i poštovanje. Ljudi su pamtili tko im je, ili tko nije, iznio *bukliju* pa su uzvraćali na isti način. Susjedi koji su bili u nekoj svađi nisu jedni drugima iznosili *bukliju*, ali, premda bi svađa prelazila na sljedeću generaciju, zabrana *buklije* najčešće ne bi. Znalo bi se reći: *dica nisu kriva*, a bila je to i prilika da se besmislene dugogodišnje svađe privedu kraju jer im se često više nije pamtio ni razlog. Iznošenje *buklije* tako je bilo svojevrsna ruka pomirenja koja nije tražila velike riječi i nije vrijeđala ničiji ponos.

Kada bi neko dijete učinilo uslugu starijoj osobi, ona bi mu u znak zahvalnosti rekla: *Izni'ću ti bukliju ka' se udaš* (ili oženiš). U doba najvećega siromaštva našla bi se boca prošeka ili orahovice jer sramota je bilo *nemat za bukliju*. Za istu svrhu čuvali su se *najlipji tavajol*, *servis* i *bićerini*. Kada neki događaj poremeti veselje kaže se *prisila in buklija*.

Danas je u Makarskom primorju običaj *buklije* sačuvan, premda nije obavezan ni čest, uglavnom u mjestima istočnije od Makarske. U samom gradu Makarskoj, kao i mjestima zapadnije od njega, skoro da ga

⁶ Širom Dalmacije običaj je nalagao da se mladenci nakon vjenčanja iz crkve vraćaju drugim putem, tj. *naoposun*. Na taj način načine krug u smjeru sunčeva kretanja da bi izbjegli zlo, čari ili uroke. GJELDUM 1996., 63-81.; MILIČEVIĆ 1967.-1968., 453.

se ljudi i ne sjećaju. Razlog izumiranja *buklije* je doseljavanje stanovništva drugih vjera i običaja, kao i sveopće otuđivanje ljudi i gubitak nekadašnjeg zajedništva stanovnika pojedinih naselja ili stambenih cjelina. U gradu Makarskoj poštivanje starih običaja svakako dodatno otežavaju velike stambene zgrade i prometne ulice. Pa ipak, ponekad se dogodi da ljudi iz susjednih kuća iznesu *bukliju* mladencima koji svoje vjenčanje slave u nekom od makarskih hotela, ili netko od tek doseljenih stanovnika još za kratko vrijeme nastoji sačuvati običaj iz starijih vremena.

Premda sam običaj *buklije* neminovno izumire, naziv *buklija* ostaje sačuvan u jezičnom izričaju našeg stanovništva izvan konteksta sklapanja braka. Tako sam imala prilike čuti svoju susjedu kako kaže *klapi*, koja je pjevala ulicom u sklopu turističke ponude: *Zapivajte ispred moje kuće, izniću van bukliju*.⁷

NEKAD

... Po ulicah, kud svati prolaze, tko ima boljeg i ljepšeg vina, nosi bukliju i nutka piti.⁸

Običaj čašćenja gostiju pićem star je koliko i ljudi. Alkohol je povezan sa svim slavljinama i teško se može zamisliti bilo kakav važan događaj bez kapljice pića. Svadba je svakako jedan od najsvečanijih trenutaka u životu ljudi pa se ne žali na alkoholu i kolačima danima prije i nakon svadbe, a kulminacija konzumiranja pića svakako je svadbena večera. Međutim, *buklija* je specifičan dio svadbenih običaja u kojem je piće samo simbol, često mladenci samo prinesu čašu ustima i ne popiju piće jer ako je *buklija* puno, posljedice mogu biti neželjene.

Slični su običaji poznati u mnogim narodima, ali *buklija* u opisanom obliku specifična je za Dalmaciju i okolne regije.

Kud svati prolazu, svak iznaša vina ili prošeka, ako je ujutro rano, rakijske. I to se zove "buklija". Svak uzme po jedan kapac, ako ništa nanese na usta i poljubi čašu, toliko za čast onomu koji iznija...⁹

U prošlim stoljećima svatovi su se dugo pripremali i pažljivo bi se birali pogodni ljudi za pojedine uloge u ceremoniji, a jednu od najvažnijih dužnosti imao je *buklijaš*, koji je predvodio svatovsku povorku,

⁷ Evo još jednog primjera: "Ostali planinari su prespavali u drugim kućama na Biokovu i pridružili se većini. Planinar Ante Lovreta je, iznijevši *bukliju* ispred svoje kuće, počastio kolege sa suhim smokvama i čajem". Jurica BUDANKO, HPD Biokovo - 31. memorijalni pohod "Slobodan Ravlić"; www.makarskadananas.com

⁸ KAČIĆ - PEKO 2003., 29.

⁹ IVANIŠEVIĆ 1903-1906., 478.

Buklija, Nede
Bušelić,
Marinko
Bušelić,
Paško Bušelić
OA Tonkica i
Paško Bušelić

odmah iza svirača.¹⁰ O važnosti te funkcije svjedoče i prezimena Buklijaš i Bukljaš, koja i danas postoje u Hrvatskoj

Širom Dalmacije susrećemo razne nazive za osobu koja nosi piće kako bi u ime mladenaca počastio prijatelje i susjede. Osim najčešćeg *buklijaš*, tu su još i *buklje*, *buklija*, *bečijaš*, a funkciju *buklijaša* nekada preuzimaju stariji svadbeni dužnosnici kao što su *prvinac*, *čauš* ili *stari svat*.¹¹

*Stari svat je sa šubarom na glavi, u ruci ima dugačak kamiš (preko jednog metra), lula je velika, okovana srebrom, ponekad i kolutom zlata. To je najvažnija ličnost. On vodi svatove, on uzima buklije i daje darove. On drži govore i otklanja prepreke. Zato se bira čovjek vješt i rječit.*¹²

...Buklija je peharnik u družini, kako na putu, tako i za stolom. Ta se

10 U Izvještaju poglavara Rehe o prilikama u splitskom okrugu u godini 1822., stoji da se vjenčanje nije moglo slaviti bez "mladog Divera, Starog svata i Dragog Cuma", a spominje se i "il Bechias o Ciauš" - bečijaš ili čauš koji je improvizator zdravica; MOROVIĆ 1974., 244. U nekim mjestima Dalmacije *buklijaš* je išao na začelju svadbene kolone da bi lakše mogao častiti prolaznike. Najčešće se spominje da je taj posao obavljalo dijete – dječak ili mladić do 15 godina. Milan Šetka bilježi ovakav raspored svadbene kolone u Tučepima: Od djevojke se ide na vjenčanje u crkvu ovim redom: *buklijaš* (dječak koji nosi u burači vina te časti koga sretno), za njim barjakter, stari svat i kumovi sa djevojkom. Mladoženja ide posljednji. ŠETKA 1968., 99.

11 U Poljicima čauš ide s *buraćom* vina, zato ga u Gatima i Tugarima zovu *buraćin*, u Kostanju *buklijaš*, u Ostrvici čarapnjak. IVANIŠEVIĆ 1903-1906., 474-475.; ALAUPOVIĆ-GJELDUM 1999., 223 (bilješka 13)

12 MIMICA 1972., 389.

Vjenčanje
Tonke Visković i
Paške Bušelića
OA Tonkica i
Paško Bušelić

Pivac na barjaku
OA Tonkica i Paško Bušelić

*služba udvostruči i utrostruči, u skladu s potrebama brojnih svatova.*¹³

*Čauš vinonoša imao je zapravo istu ulogu kao i buklijaš. Nosio je buraču vina i uveseljavao svatove. Ovaj svatovski časnik, čauš vinonoša, koji je inače uobičajen u našim krajevima, početkom ovog stoljeća se gubi, tako da ga se, prema mojim terenskim zapisima, u ovom kraju više ni ne sjećaju.*¹⁴

*Buklijaš ili buljko (manje dijete) je bio jedan od divera, koji bi nosio nakičenu demežanu sa 5 litara vina.*¹⁵

Prvinac usput časti mještane vi-

13 FORTIS 2004., 50.

14 ALAUPOVIĆ-GJELDUM 1999., 214

15 MARKOTA 2003., 27-33.

nom i pri tom pazi da se vino ne prolije jer je to slab predznak, mogao bi netko umrijeti. Nevjesta i jenga nose torbice pune smokava, oraha, badema i bacaju ih djeci.¹⁶

Čauš ili «pušikobilina» ide na kraju svatovske povorke, nudi prolaznike koje sretnu usput pićem i zbija šale.¹⁷

Harmonikaš i buklijaš razveseljavali su svatove i mještane. Zadatak buklijaša bio je da iz burače koju je nosio obješenu o ramenu napoji svakog mještanina kojeg bi svatovi putem susreli.¹⁸

U pojedinim krajevima i mjestima bilježimo postojanje buklijaša koji časti svatove, slučajne prolaznike i susjede, ali i buklije koje na stolovima iznose susjedi i prijatelji. Neko selo daje veću važnost jednom, a neko drugom običaju, a kod nekih su oba jednako zastupljena. Također se negdje buklija plaćala kruhom i pečenjem, što se unaprijed uračuna u svadbene troškove. Darovi za buklije prenosili su se na konjima zajedno sa rakijom i vinom za čašćenje onih koje svati sretnu. U nekim selima bukliju su pili samo mladenci, u nekima svi svatovi. Negdje je bio običaj da domaćin nalijeva i nudi bukliju, negdje je to zadatak buklijaša ili starog svata. Svugdje raskoš različitosti detalja jednog istog običaja teško je nabrojati, a najbolje će ih dočarati nekoliko opisa svadbenih običaja iz prošlosti Makarskog primorja i susjednih područja.

Kad svati uzjašu svoje vilenjake, kućni starešina iznese bukliju i najprije nazdravi starom svatu pa za njim svim njegovim drugovima; ali i stari svat, da osvjetla svoje poštenje, i on svoju bukliju uzme i nazdravi kućnom starešini i svim drugovima ondje sakupljenim.

- Naprijed, naprijed! – više čauš. – Naprijed naši! Barjaktaru, barjak naprijed! Kazuj put družbi našoj, a vi, družbo, u svoj red, za barjaktarom. Mladost nevi u sredini mjesto dajte!

Dok se svati urede, koji časak mimoide: šesnaest svata, šesnaest konja, tri momka su tri konja, buklijaš na konju i konj za bukliju dva konja za djevojačko ruho i uz njih dvije slugu na vilovitim konjima.

Kad se svati lijepo urede, vikne čauš glasno: - Stari svate azur su svatovi, da idemo našem bijelom dvoru!

To kad je razumio stari svat, opali pušku, za njim najprije barjaktar, pa zatim sve jedan po jedan, dokle opet dođe do staroga svata, pa tako opet naprijed s pucnjavom.

Okolo bližnja sela, čujući prasak pušaka, sprave svoje buklije te izađu na susret svatima i nazdrave starom svatu pa zatim svima, sve jednom

16 ALAUPOVIĆ-GJELDUM 1996., 73.

17 ALAUPOVIĆ-GJELDUM 1999-a., 159.

18 SPAJIĆ – VRKAŠ 1996., 156.

Buklija na stolu.
(foto: Ana Kunac)

po jednom, dokle dođe do najzadnjega. Po isti način i stari svat iznese svoju bukliju i njima nazdravi. I tako ta sreća slijedi sve dokle ne dođu u svoju kuću.

Na putu gdje se naiđe se i na kolo djevojaka, koje su izišle na pozdrav mladoj nevi, a ona im odvrati otpozdrav preko svoga kuma ili djevera darujući ih jabukama.¹⁹

Nisu dugo, a već je buklija. Stolica, na njoj bocun prošeka, a na njemu jabuka, nekoliko šapa. Stari svat uzima jabuku, natoči čaše i nazdravlja svima i drugu do sebe i piju redom. Zatim stavlja dar na bukliju – komad mesa i kruh. Tako idu redom, od buklije do buklije. Ima ih desetak. Svagdje se stane, pije i dariva.... Na vrh brda, na Kosmatici već ih je dočekala buklija. Na pogled Svinišća oglasili su dolazak pucanjem iz kubura. U selu ih čeka masa svijeta, da vide svate i mladu. Po putu su buklije...²⁰

... Nekad bi svadbena povorka išla i na konjima kao i lađama, ako bi mladenci bili iz obližnjih mjesta da se može ići lađom (iz Vida u Podrujnicu). Nakon toga povorka bi pješice išla kroz selo, a mještani (svaka kuća) bi im iznosili bukliju ispred svoje kuće. To je stolica pre-

19 MILIČEVIĆ 1998., 55-56. (napisano 1870. god.)

20 MIMICA 1972., 393-394.

krivena bijelom krpom na kojoj bi stajao bokal vina i na njemu okićena jabuka te nekoliko čaša. Jedan domaćin bi dizao jabuku i častio svate. Stari svat bi natočio vino u čašu i nazdravio riječima: "U zdravlje naših mladenaca i nas sviju. Hvala onome ko je ovo iznija i nas počastija u zdravlje naših mladenaca". Svaki svat bi stao i napio se. Tu bi im čestitali ostali mještani. Buljko časti ostale iz svoje demežane, ako se ona isprazni tj. ispije usput, on bi natočio vina iz bokala koji su iznijeli mještani kao bukliju.²¹

... Svatovi su sa sobom ponijeli nekoliko boca rakije i veliku buraču vina kako bi mogli ponuditi sve one koje sretnu na putu, a posebno pristigle kroz Slimenske zaseoke...Mladenci i svati su rado viđeni. Mještani ih svečano dočekuju u svim slimenskim zaseocima i iznose buklije (preko ruke bijela tavaja, u ruci bocun vina ili prošeka poklopljen jabukom). Stari svat je dužan prvi prihvatiti bukliju, zahvaliti domaćinu, a tada se časte ostali svati. Na putu od crkve do iza Čokića kuća bilo je izneseno 16 buklija.²²

... Negdje pred večer se ide kod mladoženje, na putu svatove prate djeca, a obično bi bila i neka svirka. Susjedi i daljnja rodbina pored čijih se kuća prolazi iznose najfiniji i najstariji prošek, svatovi malo popiju i stavljaju novac na kvantjeru (tacnu)...²³

... I seoska zajednica sudjeluje u svatovskom veselju, iznoseći pred svatove "buklije" s rakijom, negdje i jabuke za nevjestu koje ona poslije baca preko mladoženjine kuće. Usput nevjestu škrope svetom vodom. Stari svat je na buklije uzvraćao pršutom i kruhom...²⁴

Suvremeni pjesnici iz Makarskog primorja, a među njima prednjače Tučepļani, često opisuju vrijeme svojega djetinjstva i mladosti, a u tim sjećanjima neizbježan je i opis svadbenih običaja koji svakako uključuje i bukliju.

Običaji vinčanja se štiju:
Jabuka i pivac na bandiri
Buklijon se svati dočekuju
Cilin puton armorika sviri.

Ni sirota za pira ne šćedi
Svake sriće nađe se na stolu,
Dočeka bi pršutin o gredi
Sir iz uja, kumpet u krtolu.²⁵

²¹ MARKOTA 2003., 27-33.

²² ŠKRABIĆ 1999., 115-122.

²³ BARBARIĆ 2005., 185-200.

²⁴ ALAUPOVIĆ – GJELDUM 1999-a., 160.

²⁵ BATINIĆ, 2003., 20

...

Barjaktar je zastavu nosija,
Na njoj kokoš i jabuka
Na šćap zabodena,
Vijorila se uz pismu svatova.
Na putu od crkve
Susjedi bi bukliju iznili,
Svatovi bi rakiju, prošek i vino
U zdravlje mladoženje i neviste naše pili.²⁶

I na kraju, umjesto zaključka, evo sjećanja i razmišljanja našega pjesnika Vice Bušelića iz Tučepi.

Vrijeme prolazi, a s njim i običaji. Važno ih je zapisati dok se ne zaborave.

Nedija je, crkvena zvona se danas veselo čuju. Ženi se moj rodijak.

- Vajaće iznit bukliju - čujen ćaću di govori materi. Ja mal pa i ne znan o čemu se radi, vatan mater za veštu i pitan je šta kani činit, a ona će - e, sine moj, moremo to zajedno. Uzima mater stari drveni stol, prostre na njega bili stolnjak, isti oni koji se koristi par puta godišnje.

Pitan je - dobro, mama, šta sad? - Stavit ćemo na stol štago pića šta imademo u kući.

Iđen za njon dok u daljini čujen harmoniku di je danas pokojni Otto rasteže nemilice, glasovi svatova sve jači. Stavja mater na stol ovin redon bolcun crnog vina, litru oravače i u jednoj lipoj boteji naš domaći prošak, a u drvene zdile metne malo suvi smokava, malo kumpeta i šaku orava. Mater oblači veštu, onu šta je samo nedijon obuće ka ide na misu, a meni daje bilu košuju, onu šta san je nosija na pričesti.

Veseli svati dolaze pismon praćeni, barjaktar maše barjakom na kojemu visu mizokalci.

Rubac, strašenski kolač, jabuka na vrvu nabijena i pivac star dvi godine koji, da su mu odrišene noge, od sriće bi sigurno poletija. Ali ne može.

Staju svati, jubimo mladence, a okolo gladna dica pokušavaju doć do malo slatka.

Baba Krajuša sa terace baca šaku riže pa šaku bonbona nazvani kušinica. Veseje samo tako, a ja od sriće ne znan di bi sa sobom. Svati polako odlaze, mater rasprega stol, a ja pokušavan nač još koji bonbon da osladin usta.

²⁶ ŠEVELJ, 2005., 63.

Antica i Marijan Ševelj OA Vlado Ševelj

Nede(1910.-1991.)
i Ante(1902.-1971.)
Bušelić,
vjenčani 26.6.1931.
OA Tonkica i
Paško Bušelić

Danas san isto tu, na iston mistu puno vrimenta posli. Crkvena zvona se čuju, ma malo i nimalo veselo. Di je ta čejad vesela, di su te pisme? Sve je zamrlo. More bit da tako mora bit, da mi tako očemo da nan bude, buklijo moja, i danas te se sićan!²⁷

²⁷ BUŠELIĆ 2012., 28.

Zahvaljujem se suradnicima i kazivačima: Baldi Šutiću, Radojki Divić, Rajku Jurišiću, Vedranu Ribareviću, Vesni Vela, Ivki Vodanović, Maritu Letici, Magdalenii Vela, Vedrani Vela Puharić...

LITERATURA:

ALAUPOVIĆ – GJELDUM DINKA,

Običaji i vjerovanja pri sklapanju braka u dijelu splitske zagore, *Ethnologica Dalmatica* 4-5, Split, 1995/1996.

ALAUPOVIĆ – GJELDUM DINKA,

O običajima životnog ciklusa u tradiciji Gornjega makarskog primorja, *Hrvatski rasadnik*, Zagreb, 1999.

ALAUPOVIĆ – GJELDUM DINKA,

Običaji životnog ciklusa u Imotskoj krajini i zapadnoj Hercegovini, od konca 19.stoljeća do Drugog svjetskog rata, *Ethnologica Dalmatica* 8., Split, 1999.

BARBARIĆ VINKO,

Žrnovnica moga djetinjstva, *Ethnologica Dalmatica*, 14., Split, 2005.

BUŠELIĆ VICE,

Buklija, *Dite i čovik*, Tučepi, 2012.

BATINIĆ JURE,

Tučepi, *Na kamenu godin*, Makarska, 2003.

FORTIS ALBERTO,

Put po Dalmaciji, Split, 2004.

GARELJIĆ LENKA,

Sjećanje na crkveno vjenčanje, *Sjećanja*, Makarska, 2001.

HEKTOROVIĆ PETAR,

Ribanje i ribarsko prigovaranje, Zagreb, 1951.

IVANIŠEVIĆ FRANE,

Poljica, *Narodni život i običaji*, Zagreb, 1903. – 19'06.

KAČIĆ – PEKO PETAR,

Poviest okružja makarskoga u Dalmaciji, Zaostrog, 2003.

KLAIĆ BRATOLJUB,

Rječnik stranih riječi, tuđice i posuđenice, Zagreb, 1978.

MARKOTA ŽARKO,

Sijelo i svadbeni običaji, *List Župe Gospe Snježne*, 6., Vid, 2003.

MILIČEVIĆ FRANJO,

Buklija, Ženidba, Čitluk, 1998.

MILIČEVIĆ JOSIP,

Narodni običaji i vjerovanja u Sinjsko krajini, *Narodna umjetnost*, 5-6, Zagreb, 1967. – 1968.

MIMICA MIRO,

Knjiga općena – monografija Mimica, Mimice, 1972.

MOROVIĆ HRVOJE,

Izveštaj poglavara Rehe o prilikama u splitskom okrugu u godini 1822., *Građa i priloge za povijest Dalmacije*, 8., Split, 1974.

SPAJIĆ-VRKAŠ VEDRANA,

Odrastanje u tradicijskoj kulturi Hrvata – Tučepi, Zagreb, 1996.

ŠETKA MILAN,

Tučepska spomenica, Tučepi, 1968.

ŠEVELJ RAJKA,

Vinčanje, *Ime mi je pisma*, Tučepi, 2005.

ŠKRABIĆ ANĐELKO,

Običaji kod ženidbe, *Vrela Brela*, 4- 5., Brela, 1999.

VEDRANA VELA PUHARIĆ, PO BABI MIŠALAINKA A PO DIDU PRDAVICA

Tamo gdje sunce sja, tamo će voda zablistati

VODA Ključni faktor odabira trajnog mjesta
naseljavanja bili su izvori vode

PITI...POTREBNA, NJEŽNA I UGODNA PIĆA

Što valja piti? U prvom redu vodu, najprirodniji od svih napitaka. Ljudskom tijelu je jako potrebna jer tvori oko ¾ njegove težine. Dugo se može bez hrane, ali ne i bez pića.

Albert Fortis je u svom putopisu zabilježio i što je pio.¹ Da bi tijelo moglo održati vitalne funkcije organizma, pomoću minerala uspostavlja ravnotežu tekućine izvan stanica i unutar njih. Naravno, bez dovoljnog unosa tekućine to nije moguće, a i većina ljudi pije samo onda kad je žedna, samo da utaži žeđ. No, osjet žeđi centar u mozgu registrira prisustvom manjka tekućine od oko 1%. Pri još većim nedostacima, osim suhih usta, povećane gustoće krvi i smanjene radne sposobnosti, javljaju se glavobolje, vrtoglavica, ubrzan rad srca pa čak i delirij². Dakle, tekućinu treba unositi u organizam i prije nego se osjeti žeđ, osobito u vrijeme povećane tjelesne aktivnosti te visokih i niskih temperatura.

¹ Mlijeko ukiseljeno na različite načine najobičnija je morlačka hrana; obično ga za kisele doljevanjem octa, pa se dobije neka vrsta skute; njezina surutka njima veoma je mila, a nije neukusna ni stranom nepcu

² B. Klaić: delirij (*lat.* delirius – lud, bezuman) 1. bunilo, buncanje, pomućenost, poremećaj svijesti od vrućice, do bolesti; 2. silan zanos, ekstaza, bezumlje, mahnitost, opijenost; 3. prenes. veliko uzbuđenje duše, uzrokovano strastima, pomama

A narod je svoje spoznaje smjestio u narodne umotvorine pa jedna od njih kaže nešto i o pijenju tekućine.

*Zimi se pije da se tijelo grije,
Ljeti se to radi da se tijelo rashladi.³*

Uz vodu, koja je osnovno sredstvo za utaživanje žeđi, tu su i sokovi, sirupi, vino, rakija, kava (zamjenske kavovine, capuccino, frapei, vruće čokolade, kuhana jabuka, mlijeko, medovina.⁴ Od svih navedenih napitaka ovaj se rad zaustavlja na čaju, uvarku. Vrlo se često gosti ljeti nude sokom a zimi, pak, nekom toplom tekućinom, najčešće čajem. No, neće im se ponuditi uvarak nego čaj, iako je prava istina da im se sprema uvarak. Danas se pripravci od ljekovitog bilja nazivaju jednostavno čajevi.

Prema kineskoj legendi za “pronalazak” čaja zaslužan je car Shen-ming⁵, no ovdje se neće govoriti ni o kineskom ni o ruskom ni o indijskom čaju. Tek će biti zapisano: “Tea for two and two for tea, just me for you and you for me..”.

Koji god čaj pili, blagodati su neizbježne. U njemu ima nešto zanimljivo i poznato. Mirisi djeluju poput parfema, a okus budi asocijacije.

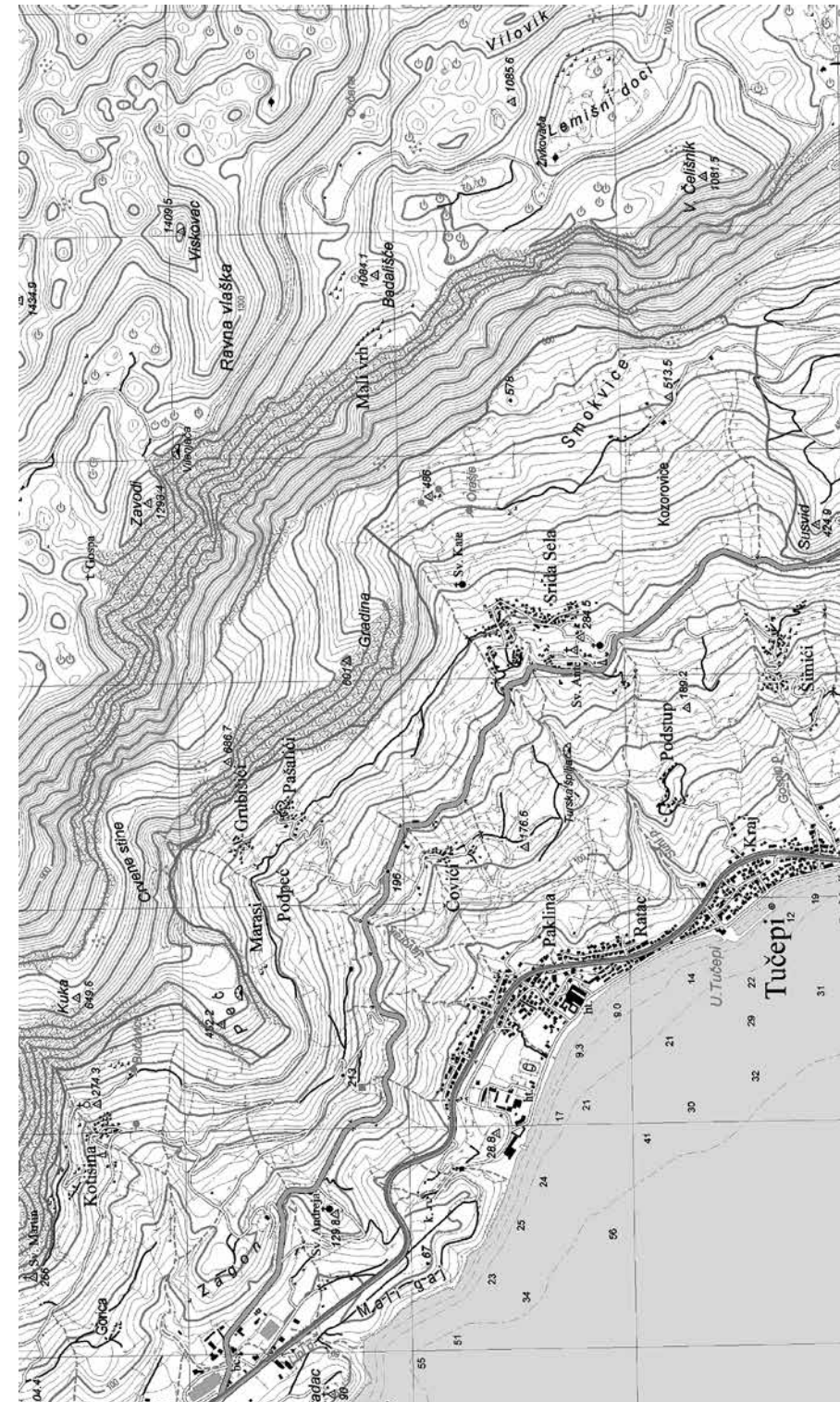
ISTI...KRUV NAŠ SVAGDAŠNJI

U vrijeme nesretnog COVID- a 19, ili ti ga zloglasne korone, nestalo instant kvasca na policama trgovina, a povećala se kućna izrada kruha. Nastade pomama za starterom o kojem se moraš brinuti kao da ti je kućni ljubimac. I tako dođoh na svoje da napišem ovaj tekst, koji godinama odgađam za neka “bolja” vremena.

³ Narodna predaja, nisam je našla dosad zabilježenu, kazivačica Nede Dragičević (1909.-1983.)

⁴ Olimpijski bogovi, Asterix i Obelix. Više ni za koga nije: Litra izvorske vode, lončić meda, onog što ga pčele marljivo skupljaju u vrljetima Biokova, kuhati dok ne ishlapi na ½. Velika čaša lozovače... 10-12 godina začepjeno ostaviti da miruje... Osjećat ćete se kao vile i mitski hajduci.

⁵ Shen-ming 2737. p.n.e. Pale su navodno neke grančice s nekog grma u vrtu palače u lonac gdje se kuhala voda i obojila ga zlatnosmeđe. Shen-ming je ustanovio da je voda poprimila izvrsnu aromu. Grmlje čajevca spominje se u starom kineskom spisu «Pent-sao» 2500 godina p.n.e.

TUČEPSKE MLINICE

Fra Karlo Jurišić piše: "Na području MP do našega su se doba sačuvali tragovi **58 mlinica**, koje su podignute na 15 različitih vrela i potoka. Najviše mlinica imali su Podgora (23), **Tučepi (8)**, Veliko Brdo (6) i Markar (6). Po tri mlinice imali su Zaoštrog, i Bačina, po dvije Brela Gornja i Drvenik te po jednu mlinicu Bast, Drašnice, Živogošće, Podaca, i Brist. Nije poznato da su mlinice na vodu imali Kotišina, Igrane i Gradac. Na području MP djelovala je i jedna **vjetrenjača** na zračni pogon. To je "**Vitreni mlin**", čiji se ostatci i danas vide na dvjema morskim stijenama na Portini ispod lučice Ravanje u Podaci.

Tučepske mlinice, kao i većina mlinica na Makarskom Primorju, imale su vodoravno mlinsko kolo, a vodeni pogon bio je glavni način pokretanja mlinskih kamenja za mljevenje žita i kukuruza. Sve su mlinice imale spremnike za vodu, tzv. zapore, koje možemo nazvati i umjetnim bazenima jer bi se za vrijeme ljetnih vrućina mladići i djevojke znali kupati u njima.

Svih osam tučepskih mlinica raspoređeno je na toku istog potoka: dva izvora na Orašću, jedna kod Šarića kuća u predjelu Punikuće, gdje se potok račva i tok dijeli na Veliki i Suvu potok. Moja baka Nede Dragičević r. Čobrnić govorila je "neću di su Šarića kuće, iden s Branduše, di je čišća voda."

Mali Bovan, Veliki Bovan, Branduša toponimi su oko sv. Kate, "tute sam pila vodu" riječi su moje tete Vinke Visković r. Dragičević.

U Tomašima dva rukavca spajaju se u jedan tok, gdje se nalaze još dvije mlinice, Koste Amatina i Ivana Baka. Dolje nizvodno na predjelu zvanom Bunta, uz Brbića kuće, ostatci su dvije mlinice i u Postupu je jedna mlinica,... žubor istog potoka dalje do mora.

Vedrana Spajić Vrkaš: "U Tučepima oko kuća gdje su bili vrtli nije bilo prostora za žito i kukuruz, a obitelji koje su imale stanove i doce na Biokovu sijale su: šenicu, ozimicu, ječam, raž i zob, no to nije bilo dovoljno." "Tučepi nijesu pogodno mjesto za uzgoj žitarica." - napisao je fra Milan Šetka u svojoj knjizi "Tučepska spomenica". Neke obitelji šenicu, ozimicu i ječam sadile su na Biokovu za izminit kumpir - dvije godine uzastopno se sadio krumpir, a treću na istoj površini žitarice i nakon njih opet krumpir. Mnoge obitelji sijale su i tvrdoglavi buhač koji se u to doba jako dobro otkupljivao u zadrugama te se tim novcem kupovalo žito u Vlaškoj i Hercegovini.

Nedostatak žitarica i velike suše u ljetnim mjesecima doveli su do toga da je već u prvoj polovici dvadesetog stoljeća radilo samo pet mlinica. Posljednje dvije utihnule su kraj Tomaša kuća za vrijeme Drugog svjetskog rata. U poslijeratnom razdoblju žito se nosilo u Podgoru, di su bile velike vode.

Voda na kaju

TUČEPSKI IZVORI

Preuzeto iz lista "Vrutak" Osnovne Škole Tučepi, po kazivanju Miroslava Šimića:

Podgomila (nalazi se iznad crkve Male Gospe); **Zavrbiće**; **Pasike** (nalazi se na putu prema Šimićima); **Mravičića voda**; **Morski izvor**, hotel "Alga"; **Morski izvor** kod "Gusara" (posebna atrakcija za vrijeme bonace i ribolova kad se vidi pod "feralom"; **Bradašće**, **Topol**, **Orijevo** (sva tri su na putu za Postup); **Močica** (ispod planine, jaki izvor); **Kačolini** (ispod župne kuće u Selu); **Spilice** (u Šimićima, zatrpan i nepristupačan); **Braduša** (veliki vinograd pok. Marijana Viskovića iznad Sv. Kate, među Tučepljanima je ostala izreka: "Koliko si sta, ka da si iša na Bradušu"); **Brus** (zatrpan, a nekada je tu bila vrba i mazge su pile na ovom izvoru); **Kušac** (posebna voda koja izvire iz samog kamena, nalazi se na putu iznad Brusa; kod ovog izvora i izvora Piski radila se vidriola, modri kamen za polivanje loze); **Piski** (riječ je o tri izvora koja su udaljena dvadesetak metara jedan od drugoga, a od Kušca sjeverozapadno 100 metara); **Busilišće** (jači izvor, kad je tu prolazio Krišni put, djeca bi trčala na taj izvor, od Parka prirode Biokovo prva sterpetina lijevo); **Guvnina** (zasut žalom, a u prošlosti je bio vrijedan zbog velike količine žala koja je čobanima omogućavala dovesti ovce); **Kolovrat** (od Busilišća preko crkve sv. Kate prema planini 300-400 m); **Kozarovice ili Pušijak** (pod samom planinom, od Kolovrata udaljen 400 m); **Pod kulom - Bušelića Kula** (na Moči); **Jakića izvor** (Moča ispod kuće Lalića, tu je nekad bio turanj); **Zagrabišće** (iznad temelja crkve sv. Martina); **Orašće** (dva su podno planine); **Device** (u Postupu), **Gornja voda** (ispod

Na depozitu u Mravičićima Antica Ševelj

Voda u Mravičićima

Čovića); **Vrilo** (Čovići – na putu, to je bio glavni i prvi izvor); **Barbarovica** (iza Marasovih kuća); **Podpeč**; **Zavrblje** (Kozarovice). Djeca su saznala za 33 izvora.

Kao dijete često sam boravila u babe i dida, predio zvan Prdavčevi, što je i obiteljski nadimak – dobili su ga po ptici prdavici⁶. Okomito na Prdavčeve bila je Ulica potočnjak – u vrijeme velikih kiša razina potoka Potočnjak bila bi toliko visoka da bi zaseok ostajao odsječen od ostalog dijela Tučepi. Moglo se prema Kotišini, nikako prema Podgori. I tada bi bakica i didica počeli priče o vodi. Spominjalo se i 100

⁶ Prdavica-Sivkasta bjeloguza *Oenanthe oenanthe* // Atlas selidbe ptica Hrvatske

izvora, kao i nastanak samog imena Tučepi. Prilazni putevi prema Biokovu doveli su me do: *Logršća vodom* (PP Biokovo); vode kraj *Draganja brda*; *Kraj Sutvida voda*; *Pod bilim bovanom*; *Smokvica voda* (spominje se u bitci između Rusa i Francuza); *Ostojina spila* (nalazi se ispod Kimeta poviše Vrbe, a unutrašnjost spilje je mala jama i voda iz živog kamena); *Voda gornja u Stazi*.

A MORALO SE PRAT, ZALIJEVATI INTRADU,...I ZAŠTO SVE VODA NE TREBA?

DEPOZITI, PERILA, LOKANJLI...

Puno je tučepskih lokaliteta, izvora, toponima, gustirni, depozita-perila, lokanja, potoka, potočića, rukavaca... jer voda se koristila za sve: od zalijevanja, pranja, izrade vidriola⁷, modrog kamena za polivanje loze i maščavanje⁸ vune i mriže. Svaki zaseok imao je “svoja mesta, svoja užance di će se šta radit što se vode tiče”.

Moramo biti svjesni kako i priroda doživljava stresove i šalje nam poruke kako nismo sami na planetu. Rijetko viđene životinje i biljke iskrsnule su iz dubina našeg obzorja i ušle u “naš” svijet”.

One su oduvijek bile tu, možda su i bježale od našeg prisustva. Priroda je majstor, u kratkom vremenu šalje nam svoje odgovore, sviđalo se to nama ili ne. Hoćemo li ju konačno promatrati kao prijatelja i pouzdanog saveznika? Može li se, nakon svega, uz prirodu oporaviti i čovječanstvo? Odgovor nemamo ali jedno je sigurno – nakon pandemije korona virusa čovječanstvo više neće biti isto.

⁷ Peronospora vinove loze poharala je ovo područje-spriječila ju je tzv.bordoška juha, u nas poznata modra galica, modri kamen za polivanje loze

⁸ Maščavanje-bojanje

O “Bokunu razgovora” i običajima vezanim uz odlazak u vojsku

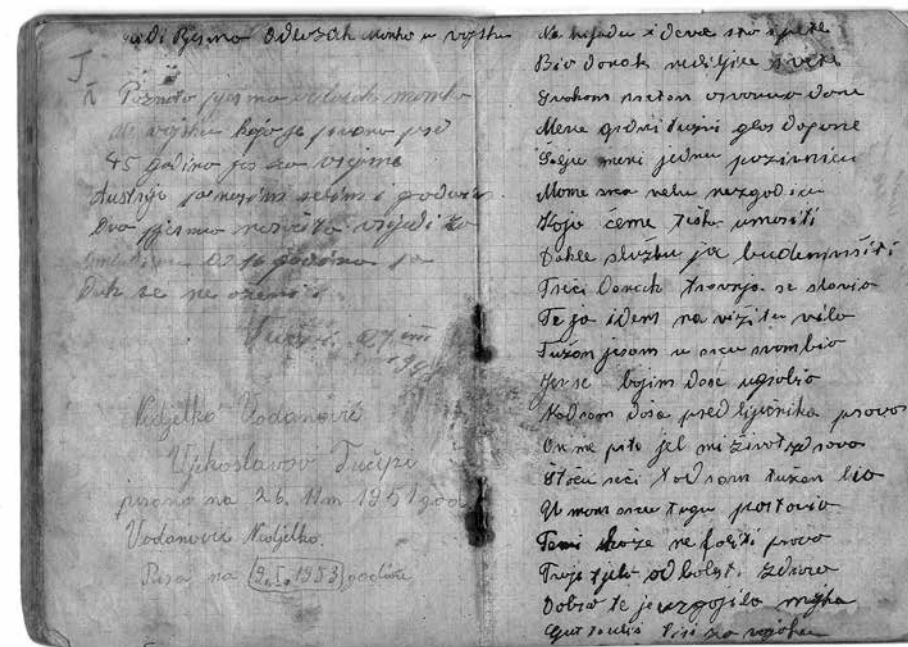
Posvećeno Veljku Viskoviću (6. 12. 1928. – 11. 09. 2020.)

U sklopu “Božićne kredence” u prosincu 2019. godine u Tučepima su održana dva susreta pod nazivom “Bokun razgovora”. Susrete je organizirao član Udruge “Kredenca” Petar Pašalić zajedno s etnologinjom Norom Kuluz i fotografkinjom Brankicom Pejković.

U širem smislu, ovi susreti predstavljali su nastavak događanja koji je po prvi puta, pod nazivom “Bokun razgovora – priče o tučepskoj prošlosti”, održan u prosincu 2018. godine. U suradnji s Udrugom “Kredenca” susret je organizirao Tomislav Mravičić, a u svrhu izrade diplomskog rada pod nazivom “Mjesto izvora”. Rad je uključivao izradu online aplikacije budućeg ekomuzeja u Tučepima, a ne samo što je uspješno obranjen na Odsjeku za dizajn vizualnih komunikacija Umjetničke akademije u Splitu, već je dobio i nagradu na Izložbi hrvatskog dizajna 19/20.¹

Pak, dva susreta organizirana u 2019. godini dio su šireg istraživanja usmene povijesti i tradicijskog života tučepskog prostora koje su au-

¹ Aplikacija je dio šireg idejnog projekta koji je kao nagrađeni rad opisan na slijedeći način: “Mjesto izvora” je službena online aplikacija budućeg ekomuzeja u Tučepima. Ona bi bila vodič i platforma za sustavno očuvanje materijalne i nematerijalne baštine u koju bi mještani i posjetitelji unosili sadržaj. Hodajući ili biciklirajući unaprijed zadanim stazama, uz pomoć osobnih priča mještana, interaktivnih multimedijских priča (video, zvuk, mješovita stvarnost) i doživljaja drugih posjetitelja, korisnici bi se povezali s tučepskim podbiokovljem i načinom života u tom kraju do potresa 1962. godine, koji je uzrokovao migraciju stanovnika. Korisnici bi mogli u aplikaciji kontaktirati mještane, članove Udruge Ekomuzeja “Mjesto izvora” za osobno otkrivanje ili sudjelovati u aktivnostima u organizaciji ekomuzeja. (<https://izložba.dizajn.hr/1920/radovi/mobilna-aplikacija-mjesto-izvora/>)

Zapisi pjesama odlaska u vojsku - jedna od 40 stranica. Zapisiva Veljko Visković

tori ovog rada započeli u ožujku iste godine. S naglaskom na cjelinu životnog iskustva neodvojivog od prostornog konteksta njegovog događanja, istraživanje uključuje kontinuirane terenske obilaskе tučepskih zaseoka te povijesnih i mitskih lokaliteta šireg kulturnog krajolika. Ipak, ovako uokvirena tema primarno se temelji na susretima i razgovorima sa starijim generacijama Tučepjana, koji još uvijek nose sjećanje o iskustvu života uronjenom u tradicijsku sliku svijeta. Time nam se, uz mnogobrojne pojedinačno organizirane razgovore, nastavak idejne forme “Bokuna razgovora” učinio kao dobar način nadopune već zapisanog znanja o običajima i tradicijskom životu tučepskog prostora, ali i izvor novih istraživačkih pitanja za daljnje pojedinačne razgovore i terenske obilaskе. S druge strane, kao oblik javnog događanja neformalnog karaktera i prostor susreta različitih generacija, ovakav oblik druženja također otvara mogućnost prenošenja tradicije na mlađe generacije te jačanja povezanosti i identiteta zajednice, što se pokazalo i kroz ova dva susreta.

Inspirirani terenskim iskustvom prostora, naše “Bokune razgovora” odlučili smo tematski uokviriti tučepskim zaseocima na način da svaki od susreta posvetimo jednom od njih. Smatrajući kako pojedinačno čine male životne cjeline tučepskog prostora, uz običaje i tradicijski život Tučepi općenito, na taj način želimo zabilježiti ljude, događaje, predaje i lokalitete koji se specifično vežu uz pojedine zaseoke. Iako zaustavljeni epidemiološkom situacijom uzrokovanom pojavom virusa COVID-19, nadamo se kako ćemo s vremenom ovakvim susretima obuhvatiti sve tučepске zaseoke. Za sada smo s prva dva susreta obuhvatili Podpeč i Sridu Sela. Uz izrazito ugodnu atmosferu i veliki interes i sudjelovanje šire zajednice, stariji mještani podijelili su

Veljko Visković
iz vojničkih
dana
OA Vinke
Visković

s nama svoje bogato životno iskustvo i znanje. Tako se kod oba susreta razvila raznolikost tema; od predaja vezanih uz porijeklo prezimena i plemena, povijesnih i mitskih lokaliteta, životnih i godišnjih običaja, svakodnevice pa do neizostavne povezanosti života s prostorom planine. One su bile isprepletene svjedočanstvima o događajima,

ljudima i upečatljivim osobnim iskustvima, kao i pjesmom, smijehom i veseljem. Time ovdje posebno želimo zahvaliti svim našim glavnim sugovornicima koji su nas nesebično oplemenili, ne samo bogatim životnim iskustvom, već i duhom. Dakle, na "Bokunu razgovora" održanom 8. prosinca i posvećenom Podpeču to su bili: Sonja Tomaš (r. Grubišić, 1950.), Marija Vitlić (r. Grubišić, 1949.), Anka Vitlić (r. Maras, 1947.), Anka Čobrnić (r. Pašalić, 1944.), Agneza Brbić (r. Pašalić, 1942.), Anka Srzić (r. Pašalić, 1941.), Tonka Maras (r. 1940.), Nediljko Grubišić (r. 1940.), Đane Anka Pašalić (r. 1935.) i Čedo Grubišić (r. 1930.). Naši glavni sugovornici za Sridu Sela kojoj je bio posvećen "Bokun razgovora" održan 22. prosinca bili su: Petar Brbić (r. 1942.), Šimun Bušelić (r. 1937.), Rajka Ševelj (r. Lalić, 1930), Ivan Ostojić (r. 1937.), Ivana Visković te naš najstariji sugovornik Veljko Visković (r. 1928.).

Nažalost, barba Veljko nas je zauvijek napustio u rujnu 2020. godine, zbog čega mu, u znak zahvalnosti, posvećujemo ovaj osvrt o održanim susretima. Upravo je on pjesmom i smijehom pridonio posebno atmosferi "Bokuna razgovora" o Sridi Sela i time potvrdio kako snaga životnog duha nadilazi godine koje nosimo. Naknadno, uvidom u bilježnicu usmenih pjesama koje je zapisao još u mladim godinama, spoznali smo ne samo važnost koju je pjesma imala u njegovom životu, već i svijest o neprocjenjivom blagu usmene književnosti koju je zapisom istrgnuo iz zaborava i u trajno nasljedstvo ostavio svojim Tučepima.² Dok cjelina zapisa svakako zaslužuje da se objelodani u zasebnom obliku, ovdje se osvrćemo na kontekst pjesme koja se posebno vezuje uz jednu od tema našeg susreta. Riječ je o odlasku na služenje vojnog roka, koji je kroz dugi period vremena predstavljao

² Bilježnicu je Petru Pašaliću uručila Vedrana Vela Puharić kao prilog zavičajnoj zbirici Udruge "Kredencu". Ona ju je prije više godina dobila obiteljskim putem, dok su zapisi pjesama glavninom nastali u razdoblju od sredine 40-ih do sredine 50-ih godina 20.st. Neupitno je kako je većinu zapisa napravio barba Veljko, dok je nejasan odnos drugih imena koja se nalaze potpisana na pojedinim stranicama bez jasnijeg konteksta. Iz tog razloga je za uvid u kontekst nastanka cjeline zapisa i/ili njegovog korištenja potrebno izvršiti daljnja istraživanja. Za potrebe ovog rada pozornost smo obratili isključivo na sadržaj navedene pjesme.

Vinka i
Veljko
Visković
OA Vinke
Visković

značajan događaj u životu većine mladića. Kako su nam i naši sugovornici ispričali, obično su išli mladići od dvadeset godina kojima je ranije služba trajala i po tri do četiri godine. Odlasku u vojsku prethodilo je slavlje pred rastanak, a pjevalo se i više od deset dana prije odlaska. Mladići bi organizirali slavlje, a buduće vojnike grupno se ispraćalo na brod, kako prijatelji i rodbina, tako i djevojke. Prethodno navodeći regrutske pjesme kao najbrojnije i najljepše, opis druženja pred odlazak zabilježila je i Vedrana Spajić Vrkaš u svojoj knjizi "Tučepi: Odrastanje u tradicijskoj kulturi":

Bio je običaj da se noć uoči odlaska muško društvo sastane u mladićevoj kući i da odatle krene prema Moči, gdje bi noć prošla uz pjesme s temom rastanka. (Spajić Vrkaš, 1996:139)

Dakle, značajna karakteristika tog događaja upravo su bile pjesme koje su se tom prigodom pjevale.³ I dok je s jedne strane odlazak u vojsku simbolično predstavljao mladićevo sazrijevanje i potpuno utjelovljenje kvalitete hrabrosti i zaštitničke uloge koja mu je kroz rodne odnose unutar tradicijske kulture pripadala, upravo se kroz pjesme izražavala emotivna i životna težina nastala iz konteksta koji je pratio novostečeni društveni status. Kako smo čuli i na našem Bo-

³ Iako su najčešće vezane uz odlazak u vojsku koji je bio obaveza gotovo svih mladića te se isključivo u tom smislu s njima i bavimo u ovom radu, smatramo važnim napomenuti kako to nije bio jedini kontekst kada su se pjevale. Naime, ovakve pjesme, pogotovo one koje sadržajem općenito označavaju rastanak, pjevale su se i u drugim situacijama kada je osoba na duži period vremena odlazila iz mjesta, najčešće odlaskom u *svit*, što uz naše sugovornike navodi i Spajić Vrkaš (1996:139).

kunu o Sridi Sela: *bilo je i pisama koje su bile osjećajne, jer se rastaješ na dva, tri godine od roditelja, od sela, od djevojke, od bilo koga, je li.*

Težina rastanka je dodatno bila određena i nekadašnjim kontekstom života u kojem poznato iskustvo svijeta glavninom nije prelazilo lokalne granice prostora, dok su na udaljenim relacijama pisma, koja su sporo dolazila do odredišta, bila jedina komunikacija. Dakle, odlaskom u nepoznato, na službu u trajanju i do četiri godine, ni povratak nije bio siguran, jednako kao što nije bilo sigurnosti hoće li nakon toliko vremena i u kakvom stanju osoba susresti sve od čega se rastaje: roditelje, braću i sestre, djevojku, prijatelje i mještane, ali i vinograde, masline i zemlju koju odlaskom ponekad nije imao tko obrađivati. Zato je način rastanka bio izrazito važan, trebalo je izraziti zahvalnost, sa svima se oprostiti i izmiriti kako bi se, unatoč težini, pronašao mir i u njemu snaga za odlazak u nepoznato. Upravo to i pronalazimo u prigodnim pjesmama koje su se pjevale pred odlazak u vojsku. Pritom glavni naglasak na pjesmi, koju su svi isticali u temi, ukazuje na njenu ulogu središnjeg medija u prenošenju emocija i poruke rastanka. Štoviše, pjesme su predstavljale sažetu formu koja je osiguravala da sve važno bude izrečeno, kao što su pjevanjem osiguravale da sadržaj dopre do svakoga komu je namijenjen. Zahvaljujući barba Veljku, koji nam je izvedbom dočarao i melodiju pjesme, i mi smo dijelom doživjeli i zabilježili način na koji se pjevalo u Tučepima. Stihovi koje nam je pritom otpjevao izriču zahvalnost majci, a pjeva se na način da se prvi dio dvostiha ponavlja tri puta, dok se drugi pjeva samo jedanput:

Hvala majko što si me gojila (x3)

Od Tučepi dvadeset godina.

I fala ti na ijade puta (x3)

Šta si mene rodila regruta.

Kako smo u naknadnom istraživanju teme za potrebe pisanja ovog rada saznali od Petra Brbića (Rokov), i svi ostali stihovi koje smo prikupili pjevali su se na isti način, što daje dodatnu vrijednost audio zapisom zabilježenoj melodiji.⁴ Upravo nam je Petar Brbić (Rokov) na "Bokunu razgovora" izrecitirao još dva primjera⁵. Prvi naglašava ve-

⁴ Zabilježeno u razgovoru 23. siječnja 2021. godine. Ovdje se također želimo zahvaliti Petru Brbiću (Rokov) na zanimljivom, bogatom i inspirativnom razgovoru. Ovom prilikom smo prikupili i druge nove informacije koje ćemo uvrstiti u obuhvatniji rad na ovu temu.

⁵ S neznatnim razlikama, ova dva primjera nalaze se zabilježena i u spomenutoj knjizi Vedrane Spajić Vrkaš, zajedno s drugim primjerima koji su se pjevali prilikom rastanka. (Spajić Vrkaš, 1996:139). Dok ovdje tek napominjemo njihovo postojanje, detaljnija analiza teme svakako zahtjeva i njihovo uključivanje.

zanost i brigu o zemlji, pogotovo vinogradima koji su lako zarastali i propadali ukoliko ih nije imao tko obrađivati:

Zbogom moji lozni vinogradi

Po vama će resti ošebjadi.

Drugi predstavlja rastanak od najbliže obitelji, odnosno roditelja, braće i sestara:

Zbogon oče i vi sve sestrice,

I ti majko iz crne zemljice.

Kako nam je Petar Brbić (Rokov) tada objasnio, drugi primjer je pred odlazak u vojsku pjevao pok. Mate Čović (Jozin) kojemu majka nije bila živa, a također je imao i dvije sestre. Upravo je upečatljivost izvedbe ovih stihova, koja je našem sugovorniku još od djetinjstva ostala urezana u sjećanju, izvirala iz duboke osobne i emotivne povezanosti izvođača s pjesmom. Ona je za mlade vojnike često i bila uzrok odabira ili tekstualne prilagodbe pojedinih stihova, kao i kreiranja novih. Snažna povezanost zajednice koja je dijelila sve dobro i loše, pa tako i sudbinu mladića, utjecala je na kreiranje stihova i od strane uže i šire rodbine, prijatelja i poznanika. Oni su mogli nositi poruku rastanka, ali i hvalu i ponos na hrabre i sposobne tučepske mladiće. Tako smo naknadnim istraživanjem teme od Mate Brbića (Frane Mandinina) dobili stihove za koje se smatra da ih je sročila Zlata Čović (Ive Nikolićina):

Oj Čovići lipa vam je dika

Što imate tri mlada vojnika

Stihove je Mati Brbiću (Frane Mandinina) kazao Mladen Čović (Jozin) zajedno sa sjećanjem na trenutak njihove izvedbe.⁶ Prema sjećanju, koje seže još iz djetinjstva, prilikom ispraćaja trojice Čovića koji su odlazili u vojsku, Zlata Čović je dozvala njih nekoliko djece kako bi ovaj stih zapjevali vojnicima iz njihovog komšiluka.

Također je zanimljivo kako se mnoge pjesme, koje su ovom prigodom pjevane u Tučepima, mogu pronaći i na širem prostoru Dalmacije. Pritom je razlika među njima najčešće u tekstualnoj prilagodbi lokal-

⁶ Ovim putem bi se željeli posebno zahvaliti Mati Brbiću (Frane Mandinina), koji nas kao sugovornik i suradnik kontinuirano podržava u našim istraživanjima. Tako nam je i ovom prilikom predao veći broj stihova koji su se pjevali prilikom odlaska u vojsku, a koje je glavninom zabilježio iz vlastitog sjećanja. Iako obujam ovog rada ne dopušta da ih ovdje donesemo, oni će, s drugim naknadno prikupljenim materijalom, biti objavljeni u zasebnom radu koji će iscrpnije obuhvatiti ovu tematiku.

nom kontekstu, što se možda ponajbolje odražava u najpoznatijim tučepskim stihovima s temom rastanka⁷:

*Sveti Ante što si na planini
Povrati me mojoj domovini*

*Mala Gospe što si pokraj mora
Sačuvaj me nemilih topova*

*Sveta Kate što si navr sela
Dovedi me zdrava i vesela*

Kako su vojničke pjesme bile zajedničke širem regionalnom prostoru vidimo i po bilješci⁸ koja se nalazi uz pjesmu *Odlazak momka u vojsku*⁹ koju nam je kao trajan dar ostavio barba Veljko u svojim zapisima:

Poznata pjesma *Odlazak momka u vojsku* koja je pivana pred 45 godina još za vrijeme Austrije po našim selim i gradovim. Ova pjesma naročito vrijedi za omladinu od 16 godina pa dok se ne oženi.

Riječ je o pjesmi koja je nastala za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije, iz perspektive dvadeset jednogodišnjeg mladića koji je dobio poziv za služenje vojnog roka. Već na početku pjesme otkriva se kako je poziv došao 1905. godine, s opisom procesa novačenja te emocija tuge i nesreće zbog teške sudbine. Iako se stilski ponešto razlikuje od gore navedenih primjera, kroz nju se provlače isti motivi rastanka i težine odlaska. Pjesničkim izričajem oblikovana u cjelovitu priču o pojedinačnom iskustvu, kroz osobne misli, želje i osjećaje, također pruža uvid u kontekst vremena i života koji su pratili sudbinu budućeg

⁷ Također zbog karaktera rada koji ne dopušta detaljniju komparaciju, ovdje tek upućujemo na jedan gotovo identičan primjer zabilježen za mjesto Vrbanj na otoku Hvaru: Sveti Ante što si navrh sela, vrati nam ga zdrava i vesela. (<https://morski.hr/2020/10/31/video-leva-zaboravljeni-hvarski-obica-j-ispracija-regruta-i-znacjenje-svima-poznate-pjesme/>) Pritom se navodi kako Vrbanj nema crkvu sv. Ante te se pretpostavlja kako je preuzeto iz Vrisnika na Hvaru gdje se crkva sv. Ante nalazi točno navrh sela. (isto) Također je zanimljivo kako, iako je riječ o kontekstu Tučepi, stihove koje ovdje donosimo ne nalazimo identične u knjizi Vedrane Spajić Vrkaš, gdje se upravo sv. Ante navodi navr sela. (Spajić Vrkaš, 1996:139) Ovdje donesene stihove zabilježili smo 2. travnja 2019. iz kazivanja Nevenke Pašalić (rod. Vitlić, 1933. - 2019.)

⁸ Iako je po rukopisu te po zabilježbi na zadnjoj stranici pjesme na kojoj piše *Prepisa Veljko Visković na 25- VIII - 1947.* neupitan autor zapisa, bilješka nastala 1948. godine bez potpisa, a ispod koje slijede imena potpisana 1951. i 1953. godine, iz ove perspektive ne daje nam mogućnost da je sa sigurnošću pripisemo barba Veljku. Ipak se nadamo kako će se daljnjim istraživanjem rasvijetliti njeno autorstvo.

⁹ Na ovom mjestu bi se željeli zahvaliti Ivanu Šariću na suradnji i pomoći kod transkripcije jednog dijela pjesme.

vojnika austrougarske ratne mornarice. Pritom značajan dio pjesme obuhvaća obraćanje mladića svojoj vjerenici kao znak rastanka, ali i iskaza vjernosti, ljubavi i važnosti njihovog odnosa.

Pjesma je zapisana na četrdeset stranica bilježnice, te je u ovom kratkom osvrtu na temu nije moguće donijeti u cijelosti. Iz tog razloga ovdje donosimo samo manje fragmente koji pružaju uvid u središnje motive pjesme. Prvi se odnosi na rastanak od roditelja te zahvalnost, posebno majci:

*Zbogom ostaj moja mila majko
Zbogom i ti ljubezni babajko
Hvala majko na mliku bilome
Što si dala meni malenome
Roditelji sviju vas ostavjam
Na rastanku ljubežno pozdravjam
Dosta ste se za mene trudili
Dok ste mene mlada odgojili
Sad kad bi vam moga odvratiti
Pa se moram od kuće dijeliti
Služit cara kao Boga sveci
Četrdeset i osam mjeseci*

Drugi motiv je odnos s vjerenicom kojoj se obraća kroz najveći dio pjesme. Nazivajući je imenima poput ljube, vile, golubice i ruže uz rastanak opisuje i njihovu ljubav kroz prvi susret, obećanje na vjernost jedno drugom, strah od opasnosti koju donosi odvajanje, ali i nadu i želju u ponovni sastanak. Ovo su neki od primjera:

*Zbogom brate i mila sestrice
Zbogom i ti moja vjerenice
Tebe dušo ja puno pozdravjam
Ja te tužnu u domu ostavjam
.....
Viru si mi odma potvrdila
Da ćeš biti virna moja vilo
Te da ćeš me iskreno ljubiti
Cijeli život dok budem živjeti
Tako i ja odma san ti reka
Vjera moja da će bit do vijeka*

.....
Reko sam ti da ću vojniki biti
Četri ljeta cesara služiti
Tu odluku moju sam ti reka
Četri ljeta oćeš li me čeka
Ti si meni na to odvratila
Pa i dulje da bi služba bila
Da ćeš mene samoga ljubiti
Slušaj sada šta ću izjaviti
Ti ostaješ a ja imam ići
Ti se čuvaj sada svi mladića
Da te ne bi koji posramio
Mene mlada tamo ucivilila

.....
Kad se budem kući povratiti
Ti ćeš mene rado dočekati
I poletit mome desnom krilu
Ja ću ljubiti tebe moju vilu

.....
Zbogom ognju ljubavnog plamena
Zbogom dušo za mnoga vremena
Znadeš samo koliko mi je stanja
Petnest stotin malo manje dana

Uz pisanje pisama, upravo je stalna misao na voljenu osobu bila način da se odnos na daljinu održi kroz duži period, što se iščitava i u ovim primjerima iz pjesme:

Od ljubavi list mi odma piši
Ako pišeš oču ozdraviti
Ne pišeš li odma ću umriti

.....
Misli na me zorom i večerom
Ja ću na te noću i bijelim danom
Spomeni me svakoga blagdana
Na dan sveca svoga imendana
Izmoli se za me uvijek Bogu
I Nikoli putniku svetomu

.....
Nisam mogao dati srcu mira
Uzeo sam pero i papira
Pak ti pišem listak knjige bile
Nek doleti na milo tvoje ime

Iako se zbog dužine trajanja vojnog roka i nesigurnosti održanja odnosa, a pogotovo u ranijim vremenima, nisu poticale zaruke mladih prije negoli je mladić odslužio vojsku, simpatije i ljubavi su se često događale, kako to i za Tučepi bilježi Vedrana Spajić Vrkaš. (Spajić Vrkaš, 1996:142) Osim ove pjesme, o tome svjedoče i stihovi koje nam je izrecitala Nevenka Pašalić (rođ. Vitlić, 1933. - 2019.)¹⁰:

Zapalo me moja golubice
Tri godine ratne mornarice
Tri godine nije dugo stati
Oćeš li me draga pričekati

Ljubavnom tematikom odlučili smo i završiti ovaj osvrt na "Bokune razgovora" s temom o odlasku tučepskih mladića u vojsku, posvećenoj barba Veljku Viskoviću. Naime, uz pjesmu, na našem susretu smo barba Veljka najviše zapamtili i po ljubavi s kojom je pričao o svojoj ženi Vinki, naglasivši pritom 68 godina zajedničkog života u braku. Kasnije smo saznali kako ga je upravo njegova Vinka skoro tri godine vjerno čekala da se vrati s odsluženja vojnog roka.¹¹ Iako smo se nadali kako ćemo se susresti bar još koji put, zahvalni smo što smo imali priliku upoznati ga i doživjeti njegove pjesme. Kao i zapisana pjesma "Odlazak momka u vojsku", otpjevana melodija koja je najčešće krasila stihove koje su tučepski momci pjevali pred odlazak ostat će nam kao neprocjenjiva vrijednost. Na nama je da nastavimo istraživati ovu temu, koja već ovdje pokazuje svoju slojevitost i zanimljivost te brojnost i bogatstvo stihovnog izričaja. Iz tog razloga u ovaj rad nismo uvrstili sve naknadno prikupljene stihove, koji za objavu čekaju obuhvatniji rad o temi koja je kroz dugi period vremena bila sastavni dio tučepskog života.

¹⁰ Zabilježeno 2. travnja 2019. godine

¹¹ Informaciju nam je prenijela Vedrana Vela Puharić zajedno s razdobljem u kojem je služio vojsku, odnosno od 1948. do 1950. godine

LITERATURA:

SPAJIĆ VRKAŠ, VEDRANA

Tučepi: Odrastanje u tradicijskoj kulturi Hrvata, Zagreb: Naklada MD, 1996.

INTERNETSKI IZVORI:

(svi internetski izvori su posljednji put posjećeni 24. siječnja 2021.)

IZLOZBA.DIZAJN.HR

URL: <https://izlozba.dizajn.hr/1920/radovi/mobilna-aplikacija-mjesto-izvora/>

MORSKI:HR

URL: <https://morski.hr/2020/10/31/video-leva-zaboravljeni-hvarski-obicaj-ispracaja-regruta-i-znacenje-svima-poznate-pjesme/>

MARINO SRZIĆ, KNJIŽNIČAR

O nekim tučepskim rodovima doseljenim u Makarsku tijekom 18. i početkom 19. stoljeća

Makarska je, unatoč početnom oprezu, rado primala doseljenike pomažući im se prilagoditi u novom zavičaju. Bez obzira je li bila riječ o pridošlicama iz bliže okolice ili s daljih destinacija, grad im je brzo postajao novim domom.

Ovisno o početnom kapitalu s kojim ulaze u grad, mjereno u zemlji, materijalnom nasljeđu ili imovini stečenom ženidbom, doseljenici Primorja su imali različite startne pozicije za napredovanje u novoj sredini. Materijalna potkoženost nije bila jedina garancija za uspinjanje na društvenoj ljestvici. Doprinosilo je i umijeće snalaženja, mudre odluke ili jednostavno sreća. I Tučepljani, vezani za grad rodnim vezama, uz pogodnost neposredne blizine, prolaze jednak proces prilagodbe.

Popis tučepskih predaka s obiteljskih stabala makarskih rodova predugačak je za samo jedan osvrt, pa se članak bavi samo nekima od njih, uglavnom iz izumrlih loza, te pristiglih od 18. do početka 19. stoljeća.

Riječ je o; Grubišićima, Čobrnićima, Lovrić-Vidakovićima, Šveljevićima i Vuletić-Mijačkama. Uz Čović-Bege čija je povezanost s Tučepima samo posredna, istaknuti nositelji spomenutih prezime-
na imali su važnu ulogu u životu grada.

OPAT KLEMENT GRUBIŠIĆ AUTOR MAKARSKE KOMEDIJE "BUZDEK"

Krenimo s Grubišićima. Prema dostupnim podacima, Mihovil, vičan uspješnom trgovanju, doselivši iz Tučepi i oženivši Katarinu iz roda Kačića, uspijeva na poticaj ženine rodbine ući u krug makarskih plemića. Plemstvu navodno prethodi falsificiranje isprava koje bi tučepske Grubišiće krvno vezivale uz Grubješeviče, bosanske knezove iz Olova, što je glavni adut za dobivanje nasljedne titule "contea". Uspješnim poslovanjem i ženidbama s plemkinjama iz obitelji moćnih Kačića, Benedettija i Mazzarelija, svoj status snažno učvršćuju te uspijevaju u naumu.

Najistaknutiji predstavnik roda je Mihovilov sin Klement (1725.-1773.). Teologiju i pravo studirao je u Padovi, bio rektor sjemeništa u Splitu, a vrativši se u rodni kraj, podiže u Tučepima dvorac s baroknom kapelom. Tamo ga posjećuje i Alberto Fortis te spominje u svom djelu "Putovanje po Dalmaciji", kao natprosječno učenog suvremenika i dobrog domaćina. Najpoznatije mu je djelo "Storia narentina", ostalo neobjavljeno u rukopisnom obliku. Njegova privatna knjižnica koja obiluje vrijednim teološkim djelima oporučno je ostavljena Gradskoj knjižnici. Zanimljivo je kako se nećaci-nasljednici slavnog strica, Mijo i kanonik Josip Klement, spominju u članku Franca Kidriča, "Framasonske lože hrvaških zemelj Napoleonove Illirije", Rad JAZU, Zagreb, 1915., kao članovi splitske masonske lože, a njihova kuća slovi za okupljalište simpatizera masonerije.

U Makarskoj u to vrijeme postoje tri kuće vlasnika Grubišića; u Kalargi, na Marineti i na Lištunu. Zahvaljujući djelu Cezara Pavišića "Smrt i zavičaj", s lociranim zgradama i vlasnicima, bilo je prilično lako detektirati kuću kanonika Josipa Klementa, u kojoj su se okupljali pobornici masonskog svjetonazora. Po svemu sudeći, to je ona zgrada u kali, iza kafića "Bety", gdje se danas u prizemlju nalazi kemijska čistionica.

Osim svoje svećeničke karijere, visoke obrazovanosti te znanstvenog rada, opatu Klementu Grubišiću pripisuje se i anonimno autorstvo makarske komedije "Buzdek", originalnog djela s naglašenim lascivnostima i sočnim, često "beštimađurskim" izričajem. Kao takva, sa stvarnim, nekoć živućim akterima, ova je komedija pravi izvor za rekonstrukciju pučkog života negdašnje Makarske.

Iako brojne tučepske obitelji nose ovo prezime, rod je makarskih Grubišića po muškoj liniji izumro, a nasljednici po ženskoj lozi su: Ivaniševići (Đuštovi) te potomci makarskih Novaka i nekih Vela, Drviši-Grci i jedan rod Bilića.

Za bolje snalaženje u novoj sredini svakako nije bilo loše imati svojevrsnu logistiku, rođaka ili zemljaka sa starog ognjišta, koji se doselio ranije i dobro snašao u novoj sredini. Takav svojevrsni tučepski "konzul" bio je Lovre Vidaković Lovrić. Ime mu se rijetko spominje u

makarskim maticama, osim u Knjizi vjenčanih, kada ženi Šimicu Bauk iz Makarske. Da je Lovre bogat i poduzetan čovjek, iščitava se između redova. Za više umrlih Tučepjana u gradu o mjestu preminuća u Knjigama umrlih, stoji naznaka "in domum Laurentius Lovric Vidakovic".

Iz istraživanja stvarnih prilika u gradu, u vrijeme odvijanja radnje spomenute Grubišićeve komedije "Buzdo", vidljivo je kako je Lovre i dobroćinitelj. Prima otjeranu poslugu kapetana Ivulića i hrani sirotinju o svom trošku.

Vlasnik je više kuća, klaonice i mesnice te vodi uspješnu trgovinu smokvama, uljem i bajamima.

Adresa mu nije stalna i neprestano je na relaciji Makarska-Tučepi. Djeca mu se žene i umiru na starom ognjištu, pa su nasljednici gena ovog izumrlog tučepskog roda, po ženskim linijama, današnji brojni Čovići, Pašalići, Viskovići, Šarići i Luketine.

Daje potporu Tučepljanima dospjelima u grad, pa tako i Šimunu Ševelju. Uz njegovo ime u različitim prilikama u službenim knjigama stoji opaska; "stanuje kod Lovrića". Nije spomenuto što radi kod svog "zemljaka", ali je neupitno da mu ovaj pomaže.

OD TUČEPSKIH ŠEVELJA DO SLAVNIH SPLITSKIH ŠEVELJEVIĆA

Šimun je prvi Ševelj trajno nastanjen u gradu. Prezime je brzo preimenovao u Ševeljević pa ih nalazimo tako zapisane već od prve generacije u Makarskoj.

Napredak roda je munjevit, zabilježeni su isključivo kao posjednici i zapošljavaju poslugu. Za razliku od ostalih uspješnih doseljenika, koji u pravilu za služinčad uzimaju rođake iz mjesta doseljenja, u domu Ševeljevića ne služi nitko iz Tučepi. Promjena prezimena i nove prilike sasvim ih otuđuju od starog ognjišta.

Pokušavaju dobiti plemstvo, što je vidljivo iz spominjanja Ševeljevića u jednom od popisa od 12. siječnja 1763., no, ne uspijevaju doći do titule.

Prvodoseljenom Šimunu se u braku s Mandinom Perić rađaju dva sina; Ante i Frane te kćer Ivanica. Ante ženi Petronilu Čelebić-Drviš. Iz brakova njihovih potomaka na svijet dolaze mnogi pojedinci upamćeni kasnije kao odličnici i važne pojave u životu grada. Tako se Antina i Petronilina kćer Ivka ženi za Grgasovića, čiji su slijednici po različitim linijama trgovci Riboljevi, veleposjednici Vukovići i apotekari Pojanijevi. Nitko od njih nije uspio sačuvati za budućnost gene Ševeljevića. Druga je kći u braku s Podgoraninom Pavlom Miličićem. Iz ove se veze rađa više ženskih potomaka, udatih za Urliće Gazetke, Pavlović Lučiče, Matulić Šabiće i Klariće Lujine. Od svih tih nasljednika, danas Ševeljevićeva krv teče jedino u venama nekih Ivaniševića.

Špiro Miličić, Ševeljević po majci, makarski je dobrotvor koji Javnoj dobrotvornosti ostavlja znatnu imovinu. Neosporno će biti upamćen kao jedan od najvećih dobrotvora koji su živjeli u gradu.

Vratimo se potomcima Ante i Petronile. Ni njihova kćerka udata za Mihovila Jakasovića Puharića, ne produžuje trajanje ženske Ševeljevićeve krvi. Jedan od sinova, Duje, ženi Baštunovićku, splitskog podrijetla. Sinovi im umiru mladi, a jedan postaje svećenikom. Kćeri im se udaju u Split za braću Paparella pa tako ni Dujini slijednici ne ostavljaju potomke Ševeljeviće u Makarskoj.

Jure, Dujin brat, u braku s Bračankom Margaritom Bošković ima sina Ivo Mariju. Zabilježen u Stanju duša kao "possidente"-posjednik, ali i kao "sarte"-krojač, ulazi i u politiku. Smatralo se da ga je na poziciju načelnika dovela žena liječnika Vranjicana, Andrijana Polić, zvana Spartanka. Ivo Marija na mjestu je načelnika od 1888. do 1895. Kao narodnjak i domoljub bio je posebno aktivan u obilježavanju postavljanja Kačićeva spomenika 1890. Ševeljević se bavio i novinarstvom, izvještavajući za "Narodni list". Ženi Tomazinu Malić, čiji su preci Pavličevići i Barišići, dva stara roda iz Makra. Rađa sinove Kažimira i Brunina, koji nisu ostavili potomaka.

Što je bilo sa krvnim slijednicima druge djece prvog u Makarsku iz Tučepi doseljenog Švelja, Šimuna? Njegova je kćer Ivanica, iz braka s Antom Matulović-Šabićem, ostavila, od sviju iz roda, najviše potomaka koji su sačuvali gene Šveljevića do danas. Njeni nasljednici, rođeni od kćeri, današnji su Zanchijevi, neki Baškovići te slijednici Pavlović Čiča i Puovića.

Drugi Šimunov sin Frane u braku je s Franinom Dobrilović. Seli se u Split pa se već 1811. u Knjizi vjenčanih katedrale sv Duje nalazi zapis vjenčanja njegovog sina Nikole, podvornika na sudu, s građankom Marijom Šilović. Njihovi su sinovi zanatlije, krojači i briači te je tako dio obitelji ostao vjeran škarama, češlju i britvi sve do sredine 20. stoljeća. Briač Šveljević jedan je od likova na kojem je Smoje gradio ulogu popularnog Meštra iz "Velog mista".

Unuci Frane, prvog doseljenog u Split, bave se vrlo uspješno trgovinom i postaju splitski sinonim za dobru robu. Posebno su na cijeni bili njihovi ručno izrađeni šeširi i rublje. Novine s kraja 19. i početka 20. stoljeća pune su reklama za Šveljevićeve butige, od koje su najpopularnije one na splitskoj Pjaci i Voćnom trgu. Svoju uspješnost i financijsku moć dokazuju i 1923., izgradnjom trokatne palače Šveljević iza Prokurativa, s rijetko lijepom i monumentalnom fasadom. Nasljednici tučepskih Švelja, kasnije makarskih i konačno splitskih Šveljevića, svoju su obiteljsku lozu nastavili do današnjih dana u Splitu.

SAMO JEDAN NARAŠTAJ ČOBRNIĆA U GRADU

Prezime Čobrnić prisutno je danas s brojnim nositeljima. Jedna je grana naseljena u grad ipak posve izumrla. Živjeli su u Makarskoj svega generaciju, ali ih je zbog istaknutog lika, don Josipa Čobrnić, vrijedno spomenuti. Njegov otac Miho Čobrnić zvan Musa, trgovac i mešetar, nastanjuje se u Makarskoj. Krajem 80-tih godina 18. st. kupuje kuću u Kalalargi, koju će kasnije otkupiti Vuković. Riječ je o zgradi nekadašnjeg Poglavarstva, istaknutoj po iznimno lijepom kasnobaroknom glavnom ulazu-portunu. Na svojem putu u Veneciju, noseći domaće proizvode na prodaju i kupujući mletačku robu za preprodaju, Miho upoznaje kasniju suprugu. Izgleda da su se i vjenčali u zavičaju nevjeste, jer nigdje u makarskim maticama nije zabilježeno njihovo združivanje u brak. Mihina žena potjecala je iz stare venecijanske obitelji s danas u Italiji rijetkim prezimenom - Greguoldo. Ana Greguoldo udata Čobrnić rodila je tri sina; don Josipa i rano umrle Franu i Ivana. Ana umire u epidemiji kuge 1815., a njen suprug 1826.

Kako su im sinovi umrli prije ženidbe, a Josip se odlučio za poziv svećenika, ova je grana Čobrnić, ostala prisutna u gradu samo jedan naraštaj. Don Josip Čobrnić (1789.-1852.) svećenikom postaje 1814., nakon završenog studija teologije u Padovi. Predaje grčki i latinski te postaje direktorom gimnazije u Splitu. Deset godina ravna arheološkim muzejom, piše pjesme i epove s pobožnim temama na latinskom jeziku. Jedan je od posljednjih dalmatinskih i hrvatskih pjesnika latinskog jezičnog izričaja. Važio je za vrlo učenog čovjeka svog doba. Podučava brojnu makarsku mušku mladež; svećenike Ipšiće, kasnijeg načelnika Vukovića, don Kažimira Ljubića, a u Splitu Antonia Bajamontija. U slavu makarskog zaštitnika sv. Klementa, spjevao je himnu na latinskom. Kasnije su tekst preveli na talijanski Cezar Pavišić, a na hrvatski Stjepan Ivčević. Svojevrsna neslužbena makarska himna, koju su stari Makarani znali od riječi do riječi, pjeva se redovito svake godine pri otvaranju svečeve rake. Od stiha do stiha Čobrnić opisuje prilike u kojima su svečeve relikvije stigle u grad i običaje koji su vezani oko štovanja.

Don Josip je ustanovio i zakladu za odgoj misnika iz njegova plemena po muškoj krvi, a kad tih ne bi bilo, tada po ženskim granama. Posljednji korisnik ove zaklade bio je fra Jere Kovačević iz Kotišine.

Uspomenu na zaslužnog makarskog svećenika pokušavao je sačuvati Pavišić, šaljući iz talijanske Gorice sumu novca dovoljnu za obilježavanje njegove rodne kuće mramornom pločom. No, ni nakon 15 godina to nije bilo ostvareno, da bi konačno i palo u zaborav.

ČOVIĆI – NAJPRIJE HERCEGOVCI, PA KOTIŠANI TE NAPOSILIJETKU TUČEPLJANI

Još su neke tučepske obitelji ostvarile dugi kontinuitet trajanja u gradu, da bi do današnjih dana izumrle. Vuletići zvan Mijačike u Tučepi

dolaze iz Kozice. Jedan od njihovih potomaka, Ante Vuletić Mijačika zvani Šare, sin Šimuna, nesretno nastradalog na moru prilikom prijevoza drva, doseljava se u Makarsku početkom 19. stoljeća. Njegovi nasljednici izučavaju postolarski zanat u domaćih majstora pa im se socijalni status iz seljačkog mijenja u zanatski. Okušavaju se u trgovini te su slijedeće generacije još uspješnije. Pri novim upisima u crkvene knjige posve izbacuju naziv Mijačika te se pišu Vuletićima. Tako je staro obiteljsko ime Vuletić, koje su nosili pri dolasku iz Kozice, sačuvano u Makarskoj, a drugi dio Mijačika živi još s brojnim nositeljima. Jedan od potomaka ženi kćerku doseljenog imotskog krojača Kvesića te se iz te veze rađaju nasljednici koji po ženskim granama baštine Vuletićeve krv. Riječ je o današnjim krvnim slijednicima Batošića i Puovića.

Na kraju ćemo spomenuti i Čoviće. Prezime u korijenu ima imenicu -čovjek, pa je -čović naziv za čovjeka iz milošte. Čovići se, kojih ima poprilično, dijele u Dalmaciji na dvije osnovne grupe; poljičke i primorske- tučepske. No, prije nego što su postali fetivim Tučepljanima, najprije su bili Hercegovci pa onda Kotišani. O povijesti roda, što iz predaje, a što iz kronika i crkvenih matica, doznaje se nekoliko činjenica. U staroj postojbini Ljutom Docu kraj Širokog Brijega spominju se kao plemići. Za vrijeme Kandijskog rata, kao i preci velikog broja starosjedilaca Primorja, bježe od Turaka pod okrilje Venecije. Prvi Čovići, prebjeci iz Hercegovine, spominju se kao stanovnici Kotišine oko 1650. godine. Uz njihovo se prezime redovito pojavljuje i dodatak Bego, što vremenom postaje i službenom verzijom imena obitelji. Odmah po dolasku postaju povlaštenicima, što svjedoči o zaslugama u borbi s Turcima ili o dobrom materijalnom položaju uz pomoć kojeg su uspjeli ishoditi od providura takav status. Posjeduju vlastitu grobnicu u fratarskoj crkvi iz 1699., a 1720. sele u Makarsku. U svim se pisanim izvorima spominju kao posjednici, a uz članove domaćinstva često je nabrojana i služinčad, katkad i u većem broju od onog u plemićkim kućama. Obnašaju važne upravne funkcije, posjeduju prilično zemlje, a loza daje više svećenika. Gotovo je teško naići na starosjedilačku obitelj koja nema za pretka po kojeg Begu. Posebno po ženskim linijama, jer je izostanak muških potomaka, uz velik broj umrlih u kugi, razlog što prezime nije preživjelo. U narodu su poznati skraćeno kao Begići. Begićeve gene po ženskim eredima nose; neki Prodani, Vranješi, Baškovići, Raffanellijski, Grgasovići, Srzići, Raosi, Stipičevići, Ravlići i drugi.

Čovići opstaju u Tučepima gdje su prispjeli kada, kao najbliži srodnici kotiškog dijela roda, tamo biraju novi dom. Tri unuka djeda doseljenog iz hercegovačkog Ljutog Doca sele iz Kotišine i ognjište zasnivaju u komšiluku nazvanom po njima; Čovići. Jedan od unuka ženi Mravičićku, drugi Šimićku, a treći Viskovićku pa su iz tih brakova potomci svih današnjih tučepskih Čovića. Jedna loza nosi pridjevnik Arambašić. Taj se dodatak zapisuje i u matične knjige, no vremenom se posve gubi.

Premda u prethodnim recima sigurno nisu navedene sve obitelji sa zavičajnim tučepskim ishodištem, naznačene su najistaknutije ili one kojima povijest roda krije priče zanimljive za prisjećanje, rasvjetljavanje ili otkrivanje.

U svakom slučaju, svojim doprinosom u razvoju grada, bilo da je riječ o duhovnoj, kulturnoj, gospodarskoj ili jednostavno ljudskoj razini, doseljeni tučepski rodovi su nenadoknadivi kamenčići iz mozaika makarske prošlosti, bez kojih priča o gradu ne bi bila cjelovita.

Građevinska dozvola prvog tučepskog kondota

Odlaskom u mirovinu, a ja bi rekla po starovinski u penšion, u prosincu 1999. godine, Šimun Bušelić nije mirovao. Življenje i radni vijek proveo je u Makarskoj, a sad ga svaki dan "vuču njegove Tučepi gori u zaseok Bušeliće".

Alat, posude, makinjice, opremu, dokumente, knjige i druge predmete i građu čiji se sadržaj odnosi na Tučepi kao zemljopisnu, političku, etničku, povijesnu, kulturnu i gospodarsku sredinu satakao je Šimun Bušelić u impresivnu zbirku. Prikupljao je osobne i obiteljske dokumente te drugu arhivsku građu vezanu uz privatni život osoba i obitelji u Tučepima, a sve u svrhu izvora za istraživanja kulture, povijesti i genealogije.

Priča o ovoj impresivnoj zbirci i još impresivnijem kolekcionaru počela je u "Tučepskom libru 1", tekstom njegove kćerke Lidije Peهار "Glavarov pečat".

"Nastavljamo u dvici i nećemo stati" - riječi su to šjor Šimuna.

Ovakve zbirke osnivaju sve vrste knjižnica, ali najčešće narodne knjižnice. U Hrvatskoj tu vrstu građe prikupljaju lokalni arhivi.

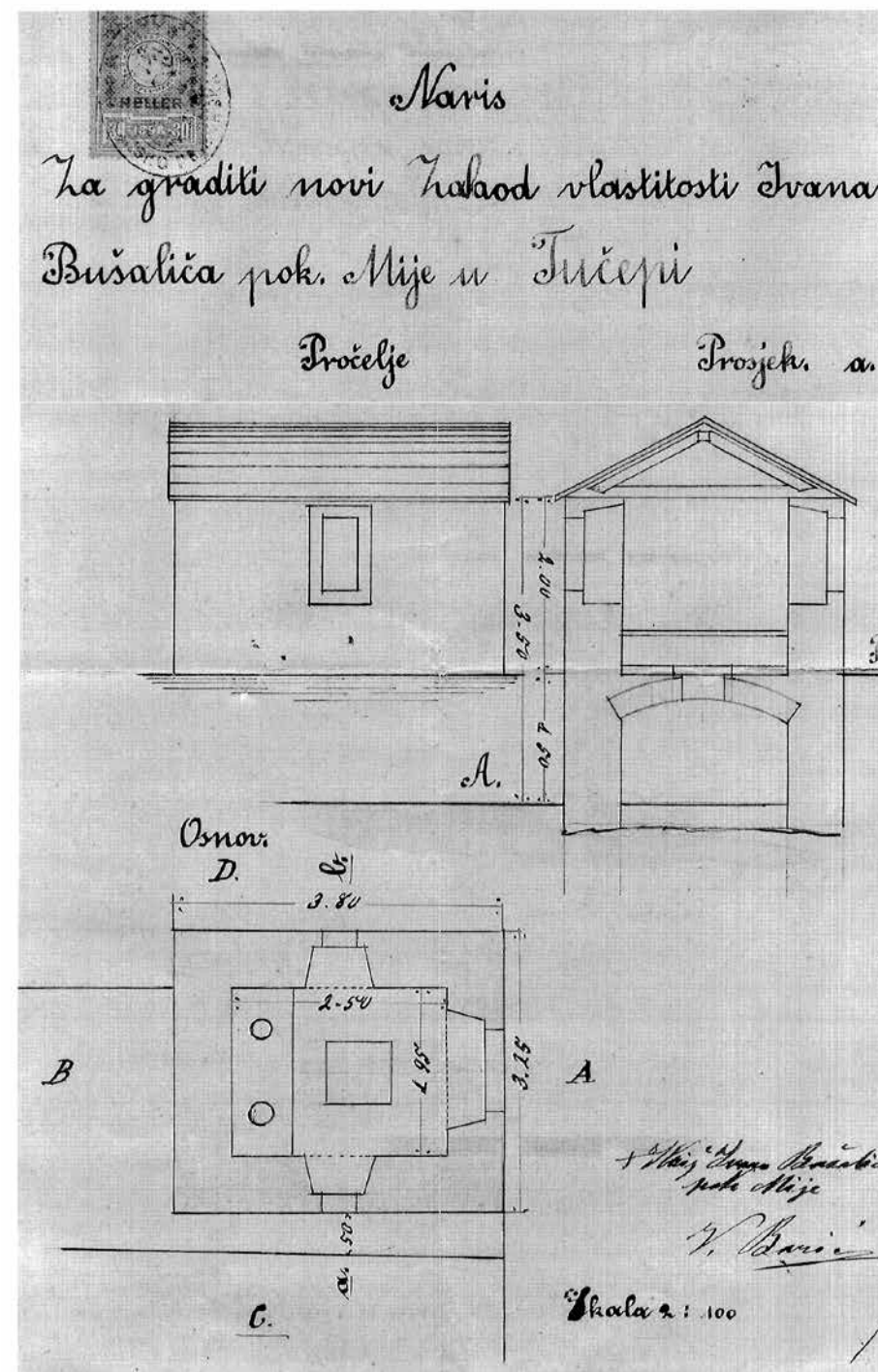
Šimun je, pak, građu svoje zbirke prikupljao "kako je zna i umio", a mi ćemo za javnost izdvajati zanimljivosti.

U "Tučepskom libru 2", koji je u Vašim rukama, u nastavku slijedi :

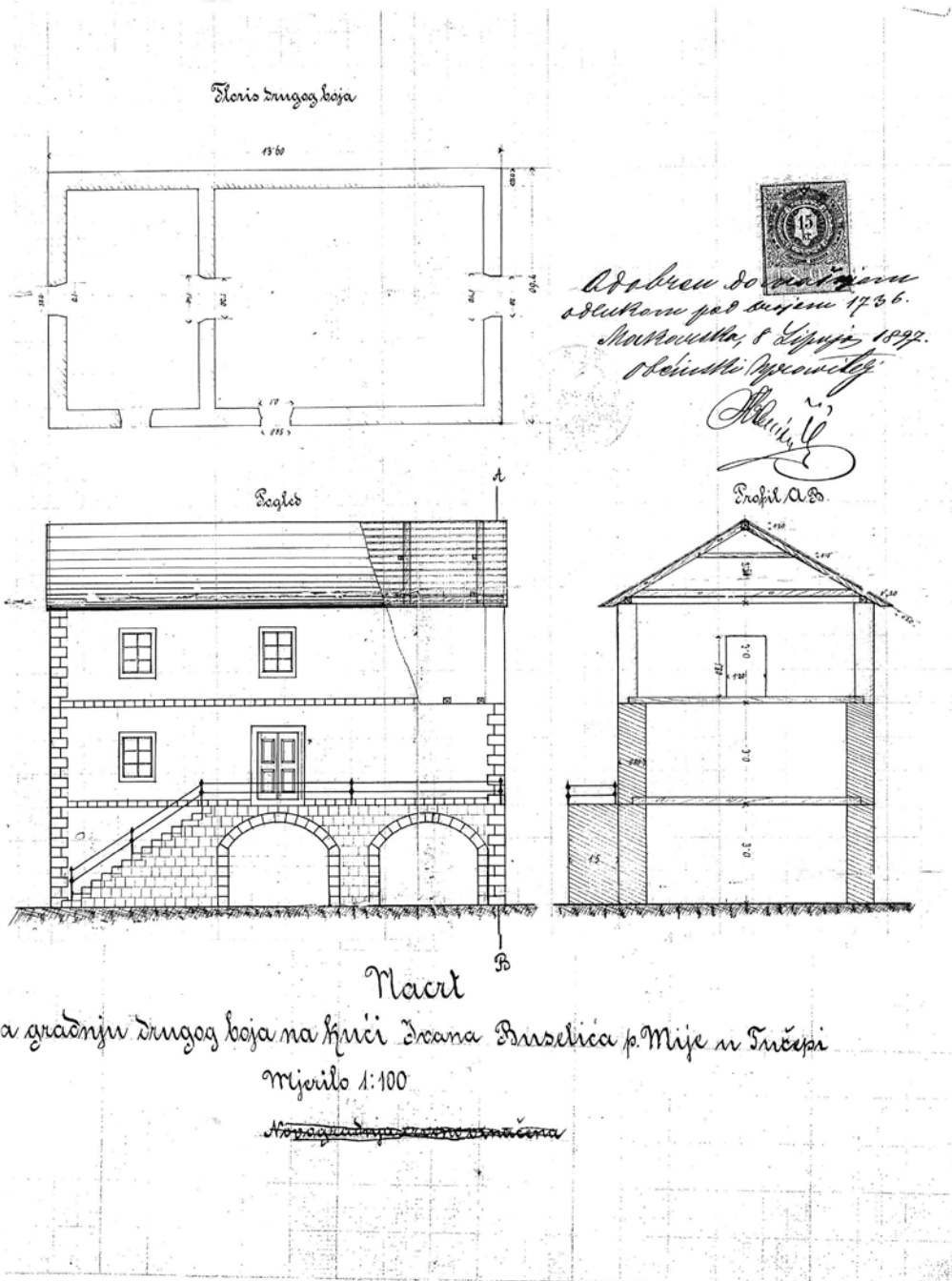
Građevinska dozvola prvog tučepskog kondota, škole i kotlarice¹.

Ta famozna kotlarica počela je raditi 10 sati prije nego je dozvola izdata. Došla je carina iz Pogore² te napisala zapisnik i kaznu. "Drž-ne daj", proces se tri godine vukao po sudu, ali kazna je naplaćena.

Priloge pripremila: Vedrana Vela Puharić

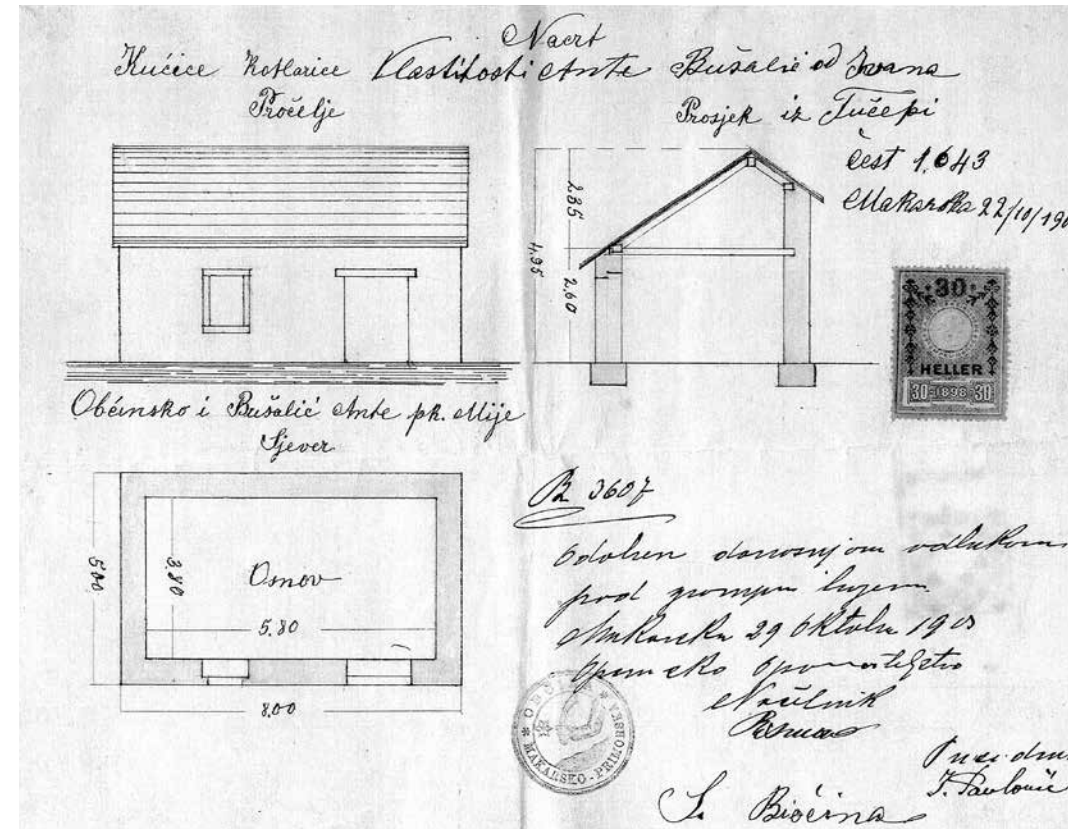

Građevinska dozvola I tučepskog kondota

Planis
 a građnjn drugog boja na kući Ivana Buzelica p. Mije u Tučepi
 Mjerilo 1:100
~~M. M. M.~~

Građevinska dozvola I tučepske škole

Građevinska dozvola I tučepske kotlarice

Grand hotel “Jadran” – svjetionik poslijeratne izgradnje

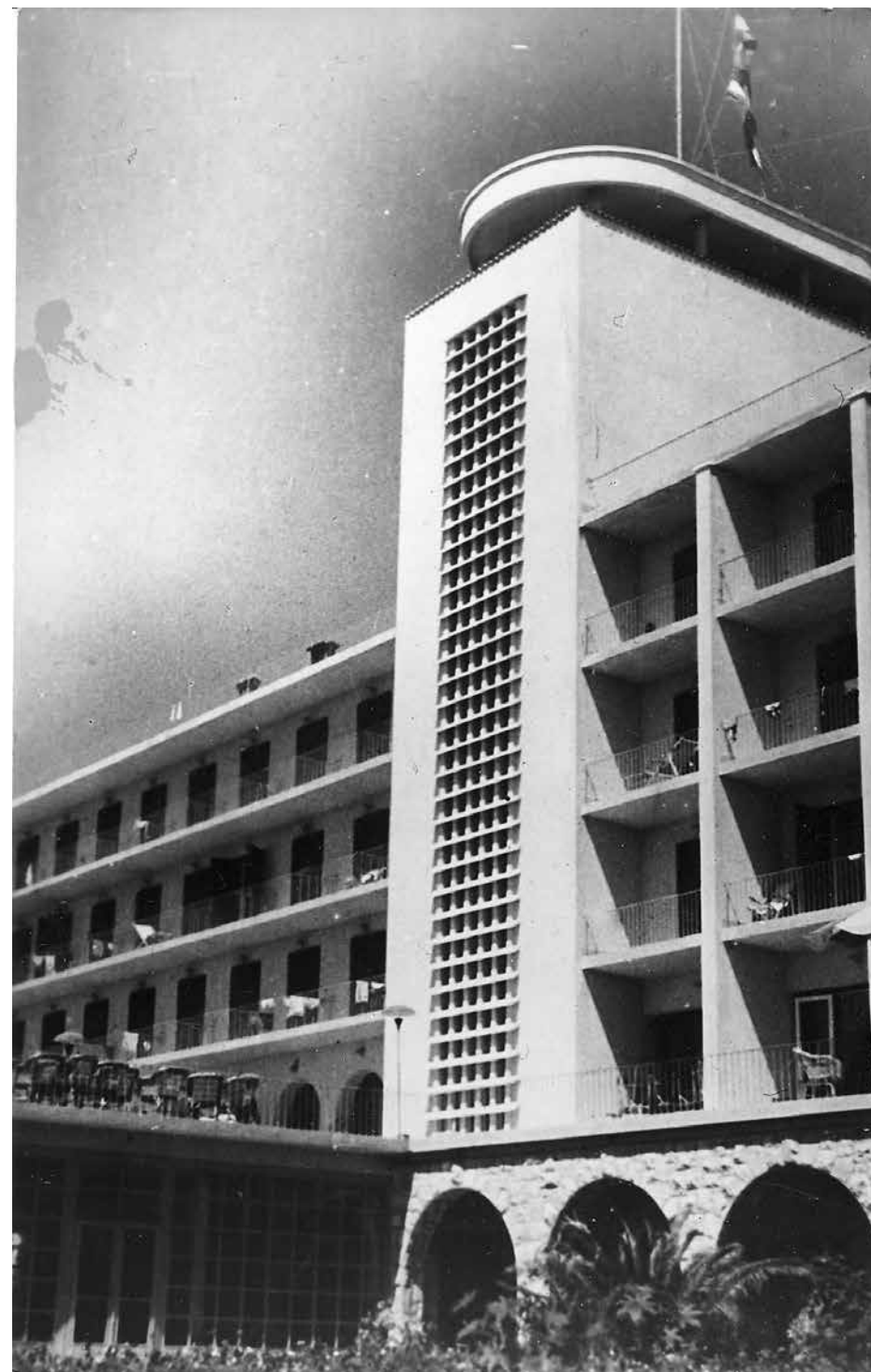
Hotel “Jadran” u Tučepima izgledom nikoga ne ostavlja ravnodušnim. Svoje impresije, stručna mišljenja, komentare, dobre i loše, iznosili su mnogi novinari, dizajneri, urbanisti, arhitekti, ljudi od struke... “Svi isto vide, a različito tumače...”.

Vizura hotela “Jadran” bila je light motiv za usporedbe i prizivanje raznih kreacija poput Gotham Sity arhitekture, Bauhaus fantazija, stepenica iz filmova Alfreda Hitchcocka, te zgrada iz srca Praga i Berlina između dva rata. I da, sva ta zapažanja bude znatiželju, no nisu ni približno važna koliko priča ljudi koji su sudjelovali u izgradnji i opstojnosti hotela.

Kada je projektirao hotel “Jadran” u Tučepima, arhitekt Branko Bon (1912.-2001.) možda je, a možda i nije, mogao pretpostaviti kroz kakve će sve scenarijske preinake proći i kakvu će pustolovnu ulogu imati njegov hotel u tom malom mjestu podno Biokova.

“JADRAN” GRADILO 700 RATNIH ZAROBLJENIKA

Ratna mašinerija još nije utihnula, a već krajem 1944. i početkom 1945. godine u Ministarstvu unutrašnjih poslova Jugoslavije formirana je komisija sa zadatkom da pronade najpogodniju lokaciju za izgradnju odmarališta. U konkurenciji nekolicine lokacija na sjevernom, srednjem i južnom Jadranu, odlučeno je da se hotel radi upravo na plaži Makarske rivijere - u Tučepima. Nije slučajno da je komisija izabrala zapadnu plažu u Tučepima koju, osim osame, resi prirodni sklad borovine, žala, mora, boja i mirisa. Ni blizina Makarske zbog dostave građevinskog materijala nije bila zanemariva, kao ni značajna uloga ovog kraja u vrijeme NOB-a. Tih dana, naime, pažnja javnosti usmjerena je na Makarsku koja vida rane od posljedica savezničkog bombardiranja i njemačkog miniranja makarske obale (riva, mul, hoteli

Jadran lanterna

Jadran depadanse i velika praznina

“Central”, “Meteor”, “Jadran”, “Zagreb”, zgrada Općine, Sokolski dom, Kapetanija). U tim i takvim uvjetima poslijeratne neimaštine kreće obnova Makarske i, paralelno, izgradnja prvog poslijeratnog odmara-lišta – hotela “Jadran” u Tučepima.

Od trenutka kada je iz Sarajeva došla radna snaga (oko 700 ratnih zarobljenika, većinom vojnika Wehrmachta), počela je i saga o “Jadranu” koja bi, da su živi, njemačkom književniku Günteru Wilhelmu Grassu (1927.-2015.), režiseru Raineru Werneru Fassbinderu (1945.-1982.), ili pjesniku Johannu Wolfgangu von Goetheu (1749.-1832.) nesumnjivo poslužila kao inspiracija za još jedno umjetničko djelo.

ANEGDOTA O BJONDI HANSU I KOMANDANTU NA RAPORTU

Dok ratni zarobljenici rade hotel u Tučepima, u isto vrijeme te poslijeratne 1947. godine širom bivše države i cijele, ratom razrušene, Europe krenule su masovne obnove, tzv. radne akcije. Sve što je mobilno pristupilo je obnovi i normalizaciji života Makarske – radi se na raščišćavanju makarske rive, obnavljaju se zidovi i krovovi kuća te osnivaju poduzeća koja su od interesa za obnovu, a dio mladosti upućen je na izgradnju cesta i pruga.

Gradnja hotela “Jadran” ubrzano napreduje, a narod je željan razonode, zabave i druženja. Zatvorenici su imali svoju limenu glazbu pa su se u slobodno vrijeme družili sa mještanima ili igrali nogomet. Hans Lang, dvadesetdevetogodišnjak iz Beča, bio je dobar nogometaš pa su ga Tučepljani stavili u svoju nogometnu ekipu i vodili na gostovanja.

Hansa su zbog njegove kose zvali “Bjondi Hans”.

Rata je svima bilo dosta i preko glave te se život polako vraćao u normalu. No, kako to obično biva, nije svakome odgovarala normalizacija života. Uslijedila je prijava komandantu koji je morao otići na raport Ministarstvu unutrašnjih poslova u Beograd. Postavljeno mu je više pitanja, ali jedno je bilo: “Zašto se ratni zarobljenici kupaju u moru? Nisu oni tu došli na ljetovanje da odmaraju već da rade!”

Komandant se snašao na svoj način, zapitavši nadređenog: “Druže, ne znam da li ste bili na Neretvi?”

“Nisam.”- odgovori on. Na to će komandant: “Kad niste bili na Neretvi, znači niste bili ni na Sutjesci. Više je mojih drugova stradalo od tifusa, šarlaha i drugih zaraznih bolesti nego od metaka. Moji zarobljenici kupaju se i liti i zimi, svaki dan kad vrime dozvoli, a sve da ne dođe do kakvih zaraznih problema.”

“Luđi sam ja što sam tebe zvao da dođeš na raport, nego što sam onu budalu slušao.”- zaključio je nadređeni u Beogradu. Ova, kao i crtica o Hansu Langu, samo su jedni u nizu primjera koliko je mještanima i zatvorenicima značio normalan suživot.

Prospekt hotela "Jadran"

Izgradnja hotela "Jadran" na neki čudan način povezala je živote svih aktera tog vremena jer ne samo da su ga radile ruke ratnih zarobljenika, nego je i sam arhitekt Branko Bon u vrijeme NDH bio zatočenik zatvora Stara Gradiška (1942.-1944.).

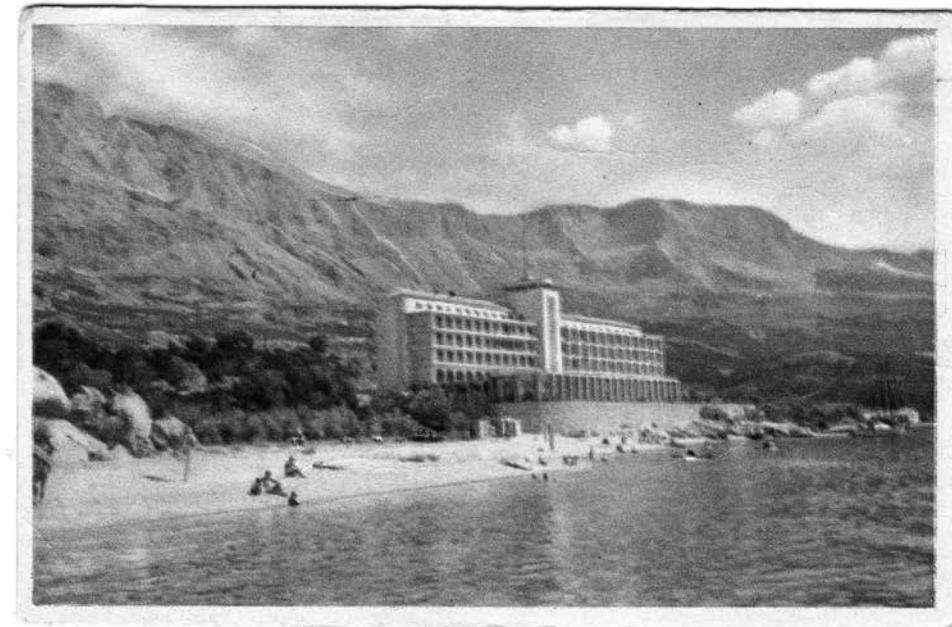
Iz tog razloga ne treba nikoga čuditi što su neki od tih zarobljenika nakon par godina došli u taj isti hotel ali kao gosti, a nekadašnji njihovi čuvari umjesto puške u rukama sada su ih sa salvetom preko ruke dočekivali kao konobari, posluživali, pa čak znali s njima sjesti i zapjevati.

U SALI STVARAO I OLIVER TIHI

Interijer i adaptacija unutar hotela poslužiti će nekoliko godina kasnije režiseru Radenku Ostojiću (1924.-1979.) za snimanje filma "Dvije noći u jednome danu" (1963.).

U sali hotela za potrebe filma kulise je radio i ocrtavao umjetnik Oliver Tihi (1943.-1996.), pravim imenom Boris Đukić. Oliver Tihi rođen je u ratnom vihoru, prošao je logor i dječji dom te bi znao reći: "Umjetnost mi je ostala jedina oaza, po kojoj ni bosonog neću hodati, znajući da je sve lijepo čime me je zadojila rođeno u džunglama bola."

Scenarij filma, glumci, dijalog, režija i sam "Jadran" otvorili su stare

Razglednica hotela "Jadran"

rane temom rata. Poruka i poduka u završnom kadru filma glasila je: "Rat nema pravo da ubija ljubav..."

PUT RAĐEN VALJKOM S OTPADA

Ugovorom o miru s Njemačkom te Odlukom vlade FNRJ, godine 1949. pušteni su kućama svi njemački ratni zarobljenici. Došlo je vrijeme Informbiroa i blokada granica sa istoka i zapada, zbog čega je bilo teško doći do materijala za završne radove na hotelu. Sreća u nesreći bilo je zapaljenje broda "Partizanka" na remontu u splitskom brodogradilištu (12.10.1949.), budući je odmah odlučeno da se instalacije - cijevi sa broda ugrade u "Jadran".

Istovremeno se do hotela uređuje pristupni put koji služi i objektu i mjestu, a koji se par godina kasnije savršeno uklopio u Jadransku magistralu. Josip Bepo Puharić je zapisao: "To je prvi urađeni put koji je poslije rata u SR Hrvatskoj i Jugoslaviji dobio asfaltiranu površinu. To je učinjeno zahvaljujući jednom starom valjku od 15 tona koji je nađen na otpadu u Beogradu i koji je, skupa sa remontom, koštao oko 400.000,00 starih dinara."

Tek će 1953. godine kolektiv hotela "Jadran" iz svog poslovanja izdvojiti 4 miliona dinara te financirati asfaltiranje ceste od hotela do Makarske (sve to 10-tak godina prije izgradnje Jadranske magistrale)

NAJVEĆA VRIJEDNOST "JADRANA" BILI SU NJEGOVI RADNICI

Svečano otvorenje hotela "Jadran" zbilo se 19.05.1950. godine. Velika terasa, 140 soba i 8 apartmana, restoran, kavana, bar, igraonica za bilijar, ping-pong, šah, igralište za odbojku, za balote, tenis igralište, plovni park, igraonica za djecu gostiju, dvije depadanse s ukupno 50 soba, čitaonica.. tek su mali dio sadržaja. Prave promjene stižu 1954. godine, kada hotel prelazi iz vlasništva Ministarstva unutrašnjih po-

Anka Vitlić, Desanka Bušelić ud Brbić, Ivka Macarina Visković ud. Bušelić - sobarice na katu "Jadrana"

1959. godi-
na personal
kavane
Grand hotela
"Jadran" sa
šefom Jozom
Batinovićem

Anka Brbić Sojka, Draga
Lalić Grgina, Ivka Macari-
na Visković ud.Bušelić

Miočević Neda,
Ivka Macarina Vi-
sković ud.Bušelić,
Drage Lalić, Joze
Batinović, blagaj-
nik Jure Čović,

Kavana hotela "Jadran" Drage Lalić, Ivka Ma-
carina Visković ud.Bušelić, Đuso (Bosanac)

Ivo Dragičević
"prid Jadranon"

Ivka Macarina Visković ud.Bušelić, Pašalić
Zosana, Drage Lalić, Anka Brbić, nepozna-
ti sezonac, Jute Čović, Vice Visković Bak

slova FNJR u ruke domicilnog stanovništva. U hotel "Jadran" stiže prva grupa stranih gostiju, Šveđana, te turističko-ugostiteljsko poduzeće Tučepi može slobodno i bezbrižno početi sa radom.

"Jadran" dolaskom stranih gostiju pokreće val novih ideja koje doprinose razvoju turizma, a prvenstveno pruža mogućnost profesionalne izobrazbe ugostiteljsko-turističkih kadrova, kako u samom mjestu, tako i na području cijele Rivijere.

Hotel bez radnika je nezamisliv jer oni mu i daju posebnu vrijednost, a jedan od takvih bio je Roko Mašina, šef kuhinje hotela "Jadran". Roko je kao turistički radnik ostavio neizbrisiv trag jer je fizički bio vezan uz izgradnju "Jadrana", a za bolovanje gotovo da nije ni znao. Da se zaključiti kako je sav svoj radni vijek disao i živio s hotelom "Jadran".

"Došao sam točno 01.11.1949. godine, u vrijeme kad je ovaj hotel bio tek u izgradnji. Sjećam se dobro kada je 700 kašnjenika radilo dan i noć u tri smjene da bi završili hotel i cestu iz Makarske u godinu dana i to im je uspjelo. Tada je prvi direktor kuće bio drug Zvonko Peroš, koji me je i doveo ovdje iz Splita da radim..." – riječi su legendarnog šefa kuhinje hotela "Jadran". Na ovom svjetioniku turizma kao lanternisti i timunjeri uspješno su navigali i drugi radnici od kojih su se istakli Miro Borić, Krno Šulenta, Mate Visković, Ivo Dragičević, Borivoj Lalić i Milivoj Šimić.

Na terasi nastupala sva značajnija imena tadašnje estrade

Značajniji međunarodni interes hotel "Jadran" dobiva kada se, u razdoblju od 1963. godine do 1990. godine, u njemu održavaju tradicionalni turistički skupovi domaćih i stranih novinara, a sve u cilju reklamiranja i promocije turizma "Jadrana" i svih hotela Makarske rivijere.

U svom radu "Jadran" će dobiti niz diploma, zahvalnica i plaketa od različitih turističkih agencija iz zemlje i inozemstva te sportskih društava ali i od - udruženja muzičara. Razlog ove zanimljivosti, pak, dobro je poznat svim nekadašnjim djelatnicima hotela. Naime, terasa hotela godine 1969. dovela je "Jadran" u centar glazbeno - zabavnog života tadašnje općine Makarska. Na legendarnoj terasi hotela nastupaju sva značajnija imena tadašnje estrade*, uključujući i Mišu Kovača koji je tada prvi put nastupio s brkovima.

"JADRAN" JE BIO I OSTAO SPOMENIK

Premda je u onom teškom poratnom razdoblju 90-tih godina privatizacijom devastiran, a nebrigom prognanih i izbjeglih opustošen i u svojoj nutринi do nule razvaljen, hotel "Jadran" izvana je ostao čitav, prkosan, gord i unatoč toj kratkovidnoj ljudskoj gluposti sam sebi dovoljan. Postao je spomenik, što je i bio, jer nije slučajno nazvan - naš Jadran.

Sa današnjeg stajališta gledano, "Jadran" je bio prvi svjetionik, prvijenac socijalističke poslijeratne hotelske izgradnje. Svojom središnjom ostakljenom vizurom podsjeća na izduženu svjetleću lanternu nekog usidrenog putničkog broda. Unutar od dna do vrha vode kružne skakline, sve do palube i komandnog mosta. Tamo umjesto lanterniste, zvona i jarbola stoji sat i velika antena koja emitira valove kroz prostor i vrijeme što nam neumitno izmiču. Antena i dalje šalje poruke koje, nažalost, više nismo u stanju dešifrirati.

U rekonstrukciju hotela Jadran Bluesun Hotels @ Resort uloženo je 15 milijuna eura, a u sam proces renoviranja bio je uključen splitski studio "Projectum" na čelu sa arhitekticom Leom Aviani, koja je, pak, usko surađivala sa Konzervatorskim zavodom jer je "Jadran" zaštićeni spomenik kulture. Nakon 9 mjeseci radova, sredinom srpnja 2017. godine, hotel je opet svečano otvoren i dat u zakup TUI Blue Jadran te sad radi pod njihovom franšizom.

Slobodnom voljom tumačeno, ondašnji standard i danas teško da će netko doseći jer "Jadran" je nekoć imao svoju benzinsku stanicu (pa makar to tada bila jedna bačva i pumpa), a umjesto frižidera imao

je akvarij sa živom ribom koju bi lokalni ribari uhvatili za potrebe restorana. I ono najvažnije, "Jadran" je cijenio svoje radnike. Za dugogodišnji rad, vjernost i ljubav djelatnici su dobivali zlatni prsten sa amblemom. To je mogao samo "Jadran".

I kao što jednom reče Arsen Dedić:

*„Takvim sjajem može sjati
samo što je prošlost sad,
što ne može da se vrati,
što je bilo tko zna kad...”*

*umjetnički direktor glazbenih večeri na terasi hotela bio je Drago Diklić, uz Mišu Kovača nastupali su i Vice Vukov, Ivo Robić, Tereza Kesovija te brojna ina imena ondašnje estrade

*Bogatstvo tradicije
kulturnog i društvenog života*

RUŽANA KOVAČ, UMJETNIČKA RAVNATELJICA
SUSRETA KLAPA KAŠTELET TUČEPI

“Ej, čovječe, vrati se sebi dok još imaš kome!”

Ljubo Stipišić Delmata

Čuvajmo ono što nam u naslijeđe ostaviše naši stari

Čudan je doša ovi svit...svi negdi žurimo, trčimo..za šoldima, za dvorima, za životon..I u toj ludoj trci nekako zaboravljamo sebe, zaboravljamo ono što uistinu jesmo, zaboravljamo na pravi gušt.

Taj gušt nekad se krio u iskonskoj klapskoj pismi. Kroz tu pismu čovik je izražava sebe, svoju sriću, svoju bol. Sa pismon se smija, sa pismon je plaka. Takve pisme danas, nažalost, skoro pa da i nema. Susret klapa u Kašteletu jedno je od posljednjih utočišta tog lipog vrimena. Stoji i postoji, evo, već 27 lita..u inat površnosti novog vrimena, u zalog za iskon i kulturnu baštinu.

Bitak Susreta klapa u Tučepima počiva u dalekoj prošlosti, u samim počecima kulturnih aktivnosti u Tučepima. Naime, još 1922. godine osnovano je Hrvatsko kulturno društvo “Domagoj” koje je postojalo sve do 1994. godine. Generacije Tučepijana prošle su kroz likovne, dramske, zborske, tamburaške i ine sekcije društva u kojem je bio aktivan i legendarni Zvonimir Beladović, cijenjeni autor brojnih dalmatinskih pjesama.

Stigao je Domovinski rat s kojim se, nažalost, ugasilo djelovanje KUD-a u Tučepima, no kultura i umjetnost nisu ustuknuli.

Naime, nekoliko tučepskih prijatelja, dragovoljaca Domovinskog rata, predvođenih Milanom Jakićem, po povratku s ratišta osniva klapu ‘Lucius’, koja predstavlja temelj Susreta klapa u Tučepima. U inat ratu i svemu ružnom što je donio sa sobom, tučepski klapski pjevači 1994. godine organiziraju prvi Susret klapa u Tučepima. Na njemu su nastupile samo klape s Makarskog Primorja, no to je bilo dovoljno za

Fotografija
sa susreta
klapa u
Kašteletu

rođenje manifestacije koja će s godinama prerasti u prestižno događanje kojim će prodefilirati najveća imena klapskog svijeta.

Idejni začetnik Susreta klapa u Tučepima, Milan Jakić, koji je kormilo ovog autohton kulturnog broda držao punih sedamnaest godina, kao jedan od njemu najdražih momenata koji su se iznjedrili u atriju hotela Kaštelet, izdvojiti će simbolično predstavljanje 30-og rođendana današnje klapske himne "Dalmatino, povišću pritrujena" te antologijsko ravnanje velikog Ljube Stipišića Delmate zborom klapskih pivača. U Kašteletu je pola stoljeća postojanja proslavila antologijska klapa Lučica, a za minula desetljeća svog stvaralaštva nazdravljali su i Duško Tambača i Krešimir Magdić.

U 27 godina svog postojanja pozornica atrija hotela Kaštelet u Tučepima ugostila je sva najveća imena izvorne klapske scene. Teško je i nezahvalno izdvajati bilo koju klapu, pjesnika ili glazbenog gosta jer svatko od njih utkao je dio sebe u ovu tradiciju koju, bez imalo dvojbe, treba čuvati.

Ipak, ime voditeljice Snježane Šulente koja susrete vodi od samog početka, uvijek s upečatljivom autorskom konferansom, te braću Juru Puharića i Tonća Puharića, koji tradicionalno otvaraju susret svojim trubama, valja izdvojiti jer su svojevrsni pečat ovoj manifestaciji.

Godina 2020. donijela nam je pandemiju. Unatoč silnim nastojanjima, Susret klapa u konačnici ipak nije održan, no to je svima nama koji klapsku pismu živimo i volimo samo još dodatno ugrijalo želju da nastavimo gdje smo stali.

Klupska pjesma je, kako je to rekao bard dalmatinske pisane riječi Jakša Fiamengo, "sama po sebi put u iskon, u samu srž vremena, u autentiku pučkog vremena, njegove signale, sve ono što nam u naslijeđe ostaviše naši stari". Tko smo mi da to ne čuvamo za još puno vremena?

IVICA MIJAČIKA, UMJETNIČKI RAVNATELJ
MANIFESTACIJE "KA KULTURA U TUČEPSKIN ZASEOCIMA"

"Ovo vrijeme treba kulturu i tučepske zaseoke"

POČETAK ILI ODBOR ZA ILEGALU

Buka, žurba, Big Brother, Liga prvaka, sapunice...! Udružena organizacija, službeno priznata od vremena. U naručje ti pada hrpa pitanja: Je li to tako? Je! I što sad? Boriti se? Na koji način? Borba prsa o prsa nije dolazila u obzir. Bila je ravna prilično ozbiljnom samoubojstvu. Pokušali smo s diplomacijom. Poslali smo našeg prerusenog predstavnika u Ujedinjene narode neka im pokuša objasniti da to što rade nije u redu. Dobro je prošao. Vratio se živ. Vidno potresen, drhtavim glasom je govorio: "Već se dobrano uhvatilo. Bit će teško. Svugdje su!"

Moramo biti sustavni i dobro organizirani. Glavni zadatak je pronaći mjesta koja mogu ohrabriti sadašnjost. Dakle, treba tiho opomenuti protok. Treba prilagoditi oči, uši, susjede, prijatelje...Dok se ne stekne drukčija navika.

Određena je strategija početka. Put treba voditi put planina, u visine, gdje će riječ imati pravo glasa. Planiramo povlačenje u zaselke. Kultura mora emigrirati na pričuvene položaje.

Dugo smo razmišljali o metodi. Pozivamo se na svijetle tradicije ilegale. Formiramo nevidljivi odbor. Odlučujemo! Rad u malim grupama pa iznenada. Jezgru udarne skupine čine Ivica Mijačika i Marin Čović. Konspirativno, odjeveni u tišinu, vođeni načelima opreza, kopaju temelje.

Mnoge opasnosti su vrebale. Osebnost demografske strukture kaže da je jedan dio uvijek širokogrudno spreman na nerazumijevanje. Tu

šarm Mediterana uvijek može dati svoj doprinos. Nepresušan je uzorak onih koji su skloni uzvišenom ignoriranju. To je bila umjerenija mogućnost suočenja. Nešto više opasnosti se skrivalo u činjenici da u Dalmaciji trenutno i nema plemstva pa smo vrlo lako mogli dobiti titulu redikula. A mogla se dobiti i zgodna preporuka za odlazak liječniku po neku simpatičnu dijagnozu.

Eto mi smo, uglavnom, prošli i bez titula i bez dijagnoza. To je bio već dovoljan razlog za okomiti početak.

“KKUTZ KAO POKRET”

Umjetnost iznutra ima jedan prilično lijepi običaj. Zna biti jaka. Često nepokolebljiva. Izvana, ponekad, vrlo krhka. Stoga traži sugovornike. Treba nazočnost i voli ugodan stupanj razumskog dodirivanja.

Godina je 2006. Dakle, žurba je sve sustavnija i zavidno ustrajna. Buka joj pruža svesrdnu pomoć. Umočeni smo u vrijeme koje zdušno provodi mimoilaženje. Vrijeme koje je sklono maločemu lijepom. Jer ovo je teško vrijeme, ovo je oku i uhu vrlo teško vrijeme.

Što učiniti? Da bismo se zaštitili, moramo organizirati bijeg na pričuvene položaje. Na neka sačuvana mjesta gdje možemo imati novu hrabrost, mjesta gdje se još uvijek možemo čuti, vidjeti, posvetiti.

Postavili smo siguran mamac. Od tamo se širio zanos. Miris kulture doziva većinu. Uključuju se mnogi. Priličan je broj hrabrih za postojane temelje. Svatko iz svoje svjetlosti. Otpočinje dodirivanje. Prizvao se dah izvora, dubok, velikodušan i žilav. Čak je i tzv. politika imala jednoglasan osjećaj za biti nedvojbena. Ne da nije ometala nego je bila vrlo suvisla podrška. Nastala je ugodno široka lepeza organizacije. Rasli smo okruženi “kruzima koji se šire”. I ubrzo je naša unutrašnjost izrasla u pokret.

“Ka Kultura” je postala mjesto gdje su se dogodili mnogi sugovornici. Tučepski zaselci su postali mjesta koja ovo vrijeme treba.

ŠTO MI TO RADIMO?

Srida Sela, Moča, Podpeč, Čovići, Mravičići, Ševelji, Šimići, Podstup tučepski su zaselci. Ta mjesta su uglavnom napuštena. Šezdesetih godina prošlog stoljeća žitelji su se zaputili nekoliko kilometara južnije, prema moru, ususret turizmu. Ostale su žive samo neke kuće, neke konobe i neki vrtli. Priličan dio ostalog je zarastao u zaborav.

I krenuli smo u postupak osvježavanja zaborava. Tako mi, evo već 15 godina, organiziramo KULTURNA događanja, pa u kameni ambijent naše povijesti, u našu Antiku, dovodimo kazalište i ostale zaštitnike umjetnosti koji se mogu izražavati glazbom, stihom, kistom, skulpturom, fotografijom...

Naši zaselci postaju mjesta gdje se događaju predstave, izložbe, recitali, koncerti. To su postala utočišta koja nas zovu u neka dostojanstvenija vremena. Ondje gdje, barem na neko vrijeme, možemo biti posuđeni u drukčije lijepo.

ZAŠTO U NAZIVU - “KA’ KULTURA”?

Naš naziv je “ka Kultura u tučepskin zaseocima”! Možda će netko pitati - “A zašto u nazivu “ka Kultura”? Dakle, ako izbacimo način govora podneblja onda je to “kao Kultura”! A zašto “kao Kultura”?

U okruženju smo vremena koje je pobrkalo mnoge razloge. A tu se, lagodno, prilično toga podvaljuje pod ljepotno podnožje kulture. Kultura se velikodušno zna nuditi kao “višenamjensko zamjensko vozilo”. Njezina imenica je nadomjestak i utjeha za prilično toga. Štiti nešto što njezina ruka gotovo i ne dodiruje. Eto, mi smo sa “ka Kulturom” uzeli primjerenu dozu ironije, štiteći Kulturu. Ona je očišćena, bez nepotrebnog kićenja i podilaženja, uzvišeno prilagođena. Ona je jedina “istinska mjera gledanja stvari i davljenja u prolaznosti”.

U NAŠEM ZRCALU PO ČEMU SMO DRUKČIJI?

Svaki tjedan drugi zaselak. Svaki zaselak različiti je ambijent, drukčija mogućnost scene, drukčiji položaj i raspored gledališta. Drukčiji pristup i još mnogo toga drukčijeg.

U svakom zaselku se otvaraju privatne konobe. A uz vrata, domaćini otvore svoja srca koja čine veliki potporni zid ugođaju.

Što mi to još drukčijeg imamo? Imamo mi prisegu gledatelja. Imamo mi i poetsko predjelo. A imamo i prozno predjelo. Imamo mi i jednovječernje izložbe. Imamo mi i vatromet tipa “kKutz”. I tučepski bronzin imamo mi. To vam je pripravljenih tristotinjak porcija nekog starog dalmatinskog specijaliteta.

Sve je to nalik zreloj igri. Postoje mnogi čvrsti razlozi koji Vam mogu podariti ugodnu naviku.

A POSLIJE?

Dođite! To treba vidjeti, doživjeti. Kao da smo ondje gdje je prilično toga na našoj strani.

***Tekst preuzet iz monografije “Posuđeni u lijepo - dvanaest godina kKuTz-a”, objavljene 2018. godine

NEKA BIVA TAKO I DALJE

Izvedbom predstave "Poletija grdelin iz žuja" daleke 2006. godine na oboru Luketina rodila se "ka Kultura", manifestacija koja je, pod maestralnim i začudno neumornim vođenjem umjetničkog ravnatelja Ivica Mijačike, trajno promijenila kulturnu i turističku razglednicu Tučepi. U petnaest godina svog postojanja, "ka Kultura" u tučepske je zaselke dovela 63 predstave, 22 koncerta, 20 jednog večernjih izložbi, 27 poetskih predjela, 5 prozih i 4 glazbena predjela te jednu književnu večer. "Ka Kultura" nije ustuknula niti pred zloglasnim Covidom te je, uz poštivanje svih epidemioloških mjera, u ljeto 2020. godine doživjela i svoje jubilarno, petnaesto izdanje. Istina, u nešto skraćeni obliku, no opet sasvim dovoljno da zadrži i "zarobi" umjetnost u kamenu Po-biokovolja.

Kako je u svojoj uvodnoj riječi sročenoj za monografiju 'Posuđeni u lijepo - dvanaest godine ka Kulture u tučepskin zaseocima' (2018.) zapisao Ante Čobrnić, načelnik Općine Tučepi:

"Neka biva tako i dalje...jer kad je nešto nedvojbeno dobro onda to nedvojbeno treba čuvati i nastaviti zalijevati".

Ružana Kovač

MARTA ČOVIĆ

"Nikad nemojte sumnjati u to da mala grupa građana posvećenih određenom cilju može promijeniti svijet. Doista, to je jedino što ga može promijeniti."

Margaret Mead

U "Kredenci" samo jubav

Sami početak ove lipe priče, priče o zajedništvu i velikom srcu naših sumještana, počinje na ljeto 2017., kada, na inicijativu Lijane Rudelj, tučepske žene doniraju kolače kako bi pomogle vatrogascima u prikupljanju sredstava za novu opremu. Pozitivna energija i ista misao - na koji način oživjeti uspavano misto - povezala je šaroliku ekipu iz Tučepi.

Kroz par sastanaka utvrđeni su svi detalji, a na prijedlog Tomislava Mravičića udruga dobiva ime 'Kredenca'. Da, upravo ta kredenca u kojoj su se uvijek držali važni spisi, recepti, fotografije...U jesen iste godine osniva se Udruga Kredenca, koju do danas vodi predsjednica Lijana Rudelj. Cilj Udruge je očuvanje baštine, razvoj kulturnih i sportskih aktivnosti, očuvanje prirode i zaštita okoliša, te socijalna i humanitarna pomoć potrebitima. Ti ciljevi naša su nit vodilja.

U posljednje tri godine Udruga je ostvarila veliki broj aktivnosti. Prvi projekt dogodio se nedugo nakon samog osnutka. Bio je to donatorski koncert za Ivorina Vrkaša, na kojem su Tučepljani, kao i brojni

drugi žitelji Makarskog Primorja, jasno pokazali svoje veliko srce, zajedništvo te volju i spremnost za pomaganje.

Najpoznatiji projekt Udruge Kredenca definitivno je “Božićna Kredenca”, oživljavanje Tučepi za vrijeme Adventa, gdje se, kroz brojne koncerte, predstave, slušaonice i predavanja, prikupi zavidan iznos koji potom udruga iskoristi za donacije.

Osim Adventa, potrudili smo se pokrenuti i “Dane Tučepskog Krnevala”, i to prvi put nakon 40 godina!

Ostali projekti bili su: Dani knjige, Šparogijada, Memorijalni turniri u malom balunu, bučama i play stationu, radionice (izrada kumpeta, ušeceranih bajama, prošeka..), obilježavanje Dana sjećanja na Vukovar, obilazak mještana u domovima za starije i nemoćne, obilazak

domova za nezbrinutu djecu, čišćenje plaža i podmorja te čišćenje spomenika.

Timskim radom, zajedništvom i suradnjom sa ostalim udrugama, ‘Kredenca’ kroz razne projekte djeluje u mjestu i šire. Svoj doprinos dali smo u donatorskom koncertu za DVD Podgora, te smo ostvarili suradnju s brojnim drugim udrugama - Mike, Sunce, Most, Osejava, Crveni križ.

Sa svojim članovima, volonterima i mještanima u posljednje tri godine svoga djelovanja Udruga Kredenca širi pozitivnu energiju, pruža pomoć potrebitima i podiže kvalitetu života. Za vrijednost volonterskog rada, humanosti i solidarnosti te rada na izgradnji boljeg i humanijeg društva, “Udruga Kredenca” dobiva nagradu za razvoj i promicanje volonterstva “Vinka Luković”.

U današnjem svijetu, orijentiranom prvenstveno na materijalno, volonteri su zanimljiva skupina koja budi interes društva. Iznimno nam je drago da smo baš mi ta skupina ljudi koja je potakla druge na činenje dobra. Udruga Kredenca ima preko 200 volontera mještana, a u protekle tri godine donirali smo više od 300.000kn.

Nakon dugo vremena Tučepi su živnile, a mi ne planiramo stati. Iako nas je situacija s pandemijom korona virusa malo usporila, već su na pomolu novi projekti.

Planiramo se i dalje boriti za naše malo mjesto, za potrebite ljude, za naš svijet, da nam ovdje bude lipši i kvalitetniji život. Kredenca za Tučepi!

Samo ljubav.

*Sportska
i dobrovoljna društva*

Od sporta se nikad nije odustajalo

Ljudi nastoje živjeti prema mudrostima koje im daju osjećaj sigurnosti.

Kada bi se mladost skupila, sve bi se usmjerilo na rad, veselje, viku i navijanje.

Mjesto bi uzvratilo onoliko koliko je dao taj pozitivni neprocjenjivi potencijal mladih ljudi, kada se uočio valjani razlog za to.

Mladost se susretala u jednostavnosti, talentu, ljubavi, štovanju zbilje i to je bivalo sve prisutnije i obilnije.

Kada se u radu i marljivosti obiluje ljubavlju, onda je prisutna i doza odbojnosti, mržnje, grubosti, zavisti i ljubomore da se spriječi, odgodi zbivanje.

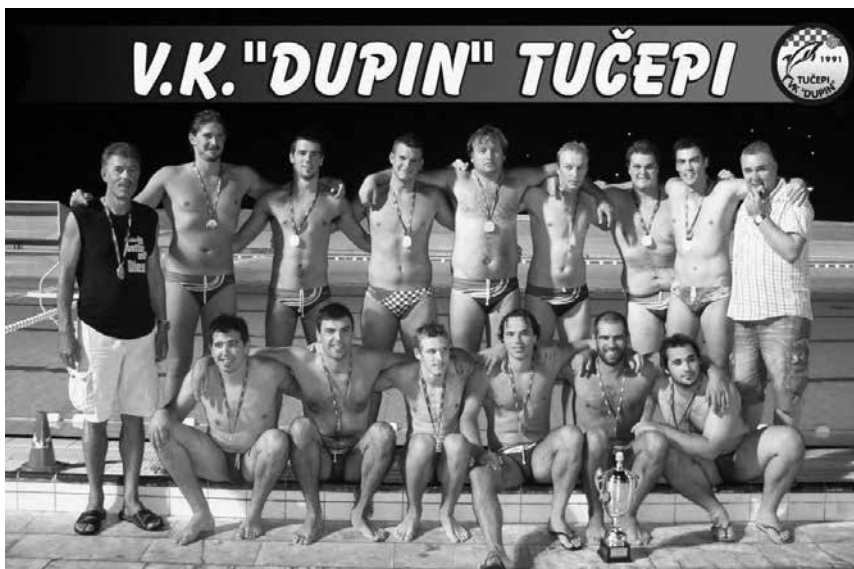
I onda je to trajalo, trajalo od pobjede do poraza. No jedno je sigurno; nikada se nije odustajalo, nikada nije bilo onemogućeno, nikada nije bilo slučajno i uzaludno.

VK DUPIN

Vaterpolo klub Dupin osnovan je 3. kolovoza 1991. Prvi predsjednik bio je Ante Tonči Šimić, a u drugom mandatu Ante Čović. Klub je ugašen 1998. godine, da bi se ponovno aktivirao u periodu od 2006. do 2011. godine, kada je predsjednik bio Nikša Visković.

Trener: Mica Zajmović, Dino Krnić, Milovan Čović, Šimun Šimić, Petar Čokolić, Hrvoje Akrap, Siniša Tukić; Donji Red: pok Jakša Visković, Josip Bušelić, Dominko Mravičić, Damir Kunjašić, Luka Pitalo

Trener Matko Kostanić, Mihovil Marinović, Marko Čorvilo, Boris Popović, Milovan Čović, Mario Marinović, Mateo Andrijašević, Stipe Kostanić, predsjednik Nikša Visković, Dolje: Marin Andrijašević, Nikša Varenina, Mijo Grbavac, Vihor Puharić, Damir Kunjašić, Toni Lalić.

PŠRD OŠTRUJ

Pomorsko športsko ribolovno društvo "Oštruj" Tučepi osnovano je 1992., na čelu s predsjednikom Perom Lalićem. "Trajanje nasljeđa, duh i dah ugođaja života u Tučepima posvjedočen doživljenostima i strasti ribara s podnebljem, unatoč različitostima, utkano je u vječnu tajnu trajanja nasljeđa." (citat iz monografije 40.godina PŠRD Kanjac "Podgorske kalade", V.V.Puharić)

JK SV. ANTE

" Osnovan je 14.02.2019. god u Tučepima. Ideja o osnutku jedriličarskog kluba postojala je i godinama ranije. Klub je kao udruga osnovan u cilju poticanja, razvoja i unapređenja jedrenja. Želja nam je da djeca, a tako i odrasli, razvijaju ljubav prema moru i životu uz more, djelatnostima vezanim uz more i na taj način doprinesu našoj jadranskoj orijentaciji. Namjera nam je upoznati mlade članove s prirodnim izvorima energije te podići razinu svijesti o važnosti očuvanja prirode i okoliša. Jedrenje svakako može promijeniti percepciju pojedinca. Planovi za budućnost jesu odgojiti mlade naraštaje jedriličara da šire svoje znanje i vještine na one koji će doći iza njih, te na taj način održe trenutno zamrlu tradiciju jedrenja naše mediteranske zemlje" - Marinko Čović, predsjednik kluba

Toliko puteva životnih.

I dogodilo se,

ma koliko bilo oskudno u toj oazi.

Te dragocjene susrete, kormila, jedra lađe prepoznat ćeš po tome što si spokojan kad se zapisalo, zabilježilo.

A bilo je,

trajalo je..

i zapamtit će se...

zasigurno.

Europski rekorder u netaknutoj mreži

1971. kad je Jadran igra u Dubrovniku. (klupska arhiva)
Stoje: Mate Bušelić, Branko Beroš, Boris Srzić, Ante Lalić, Joze Lalić,
Ivo Bakota, Neven Dragičević, Stipe Brbić i Bogo Bušelić
Čuče: Tomo Lazarević, Branko Visković, Goran Vidić, Zoran Vidić,
Ivo Rakušić, Jovan Stamatović

Ljubav prema nogometu u Tučepima je postojala već prije 100-tinjak godina, a posebno se iskazivala strašću i ljubavlju prema Hajduku. Nogomet se u Tučepima počeo igrati 50-ih godina prošlog stoljeća, kad su po tučepskim zaseocima organizirani neformalni klubovi (Gomilica, Borac, Slana Srdela, Tigar, Sutvid, Veza), što je dodatno povećalo interes mještana za nogometom.

Lokalna mladost predvođena Tomislavom Viskovićem – Mićom 10. lipnja 1967. na tučepskoj Vezi osnovala je nogometni klub koji od prvog dana nosi ime JADRAN. Klupske boje su bijelo-plava po uzoru na Hajduk iz Splita, dok je za grb kluba izabran morski konjic kao simbol mora.

Manje od četiri mjeseca od osnivanja, Jadran se uključio u službena natjecanja pod okriljem Splitskog nogometnog podsaveza. Prva službena utakmica odigrana je 3. listopada 1967. godine, kada je u Splitu pobijeđen Seljak rezultatom 1:3.

Već 54 godine za redom Jadran se natječe u službenim natjecanjima, nekad s većim, ponekad s manjim uspjesima, al' možemo reći da se Jadran isprofilirao u stabilnog županijskog ligaša. Najveći uspjesi kluba su nastup u 2. hrvatskoj nogometnoj ligi od 1994. do 1997. godine te osvajanje kupa 1990. godine. Također, u sezoni 2015./2016. Jadran je postavio europski rekord bez primljenog pogotka, kada je vratar Nikola Kirevski sačuvarao mrežu netaknutom 1394 minute.

U sklopu kluba od samih početaka djeluju i mlađe kategorije, koje se također neprekidno od 1971. natječu u službenim natjecanjima pod okriljem naše županije. Trenutno u klubu trenira preko sto djece u pet kategorija, s kojima radi pet licenciranih trenera.

U počecima je najveći problem bio nepostojanje nogometnog igrališta u Tučepima pa je Jadran domaće utakmice igrao u Makarskoj od 1967. do 1982. godine, kada je napravljeno igralište na Slatini, koje nam je i danas dom. Nadamo se da ćemo u suradnji s Općinom kroz naredni period izgraditi novi sportski kompleks (ili urediti postojeći), kako bi znatno poboljšali uvjete za rad u samom klubu u skladu s današnjim vremenima.

Ciljevi kluba u budućnosti su stabilizirati se i dalje na županijskoj razini, a djeci omogućiti bavljenje sportom te pravilan i zdrav razvoj prvenstveno kao ljudi, a u konačnici i kao sportaša.

DVD-u Tučepi nedostaje još samo pravi dom

Nakon velikog požara pored hotela Jadran 1982. godine, tadašnji Savjet Mjesne Zajednice Tučepi oformio je Inicijativni odbor za osnivanje dobrovoljnog vatrogasnog društva. U prvoj polovici 1983. godine obavljene su pripremne radnje oko osiguranja materijalno - tehničkih uvjeta, a 29. rujna iste godine u Osnovnoj školi Tučepi održana je Osnivačka skupština na kojoj je osnovana udruga DVD Tučepi.

Za prvog predsjednika izabran je Ante Čović, a za zapovjednika pok. Vicko Visković. Veliku zaslugu imali su i članovi makarskog vatrogastva: pok. Ivan Katić, pok. Bepe Baričević, pok. Mario Puharić i Ivo Milunović, koji su dali veliku podršku i pomoć u organizaciji i osposobljavanju društva.

Zahvaljujući susretljivošću i donacijama tadašnjih mjesnih i općinskih organizacija, društvo je dobilo početni vjetar u leđa. Tako je od uljarske zadruge na korištenje dobiven prostor na kojem se i danas nalazi "privremeni" vatrogasni dom. Mjesna zajednica Tučepi nabavila je veći dio opreme, od VSO Makarska dobivena je stručna i financijska pomoć. Hotelsko poduzeće poklonilo je kombi vozilo TAM-2001, a Komunalno-zanatsko poduzeće auto cisternu FAP 13, koja je do tada služila za ispumpavanje septičkih jama.

Društvo je tada brojalo 41 vatrogasca, uključujući i članove mladeži. Nesebičnim radom i entuzijazmom tadašnjeg vodstva i članova, društvo je iz godine u godinu napredovalo.

Kroz nekoliko godina nabavljena je auto-prikolica sa pumpom, novo navalno vozilo TAM 130 T11 te novo navalno vozilo FAP 1620 BD. Staro kombi vozilo je zamijenjeno novim TAM-om 80 T3, koje je, uz devet sjedećih mjesta za vatrogasce, sadržavalo zavidnu vatrogasnu opremu za to vrijeme. Uz nabavku nove opreme, društvo paralelno dograđuje i širi vatrogasni dom.

Nakon samo 7 godina djelovanja, DVD Tučepi je Domovinski rat dočekalo kao potpuno opremljena i obučena vatrogasna postrojba. Trideset i jedan vatrogasac uključio se tada u postrojbe HV-a, što je ograničilo djelovanje društva. Nedugo zatim, DVD Tučepi je oformilo ratnu vatrogasnu postrojbu koju su sačinjavala 22 vatrogasca. Uz ratnu postrojbu djelovali su ostali članovi i mladež, koji su prema mogućnostima sudjelovali u radu društva u ratnim vremenima.

Vrijedi napomenuti doprinos ratne postrojbe na sanaciji gustirni na području malostonskog zaleđa u oslobođenim mjestima te dostavi humanitarne pomoći.

Prva veća smjena voditeljstva društva dogodila se na desetoj obljetnici društva. Tražeći se u novonastalim okolnostima, društvo duže vremena stagnira. Poboljšanje djelovanja se pokušalo i stalnim zaposlenjem zapovjednika, međutim oprema i dom su iz godine u godinu sve više propadali, što je nakon određenog vremena dovelo u pitanje operativni rad društva. Uslijedile su česte promjene radnog voditeljstva.

Nakon 25 godina djelovanja, inicijativu su počeli preuzimati tada mlađi članovi koji su polako počeli raditi na obnovi vatrogasnog doma te nabavci zaštitne opreme i materijalno - tehničkih sredstava. Osim podizanja popularnosti u mjestu i na Rivijeri, širili su prijateljstva sa vatrogascima drugih država, koji su pomagali donacijama vatrogasne opreme. Osim donacija polovne opreme, DVD Tučepi je dosta opreme kupio donacijama mještana i lokalnih tvrtki. Društvo konstantno radi na doškolovanju i obuci vatrogasaca.

Kroz idućih 10-ak godina, kompletno je obnovljen vozni park te je kupljena nova zaštitna i vatrogasna oprema. Još uvijek privremeni dom je u potpunosti obnovljen. Članstvo se svake godine povećava.

Danas se može reći da je DVD Tučepi postrojba koja predstavlja značajan potencijal u ukupnim vatrogasnim snagama Makarskog primorja i Splitsko - dalmatinske županije. Broji gotovo 80 članova čiji je rad, osim ljetnog dežurstva, isključivo dobrovoljan.

Društvo danas predstavljaju i zastupaju: predsjednik Edvard Visković, tajnik Čedomil Šimić i zapovjednik Goran Bušelić. Uz njih, društvo

aktivno vodi ostalih 6 članova Upravnog odbora te 7 članova zapovjedništva.

Osnovno područje djelovanja je zaštita i spašavanje na području općine Tučepi. Osim na području općine, društvo djeluje i na drugim područjima na poziv JVP Makarska kao voditelja operativnog područja.

RASPOLAŽE VOZILIMA:

1. Navalna cisterna Volvo 280 FL, 2016. godine kupljeno kreditom na 6 godina.
2. Auto cisterna MAN TGM 15.250, 2019. godine dobiveno na 4 godine korištenja od Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja, uz mogućnost produženja.
3. Šumska cisterna Mercedes-Benz 1622, donacija našeg počasnog člana Hans Albert Schermuly 2013. godine
4. Kombi vozilo VW T4, kupljeno 2012. godine
5. Zapovjedno vozilo Nissan Navara, kupljeno 2012. godine
6. Poluprikolica Pongratz LPA, kupljena 2014. godine
7. Brodica ELAN 401, donacija građana
8. Muzejski primjerak kočije sa vatrogasnom pumpom i rezervoarom za vodu iz vremena Austro-Ugarske Monarhije, koju je DVD-a Dalj poklonio kao zahvalu za donaciju vatrogasne opreme.

Društvo usko surađuje sa općinom, školom, vrtićem, župnim uredom te ostalim udrugama i tvrtkama u mjestu.

U prijateljskim je odnosima sa svim DVD-ovima Makarske Rivijere, te sa JVP Makarska.

Stalne prijateljske odnose održava sa PGD Maribor Pobrežje iz Slovenije, Vatrogascima Solingen iz Njemačke, Vatrogascima Gauda iz Nizozemske i FF Feldbach iz Austrije.

Redovno pomaže donacijama manje razvijenim vatrogasnim društvima u cijeloj Hrvatskoj.

Aktivno sudjeluje na humanitarnim i javnim događajima.

Nažalost, društvu od samog osnutka nedostaje stalni vatrogasni dom, primjeren potrebama mjesta i aktivnostima društva. Zadnjih nekoliko godina uprava društva i Općina Tučepi ulažu velike napore u pronalasku adekvatne lokacije i izradi projekta novog vatrogasnog doma koji će, vjerujemo, u dogledno vrijeme biti izgrađen.

*Tučepljani po svijetu
i ostale zanimljivosti*

Fascinantni memoari Grge Ostojića

Tučepljanin Grgo Ostojić skupio je govore, propovijedi, pisma, eseje, članke, autobiografska sjećanja, izjave i komentare te ih sažeo u ovu knjigu. Ova autobiografija jest svojevrsna povijest Grge Ostojića te je podijeljena u sto manjih poglavlja, od kojih svako poglavlje kronološki predstavlja jednu postaju u životu ovog velikog čovjeka.

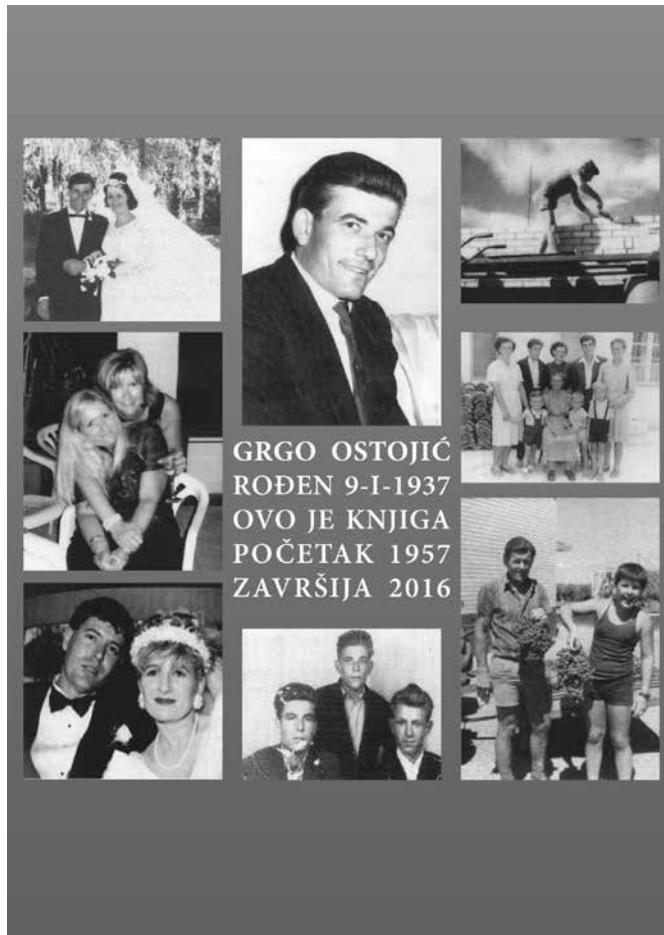
Formom podsjeća na dnevnik jer poglavlja prenose Ostojićeve misli iznesene u prvom licu kroz naraciju, citate i govore. Riječ je o izuzetnoj, autentičnoj i emotivnoj riznici životnih lekcija, moralnih pouka i misli ovog velikog čovjeka koji je, nesumnjivo, bio izvanredan narator, pučki govornik i retoričar. Knjiga je upravo mješavina onog "starovinskog" tučepskog govora u kombinaciji s engleskim jezikom te će te ju nesumnjivo doživjeti kao izvor činjenica, informacija i dragocjenih detalja obitelji Ostojić.

Knjiga prati Grgin život od djetinjstva do odlaska u Australiju, gdje je upoznao suprugu Veru, naravno Tučepku, koja će mu u životu biti jedan od najvećih oslonaca, kao i njihovih troje djece i unučad. Količina poštovanja i zahvalnosti koju je Grgo imao za svoju ženu zaista me oduševila, a njezina žrtva i potpora nešto su što danas u odnosima rijetko vidamo.

Ako u prolazu mogu pomoći nekome, ako nekoga mogu razvedriti ponekim riječima ili pjesmom, ako nekoga mogu upozoriti da putuje pogrešnim pravcem, onda mi život neće biti uzaludan - takvog sam Grgu Ostojića upoznala na "vinjatama" Swan Vally.

Swan Valley je regija u gornjim dijelovima rijeke Swan Western Australia, a australska geografska oznaka Swan Valley jest podregija veće vinske regije Swan District .

Domorodačko nasljeđe regije staro je preko 40 000 godina. Aboridžini Noongar iz plemena Wadjuk, koji su tradicionalni zemljoposjedni-

ci u Labudovoj dolini, živjeli su ovdje prije početka kolonijalne invazije. Prema vjerovanjima domaćih ljudi, Labudovu dolinu stvorila je zmija po imenu Wagyl, za koju se još uvijek vjeruje da živi pod rijekom Swan.

Labudova dolina poznata je po svom plodnom tlu, neuobičajenom u regiji Perth i turističkim odredištima. Tu spadaju brojne vinarije poput ogromnog kompleksa u Houghtonu, najvećem državnom proizvođaču te Sandalfordu, kao i mnogi mali obiteljski koncerni. Postoji i nekoliko mikropivovara i destilerija ruma. Labudovu dolinu krase štandovi uz cestu s lokalnim proizvodima. Grožđe, dinja, šparoge, koštunjavo voće, citrusi i jagode uzgajaju se i prodaju u Labudovoj dolini.

Swan Valley ima i tvornicu čokolade, pržionicu kave, nekoliko pčelara, farme lavande, maslinike, farme koza, sirane, proizvođače sušenog voća te restorane i kafiće.

“Zauvijek ću pamtiti ljeta na tučepskoj plaži”

Neki ljudi rode se predodređeni za velike letove, one za koje im je nebo ponad rodnog kraja pretijesno. No, gdje god ih na kraju život odnese, nikad ne zaborave komadić zemlje s koje su ponikli.

Tanja Šimić svjetski je poznata mezzosporanistica. Nakon srednje glazbene škole u Splitu upisuje Glazbenu akademiju u Zagrebu - odsjek solo pjevanje. Osupnuti Tanjinim talentom, profesori zagrebačke akademije i poznati operni pjevači savjetuju je da pokuša svoje mjesto pod suncem pronaći u Americi. Tanja je položila prijemni na tri glazbene akademije u New Yorku te odabrala Mannes College of Music koji joj je nudio polovičnu stipendiju. Put nije bio lak. Svake godine morala je tražiti donacije za drugi dio školarine, uz studiranje paralelno radila kao konobarica i hostesa te čuvala djecu no zacrtani cilj je ostvarila te, osim četiri godine akademije, završila još i dvogodišnji magisterij.

Životni put odveo ju je od Makarske do New Yorka, preko Berlina pa do Lisabona, gdje danas i živi. Na tom putu osvojila je brojne nagrade i priznanja, pjevala na brojnim svjetski poznatim pozornicama a danas daje satove klavira i pjevanja u školi i privatno. Uz operu, svom je opusu 2015. priključila i jazz glazbu a od 2018. piše i sklada pjesme u soul i blues stilu.

Bez obzira hoće li se jednog dana vratiti u rodni kraj, jedno je sigurno. Tanja, kćer Tučepljana Ivana Šimića i supruge mu Dragice, zauvijek će kao jednu od najljepših uspomena iz djetinjstva pamtiti bezbrižna ljeta na predivnoj tučepskoj plaži.

DRAGANA POPOVIĆ

KĆI LENE STANKOVIĆ, ROĐ. ČOBRNIĆ (1936.-2011.)

Ubojstvo Marijana Čobrnića potreslo Ameriku

Moje Tučepi. Uronule u Biokovo, okovane kamenom, okupane u najplavljenom moru. Srce ispunjavaju ljepotom. Biser koji su prepoznali mnogi svjetski i manje svjetski putnici. Turizam se umiješao u živote Tučepjana i sve promijenio. Ljudi su rijeđe odlazili, kao što se moja majka davne pedeset i neke prošlog stoljeća uputila u najveći grad tadašnje države, Beograd, u potrazi za boljim životom.

Nije zaboravila svoje korjene, a ja sam kao dijete uživala slušajući priče iz njenog djetinjstva, pomalo joj zavideći na braći i sestri i osjećaju slobode u prirodi, koji ja u gradu nisam imala. Posebna poslastica su bile priče o Čobrničima. O didi Anti, koji je putovao do Belgije i nazad. Ili o pradiću Mišalanovi, koji je stigao čak do Argentine, radio u rudniku, a zatim se vratio u rodne Tučepi. Kako je to bilo hrabro! Krenuti u svijet, nepismen, bez znanja jezika, vjerovatno sa nešto malo novaca i zavežljajem neophodnih stvari. Zamišljam kako njihove majke kriju bol u srcu i ne daju suzi da klizne niz obraze. Pratile su djecu u nepoznato, znajući da ih možda nikada više neće vidjeti. U to vrijeme, naime, putovanja često nisu završavala povratkom.

Jedna od tih nedovršenih priča bila je i priča o Marijanu Čobrniću, rođenom oko 1860. godine u Tučepima, od oca Frane Čobrnića i majke Matije Čobrnić, rođ. Šimić. Kao mladić je otišao za Ameriku. I eto.. Ne zna se dalje. Ne znamo kako je izgledao. Ne znamo je li stigao do Amerike. Kako je živio? Je li se ženio, imao djecu..?

I ova priča bi ostala nedovršena da jedan mladi radoznali gospodin Leon Čobrnić nije koristio blagodati tehnologije 21. stoljeća. Istraživajući po internetu, u arhivi Sacramento Union, najstarijeg dnevnog lista na zapadu Amerike, pronašao je članak objavljen 9. lipnja 1896. godine:

“Nagrada za ubojicu

Traži se John Ackley zbog počinjenog kaznenog djela u okrugu Placer

-----

Hladnokrvno ubojstvo M.Čobrnića ovog svibnja u blizini grada George

-----

26. svibanj ove godine će se dugo pamtili po užasnom zločinu, ubojstvu, počinjenom tog dana u Dunhamu, Santa Clara. Nije bilo jedino hladnokrvno ubojstvo koje se dogodilo tog dana u državi, ali veličina njegovog zločina zasjenjuje ono drugo, iako nije bilo hladnije ili okrutnije.

Tog dana u okrugu Placer, par milja od grada George, M. Čobrnić, rudar, je upucan i ubijen u svojoj brvnari od strane John Ackley-a, ali ubojica nije uhićen.

John Ackley, Čobrnić i čovjek po imenu French su bili partneri u rudniku, ali se partnerstvo završilo kad je Čobrnić kupio udio svojih partnera za \$70. Neko vrijeme je bilo nesuglasica između John-a i Čobrnića, a poslije ratifikacije prodaje rudnika, John je pozvao Čobrnića da riješe poteškoće. Čobrnić je odbio ulaziti u probleme i ubrzo se vratio u rudnik.

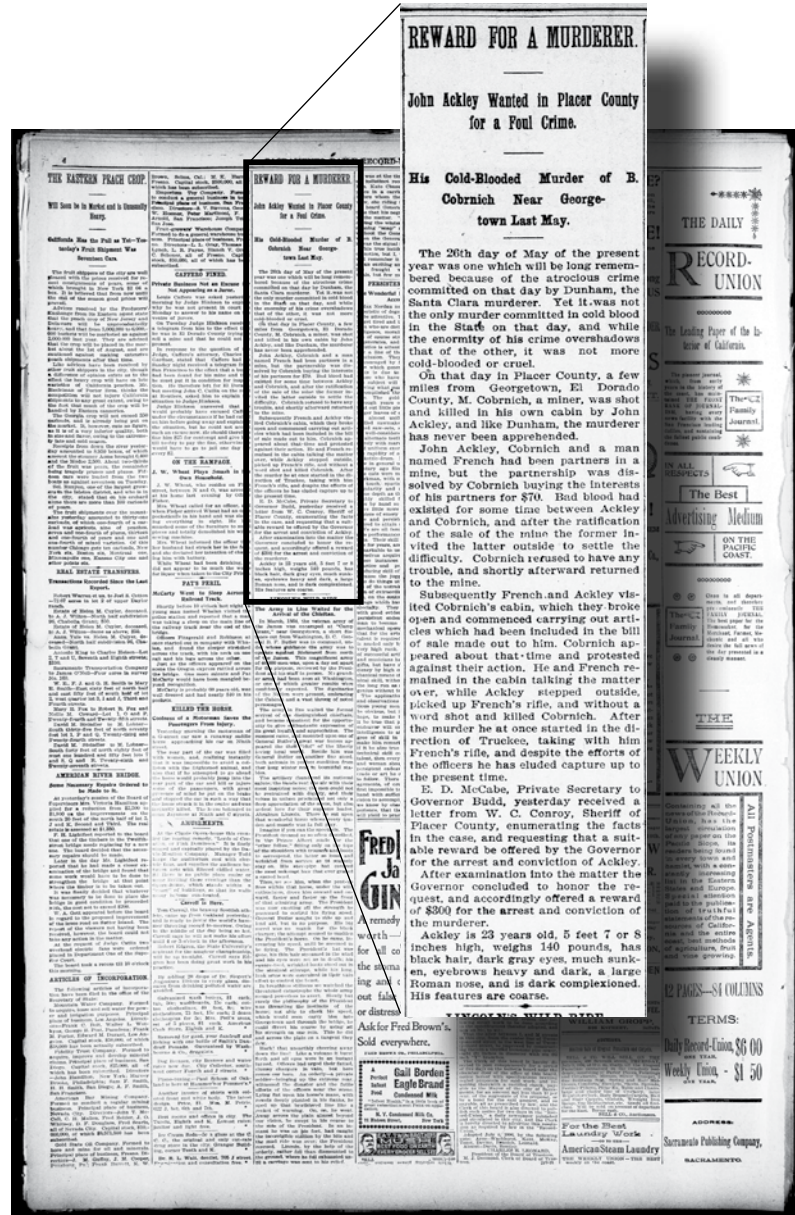
Naknadno French i Ackley obijaju i ulaze u Čobrnićevo brvnaru te počinju sa iznošenjem dokumenata i računa u vezi prodaje rudnika. U tom momentu se pojavio Čobrnić, koji se pobunio zbog njihovih postupaka. On i French su ostali u brvnari, pregovarajući o situaciji, dok je Ackley izašao van, uzeo French-ovu pušku i bez ijedne riječi ubio Čobrnića. Poslije ubojstva krenuo je u pravcu Truckee, ponio je i pušku, a unatoč policijskoj potjeri i dalje nije uhićen.

Tajnik guvernera Budda, E.D. McCabe jučer je primio pismo W.C. Conroy-a, šerifa iz okruga Placer, u kojem su opisane činjenice, i tražio da guverner ponudi odgovarajuću nagradu za uhićenje i osudu Ackley-ja.

Nakon razmatranja, guverner je odlučio udovoljiti zahtjevu i u skladu s tim ponuditi nagradu od \$300 za uhićenje i osudu ubojice.

Ackley ima 23 godine, visok je oko 170 centimetara, težak oko 64 kilograma, ima crnu kosu, tamno sive upale oči, teške i tamne obrve, veliki rimski nos i tamne je puti. Grubih je crta lica.”

I tako je dovršena priča o Marijanu Čobrniću, momku koji je u pretprošlom vijeku krenuo u svijet.

Tučepske i ine poete
o Tučepima

MILENKO MILOVAN ČOVIĆ

(03. 01. 1921., TUČEPI - 19. 09. 1994., TUČEPI) IZ ZBIRKE "MOJ ŽIVOT"

STARAC SA PLANINE

Sa planine starac stiže
vas se znojem on obliše
kraj bunara starac sjeo.
rashladi se sav veseo.

Kad ovako voda hladna
povrati se starcu snaga.
Pa govori kroz brkove:
Sjedi sada stari dive!

Kad si nekad mlađan bio
znoj sa lica nisi lio
U planini kod ovaca
pjeva pjesmu od staraca.

Ne sluteći što će biti
kad sa štapom ću hoditi.
Evo štapa sad kraj mene,
na kostima teže breme.

Kose side proridene,
noge teško umorene,
čuvajući stado svoje
izmorio noge moje.

Al ne žalim ništa više
kad s planine zdravo stižem.
Bez ovaca sad ću živit
u selu se svome smirit.

Kraj unuka i ognjišta
veseli se do počinka,
čekat dan kad će doći
jer u zemlju moram poći.

Burača

Mijeh i burača
mati i kći
na kozi izrasli
buraču nam poklonili.

Raspukla suha zemlja
žeže kamenjarom
izvor je daleko
težak na ramenu buraču nosi
vodu prosi
kopati bunar hodi.

Znoj ozario lice kopača
kapljice kao biseri čelom teku
imaginacija, halucinacija,
sanja vodu
bočetnoj se nada.

Na bijelom kamenu
udarcem maškлина
pukotina zareperi
voda poteče,
mjehurići zaigraju,
žedna usta se napoje
buraču vode kući donosio
i gustirnu gradio.

Vidro

Vidro na glavi
djeva potoku nosila
vodu s izvora donosila
pticama se divila
bijelo rublje sušila
na potoku sukance
lupala i stupala
pjesmu pjevala, lahor miluje
Kreket žaba slušala
dotu pripremala
skrinju slagala
ljubav skrivala
i dragom se nadala.

Čobrnici
i družina;
OA Mars Brbić

Ribar i gajeta

Listam plave uspomene tihe a jače od groma
Čaklin slike požmarene iz babina starog koma
Prolazim krot trujno vrime pratin akord moje vale
Nečujno se dižu rime plahog mora zvana kale.

Mriže, gajete, leuti ferali na punti prove
Veslo dreto kroz val juti ribarske se grije snove.
Snivale su budne oči lune lude sne morile
S veslon dilile su noći mokre zore zazorile.

Bure, juga i nevere, aneli se raskocali
U veslo je bilo vire i kad štropi su pucali,
I kad kurenat zafora pa pod feral zagropa gaje
I kad prislana je kora mora zauvik je uzdrarje.

Veslalo se i šijalo bose noge žalo panti
Mriže na škrot potezalo, drugo vrime drugi arti,
Zbonacalo je u duši pasa vik uz vesla, uze
Justre srdela i skuša caklu se ka mora suze.

Nagropan u dvoru spava s madira još katran kapje
Kroz san s vitron razgovara dah maestrala sjetno šapje,
Krug s moren zatvaraju se, s prvim plovon zadnja košta
Kroteć val osolija se san tek rođen ista pošta.

Magare i samar

Zguljena kopita po krastavu putu
Na priteško brime ti tek repom vrtiš,
Vidi li još iko tvoju ranu jutu?
Pod samaron stenješ i trpiš i šutiš.

Grč ti lebro steže, prokrvilo sadno
A piz još teži na samar ti toware,
Kad se pogled itni pinku retrogradno
Pod samaron vik tvoj: o trpno magare!

Još te mamuzaju a ti niti ne reveš
Kasaš svojon ruton nijanci se ne ritaš
Nevinu bekinu pod samaron dereš:
Ma,ko sudi o ton koliko miritaš?

A na koncu sve je samo šaka luga
Nevidljiv dah vitra, studen kapi kiše
Za te, moj magarče, tek strma jaruga
Pregršće zemje crne ništa, ništa više!

Nosim ti sebe

S vagunima mora
Okolo sebe,
Kvintalima grožđa
U žepin mojih gaća,
Pune kašete zemje,
Zemje koja život
Znači...

Ne tribaš ništa reć,
Niti išta napraviti.
Uzmi more kao suzu,
Napuni barila vinon,
Posadi i posij,
Šta život znači...

Ja ću doć
Kad zora zarudi,
Kad pivac zapiva,
Ka cviče zavonja,
Ka život kaže
Da je život.
Nosim ti sebe jubavi.
Ja ću doći...

O Sridušo

O Sridušo, selo moje malo,
Sritna čovika od mene napravi.
Oj, Sridušo!

Pisme, vina ka i rađe
U tebi uvik nađen,
Ka kominu Arapovu
Šta selo mora imat.
Oj, Sridušo moja!

A toliko toga proživih
S tobom,
Bog da i još ću
S prijatejima život činit,
Jubav ka i sebe dat.
Oj, Sridušo moja!

Zanavik,
Sridušo moja
Zanavik.

Voda i krug

Voda,
- u slavlju,
slovo nutrine
raskošno prizvala.

Voda,
- zastor kiše
izglasala,
polja nagovijestila.

Voda,
- slanim prstima
jedro ispisala,
tišine razuzdala.

Voda,
- između dva čavla,
drska nauma
i htjela
i potkove mljela.

Voda,
- tiho iščezla.
I pute,
pute potopila.
I stope,
stope onijemila.

Zahvala

Tih je bio ulog.
Leđa zadovoljna,
povijena.

Mrav nije tražio zahvalu.
Samo nježan
doseg uspomene
da svi ugošćeni
i dalje
sučelice
mogu.

Tučepi

Oj Tučepi moje misto malo,
u tebi je bilo žalo.
Plavo more udara o stine,
galebovi lete u visine.
Kad bura puše,
masline tvoje zelene
savija ih do zemlje,
i nosi lišće
na sve strane
i smete ih na puteljke
moje male.
Puteljke moje male
i pristave do grane
gdje sam se nekada penjala
da bi masline brala.
Lipa je moja Tučep,
moje rodno misto.
Kad sam u školu išla
vaki sam kamen prišla;
od Kraja do Sela
kroz masline zelene
dica su na piske igrali.

Ujarna

Ujarna jedna tvornica mala
za dobit uje dušu je dala.
Niz presu se uje žuto cidilo
i svon gospodaru snagu davalo.

Kad bi se citka dobro iscidila,
judi su i na tlevo istresali
I suve paćike
od maslina
dobili.

Judi bi na mazgama
u vrićama
masline gonili
i na ujarnu ih
na vrpku iskrenili
i lopaton dobro
uzvrpali.

Svaki je čovik zna
vrpu svoju
i kad će turnat,
znao je uru.

Uje se u biguncu
ko zlato blistalo,
bukaron su ga judi
po vrvu badnja kupili,
i pune male mišine
nalili.

Mate Brbić; OA Mars Brbić

Majka

*Dok hodaš kao svjetlo munje , kao crna kiša
Tvoje oči ,
Tvoji koraci ,
Tebi majko .
Samo tebi pjevam
Tebe čujem
O tebi govorim , za tebe šutim .*

*I kad je moja lađa na dnu ,
Ti joj ne daš da potone .
I kad su jedra spuštена
Tvoja zvona zvone .*

*Na pijesku ću ispisati tvoje ime
I čuti ću tvoje zvono u daljini.*

*Ti si ona koja gasi svijeću poslije
mene
Otvaraš mi sva vrata
Otkrivaš srebro na kosi od zlata
I tvoj plač .
Gorčina
Stručak drača ,
Nebo je modro .....šuma je siva
I tvoje lice
Kao pčela na ruci*

*Želiš , sanjaš , kao jedra , kao oblaci
bijeli ,
Spaljena trava i trnje ožiljaka
Suze na tvom oku za me
Bol na usni tvojoj
Ima li rana ?*

Ima li užeta na tvom vratu ?

Tvoje raširene ruke majko ,
I kazaljke na satu.

Pripadam tvom jatu .....
Tvoja me zvijezda prati ,
I jutro je tvoje kad svane .....
Za tobom ruke pružam .....

Majko !

Podravnice OA Mira Velar.Dragičević foto: "njemac iz Jadrana"

DRAŽENA RADONIĆ

IZ JOŠ NEOBJAVLJENE ZBIRKE "PRIGRABI MRVU PROLAZNOSTI"

MOJA SESTRA

Iz našeg je kvarta , porta , kao sirena
Sa mnogo ljepote , čari
Rastapa sve ispod vrelog hoda
Kao nova pjesma
Tako gorda , prosta
U originalu prave ljubavi
Po propisanom tempu
Kao duh svjetlosti koji ljudi mrze
Bezbroj bića - jedna vrsta
Uvijek se razglasi iz prikrajka
Bučno , ribarski kako smo znali od malena
Krv njenog loga kao ljljan ,
Miris oltara u crkvi svetog Ante
Majčinstvo žensko
Beskonačna meta
I njome je baš darovano blago
Cijelog svijeta .
Ponekad suviše boje cure
Kao mlijeko , kao tamjan
Kada gleda u zjenicu dana ,
Kada ne želi pokazati lice tuzi mjesečine .
Miris djetinjstva ,
Miris našeg kraja ,
Struji u kosi
Sa rukama drhtavim , žarkim
Plamen i želju u očima nosi

I sve to radi iskričavo , zanosno , sigurno
Kao da na plavom svodu zlatne zvijezde pali
Njome je pir i raskoš biokovski kamen ,
Trava , miris poljskog cvijeća , kruna i
Najskuplji parfemi ,
Berba grožđa , oltar , ovo more , žali
I kad bljesne u poletu luka
Ne ide kao ja tvrdoglavo , bez kompromisa
Već duboko , prepuno uzdanja .
Opojno proljeće ,

Vrelina ljeta ,
 Rasuta jesen kao paleta u igrama svjetlosti
 Strašna zima , kad bijes juriša iznenada iz prozeblog kuta ,
 Vedri sunčani dani , tajne noći tiše od mraka ,
 Zore sanja .
 Nečije se oko od svega ovoga užasava ,
 A u njenim očima zapisana mašta .
 Svi su mirisi našeg kraja
 Duboko sadržajni za nju.
 Cvijeće ima značenje na kraju puta .
 Potoci šapću neiskazane tajne .
 Vjetrovi na mahove pričaju i čudno šaputaju .
 Svaki kamen za nju smisao prima
 I kao da joj zavičaj postaje ideal ,
 Jer ponekad boja života donese ljepotu iznutra ,
 Sazrelu obilazeći zapuštene doce , tajanstvena šuma
 Kao kroz veo .....
 To je moja sestra .

Nas dvi, čeri Mire Tučepke

RUŽANA KOVAČ

Za neslužbenu tučepsku himnu zaslužan je Tonči Kurilj Jabuka

Premda je nemoguće izabrati pjesmu koja je nikad prežaljenom trogirskom slavuju Vinku Coci obilježila karijeru, hajdučka "Kada umren umotan u bilo" sigurno je jedna od onih "zaštitnih". Zanimljivo je kako je upravo ta pjesma bila pokretač da i Tučepi dobiju svoju pjesmu.

Naime, Tonči Kurilj Jabuka, koji je sa Vinkom Cocom bio veliki prijatelj, oduševljen spomenutim hitom, dao mu je u zadatak da pronađe autora koji će napisati pjesmu za njegove Tučepi, a koju će Coce otpjevati.

Bez imalo dvojbe, Coce se odlučuje za Denisa Batinovića Pekmu koji je ujedno i autor hita "Kada umren umotan u bilo". Pekma, inače zaljubljenik u sva mala mesta naše obale od kojih su mnoga dobila svoje pjesme, sa žarom se baca na posao skladanja i pisanja teksta. I rodi se tako daleke 2005. svima znana neslužbena tučepska himna...

U ovoj kući u Opuzenu nalazi se studio "Prima vista" u kojem je u listopadu 2005. snimljena pjesma "Tučepi"

♩ = 112

TUČEPI

Denis Batinović Pekma

N.C. *Ac. gitara* E A

A-ko pi-taš ga-le

A E7

ba za bi-ser Ja-dra - na on će re-ći "Tu-če - pi,

A A

ma-ti mu-Dal-ma-ci - ja". A-ko pi-taš mor-ski val ko-me je du-šu

E7 A

da on će re-ći "Lu-či - ci, cvi-tu iz ka-me-na". Raz-li - la se

B A E7

pi-sma kraj gu-stir - ne sta - re za-pi-va - la zvo-na

A

s kam-pa-ne-la sve-tog An - te ži-vit ne bi mo-ga bez ko-no - be

E7 1. A

dra - ge, Tu-če-pi i u - ja i sr-de - le sla - ne

2. A Ac. gitara E

Raz-li-la se sla - ne

⊕ CODA E7

D.S. al Coda

A - ko pi - taš mor-ski Tu - če - pi i

A A

u - ja i sr-de - le sla - ne

3-glasni dječji zbor

TUČEPI

Denis Batinović Pekma

♩ = 112

N.C. G C 1. glas A C

A-ko pi-taš ga-le - ba

G7 C

za bi-ser Ja-dra - na on će re-ći "Tu-če - pi, ma-ti mu-Dal-ma-ci - ja".

1.2. glas C

A-ko pi-taš mor-ski val ko-me je du-šu da on će re-ći "Lu-či - ci,

C 1.2. glas B C G7

cvi-tu iz ka-me-na". 3. glas Raz-li - la se pi - sma kraj gu-stir - ne sta-re

C

za-pi-va - la zvo-na s kam-pa-ne-la sve-tog An - te ži-vit ne bi mo-ga

G7 1. C

bez ko - no - be dra - ge, Tu-če-pi i u - ja i sr-de - le sla - ne.

2. C ⊕

Raz-li-la se sla - ne.

G C

1.2. glas D.S. al Coda CODA

A - ko pi - taš mor - ski Tu - če - pi i u - ja

C C

i sr - de - le sla - ne.

VITEZICA LUTALICA

Vjetrenjače, vjetrenjače!
Sve same vjetrenjače,
Vrte se oko nas.
Okrznuta im krila lopatasta
I ispucala, mnogo i premnogo;
Što od vremena, što od vjetrova,
Koji ih sa svih strana okreću
I često im pobrkaju smjer.
No ipak, osovina ih još dobro nosi.
Zlo je u tome,
Što danas nije doba vjetrenjača,
Ni Don Kihota nije doba,
No one, ipak se vrte i dalje.
Vitez od Manche mislio je
Da zna s kim se bori.
I mi ljudi današnjeg doba,
Mislimo da znamo zašto se borimo.
No odgovora često nemamo.
Svatko u svojoj borbi ostaje sam,
A i nikome ishod te borbe ne treba,
Pa čak ni nama samima,
Ali ipak, borimo se neprestano-
I kažemo: -To je život.
Pitamo se samo:
Nije li našem starom vitezu
Bilo lakše, jer znamo,
Da on je imao Sanča Pansu.
A mi? Mnogi od nas
Ni hraniteljia, ni braniteljia.
Imao je i kobilu Rosinantu.
I sluga mu je magarca imao
Ja na primjer

Često sebe vidim,
Kao vlastitu Rosinantu,
A često sam i sama svoj magarac.
Obožavao je naš vitez
I svoju Dulcineju.
Kakav samo poticaj!
Za Nju je Njegovo srce kucalo.
A tko te ovdje pita za srce,
Za nekakovu Dulcineju,
Bilo u ženskoj ili muškoj spodobi,
A niti takva koga treba,
Današnji vitez,
Bolje da je besplatan
Ili svejedno, može biti i
VITEZICA
Može slobodno biti i
VITEZICA LUTALICA
Ili ako hoćete
DONA KIHOTICA
A može biti
I svoja Rosinanta i svoja...
Svoja magarica.
Ja se eto divno osjećan,
Kao ženski Don Kihot;
Iako sam bez ikakvih
Njegovih osobina.
Osim mene, ima ih još mnogo.
Sličnih, a i nikada neće izumrijeti.
Vele da je bio malouman.
I jest i nije.
Često sam to i ja -
I još češće se borim,
Sa vjetrenjačama,

To jest uzalud.
To mnogi misle,
A mislim i ja;
Jer potrazi uzaludnoj
I lutanju neprestanom,
Najčešće nema kraja.
Svi mi,
Ne samo ja,
Umjesto kopljem,
Mnogo put golim rukama mašemo,
A da uvijek ne znamo
Ni kome, ni zbog čega.
A štit, ako me pitate za štit?
On je prostim okom nevidljiv,
Ili, krije se ispod oklopa,
Koji je, zna se, izvrnut
Svakojakim nepogodama,
A da i ne spominjem vremenske,
Od kojih sigurno mora zahrđati.
No, ono je doba
Vitezova razmetljivih,
A češće idealista uzaludnih,
Mislim, prošlo.
A danas,
Gutamo često vlastite ideale,
Dok se u njima ne ugušimo-
I to zato, jer ih nitko ne treba.
Danas je teže, još i zato,
Što vitezova,
U ovo vrijeme više nema.
Jedino svatko može sam sebi
Svoj vitez biti.
No, možda drugačiji,
Neki vitezovi su to,
Kakvima, mnogi od nas ne želi biti;
Jer i mjerila viteštva
Su drugačija,
A ta mi se ne sviđaju nikako.
Sve u svemu:
Pogrešna mjerila-
U pogrešno vrijeme-
I ništa i nikom više
Nije tako ni vrijedno, ni važno.
Važno je da se Naše i Vaše
Vjetrenjače okreću,
Usprkos svim vjetrovima,
Dok malakšemo mi,

Ili se ne polome vjetrenjače.
Neka se vjetrenjače okreću,
Neka se okreću vjetrenjače.
Uzalud, ili nije uzalud.
Tko to zna?
Možda će se jednom znati.
I svijet se okreće,
S nama i vjetrenjačama-
Uzalud, možda sve je uzalud,
Ali možda i nije sve uzalud.
I to jednom, netko, će znati.

Neka se svijet-
I vjetrenjače okreću,
Neka se svi zajedno,
S njima
O K R E Ć U
O K R E Ć U U
O K R E Ć U U U ...

KUĆA U MASLINIKU

Kuća moja u masliniku:
crvenog je krova, makov cvijet,
prozora četiri, crne oči,
gledaju na more kuda brodom prolazim.

Sa palube čitam povijest kraja.

Nada mnom dva tri galeba
kliću i krilima mi bijelim domahuju.

Gledam kuću svoju u zaleđu:
vidim granu masline na crvenom krovu
kako odmara staračke kosti
namjesto djeda koji
odseli pod hrastove
devet sto trideset četvrte.

Kuća moja tad mi se nasmiješi
odbljeskom sunca u staklu prozora,
kuća moja u zelenom masliniku.

POVRATAK DJETINSTVA

Golo djetinjstvo u poderanoj košuljici
bosih nogu s iglicama žestice
vraća se s vjetrom sjećanja
na obalu s kamenjem i mirtama.

Planduju ovce pod zaspalim maslinama,
lulja se podne u zalutaloj zvonjavi,
utihnule motike u pripitim vinogradima.

Cvrčci na groblju
Requiem za mrtve pjevaju.

Pod starom murvom zuje muhe,
predu žene vunu tananu,
predu mačke svoje misli podnevne;
starci
pričaju djeci o vukodlacima
i vilama na Sutvidu koje
viore u vijare.

Na ledini pod česvinom
djed reže crni kruh,
dijeli ga s pticama i mravima.

Ja sam taj dječak koji luta baštinama
za gnjezdima prdavica, slikovnicama mašte,
za jednom pticom žutih krila-
ona me vodi ljepoti ponora i nevraćanja.

Vraća se djetinstvo s vjetrom sjećanja,
sa zbiljama i varkama,
s barkama
snova i mrtvih leptirica.

BILI SU DIO PRVOG TUČEPSKOG LIBRA, HVALA IM

VLADIMIR BUŠELIĆ

(14.03.1948.-24.02.2012.) prvi načelnik općine Tučepi

U Tučepima je u nedjelju, u 65. godini života preminuo Vlado Bušelić, prvi načelnik Općine Tučepi. Vlado Bušelić rođen je 1948. godine, a funkciju načelnika Općine obnašao je u dva navrata, od 1998. do 2001. godine, te od 2005. do 2009. godine, kada se zbog bolesti povukao iz političkog života. Bušelić je bio i suosnivač i dugogodišnji tajnik DVD-a Tučepi, a dio svoje profesionalne karijere proveo je i u Mirovinskom fondu u Makarskoj. Od Vlade Bušelića su se jučer na tučepskom mjesnom groblju oprostili obitelji, prijatelji i mještani, a njegovim preranim odlaskom, Tučepi su izgubile izuzetnog čovjeka koji se nesebično davao za dobrobit i razvoj mjesta. R.I.

MAKARSKA
KRONIKA br. 274.
11. 03. 2008.

Dr.sc. fra KARLO JURISIĆ,

(Sarajevo, BiH, 13. kolovoza 1918., - Makarska, 14. siječnja 2017.)

Iz Tučepskog libra 1. autor teksta:
EPIGRAFSKI SPOMENICI NA PODRUČJU TUČEPI
(Prilog pozna vanja tučepskih javnih natpisa)

14. TUČEPI

»Selo Tučepi« spominje se prvi put u poznatoj kreševskoj povelji Jurja Vojsalića 1434. (pr. I, 5),⁸⁷ a kasnije u mnogim mladim izvorima: u Mocenigovoj odluci 1571 (pr. I, 6), na Fortisovoj karti 1774,⁸⁷ i drugdje.

Naziv je plurale tantum, sklanja se kao stvari, pa ima samo dva oblika: Tučepi i Tučepima.

Istina je naziv nadaleko rasprostranjen: Tučep(i) na pola puta između Kosovske Mitrovice i Peći;⁸⁸ Tučapy u Češkoj; Tučepi u Galiciji.⁸⁹

O postanku i značenju naziva Tučepi jedni pretpostavljaju da je ilirskog,⁹⁰ a drugi da je slavenskog podrijetla. Prema Smodlaku to je »stano ime doneseno iz Zakarpatskih strana«.⁹¹ I M. Budimir mišljenja je da je za Tučepi slavenska oblast »area maggiore«.⁹²

Naziv Tučepi može biti slavenskog podrijetla, ali nam nije jasno njegovo značenje u nekom slavenskom jeziku. Stoga ne smijemo olako prijeći preko ilirske pretpostavke. Općenito se smatra da su Albanci potomci starih Ilira i da su se u njihovu jeziku sačuvali mnogi elementi staroilirskog jezika. U današnjem albanskom jeziku tu znači kod, a cep znači pojilo, korigo, izvor. Tako albanski intelektualci tumače značenje njihova sela Tučep(i) u pokrajini Kosovu: selo kod izvora ili kod pojila.⁹²

Treba znati da se sredina sela Tučepi kod Makarske zove Moča, u kojoj se nalazi nepresušivi izvor vode.⁹³ Tučepi bi, dakle, značilo: selo kod izvora.

prof.dr.sc. ŽELIMIR PAŠALIĆ

(El Shatt; Egipat 06.08.1944. - Split 24.02.2011.)

Iz Tučepskog libra 1. autor tekstova:
RAZMIŠLJANJA O NEKIM RAZVOJNIM PROBLEMIMA TUČEPI
i SLIKOVNICA TUČEPI

Porijeklom iz Tučepa, rođen u El Shattu, školovao se u Makarskoj, a želja za znanjem odvela ga je na studij u Zagreb. Prije trideset i sedam godina je sudjelovao u osnivanju Ekonomskog fakulteta u Splitu i od tada je svu svoju energiju i znanstveni žar ugradio u njegov razvoj. Tu je prošao cijelu akademsku karijeru od asistenta do redovitog profesora i dekana. Bavio se problemima ekonomske politike i nacionalnog gospodarstva, a osobito ekonomikom infrastrukture, te je bio istaknuti i nagrađivani član Hrvatskog znanstvenog društva za promet.

Njegovo nasljeđe nisu samo znanstvene knjige i brojni radovi jer on živi u svojoj obitelji, najdražim kćerima i tisućama studenata koji su se napajali na izvoru znanja koje je nesebično dijelio. Odgajio je generacije postdiplomaca i asistenata koji su zahvaljujući i njemu danas cijenjeni stručnjaci, priznati znanstvenici i sveučilišni profesori.

BRANKO PAŠALIĆ

(05.11.1953.-07.03.2008.)

Iz Tučepskog libra 1. autor teksta:
KLAPA LUCIUS

PISMA ZA OPROŠTAJ KLAPA MURTELA PROŠLOG TJEDNA U OPUZENSKOM STUDIJU SNIMILA PJESMU U SPOMEN NA BRANKA PAŠALIĆA

'Pisma tenoru' od tenora

Piše Ružana Kovač
Foto Makarska kronika

U glazbenom studiju u Opuzenu prošlog četvrtka klapa Murtele snimila je svoj prvi singl. Riječ je o pjesmi koju je napisao i 'u grubo' uglazbio prvi tenor Murtele Antiša Mravičić. Stihove 'Pisma tenoru' koje je napisao nakon iznenadne smrti svog velikog prijatelja Branka Pašalića i melodiju zapisanu tek u glavi u note, i to u klapskom četveroglasju, pretvorio je njihov voditelj Marin Erceg. 'Ne mogu ja virovat da te više nima, ne mogu ja mirovat dok ti mirno snivaš, pivali smo ti i ja kao gredlina dva, lipo nas je bilo čut kad stanemo svi u krug...' stihovi su kroz koje je nadareni tenor Murtele opjevao svoje prijateljstvo s pokojnim Pašalićem, također klapskim pjevačem. Demo snimak, kojim su zadovoljni svi članovi klape, odmah je prosljeđen na lokalnu radio postaju, gdje će za sigurno naći svoje mjesto u klapskim emisijama. A izvedba 'Pisma tenoru' neće, kako saznajemo biti standardni dio njihovog repertoara, već će je čuvati za posebne trenutke, kad zapivaju za svoju dušu negdje u nekoj klonbi. Baš onako kako je njihov prijatelj najviše volio.

MAKARSKA
KRONIKA br. 327.
17. 03. 2009.

LJUBO LALIĆ

(25. 11. 1935., Tučepi - 23. 10. 2017., Tučepi)

prof. Ljubo Lalić

napisa sin Tonči Lalić

Još se sićan tvojih ruku
Još se sićan tvojih žuja
Kad si nama govorija
Bukare se tvoje sićan
Pune vina, u pijatu uja
S mrvu šoldi, puno znoja
S mašklinom usrid polja
Profesor si navik bija
Olovku si motikom zaminija
Trudom svojim školova si
Mene i mog brata
S materom si teško zivi

Vridne ruke ko od zlata
I mnogima pomoga si
Kad si moga i kad nisi smija
Plemenito kako si i tija
Otiša si tamo gori
Di se pisma uvik ori
Da si nama koliko si moga
Volimo te, ne samo zbog toga
Sada mirno idi
U beskraj svoj ti plovi
Ne umiru oni
Koje se toliko voli..

JURE BATINIĆ (Makar.1938. - Makarska 2015.)

TUČEPI

Od kožare do kozarovice
I od Dračevca do Krajeva Gaja,
Kao niska biser ogrlice
Zaselci su tučepškoga kraja.

Biokovo raširilo krila
Da zadrži buru koja priti,
Ime tvoje - neprisušna vrila,
A nad njima jablanovi viti.

Spomen nosiš još od oni dana
Pradidovi kad su vojevali
Zarobili dužda Kandiana
Potopili brodove u vali.

O vrimenu što je poza nama,
Još grobovi i stečki svidoče
I kašteli sresli sa starinama,
Razrušeni dvori više Moče.

Nemilo se opiren potrebi
Spominjati viđenije jude,
Da mi niko zamirio ne bi,
Molin da mi oprošćeno bude.

Sa Lađane mlade čobanice
Po kamenju brime rasprtle,
Na bistromu izvoru Smokvice,
Sa studenca ladnu vodu pile.

Tanka struka, umilnoga glasa
U kosi in cviče zaliveno,
Kaduja i kanul iza pasa,
U rukama igle jon vreteno.

Na ušima zlatne bokulice
Po čemu ji od starine pantu,
Nosile su dične krasotice
Na derneku za svetoga Antu.

Po zimi su vunu gargašale
Tkale šesne torbe sa kitama,
Za udaju dotu paričale
Šotane od mirla i rekama.

Običaji vinčanja se štiju:
Jabuka i pivac na bandiri
Buklijon se svati dočekuju
Cilin puten harmonika sviri.

Ni sirota za pira ne šćedi
Svake sriće nađe se na stolu,
Dočeka bi pršutin o gredi
Sira iz uja, kumpeta u krtolu.

Priko briga, priko udoline
Vonj pelima, kaduje i žuke,
Rascvitale višnje i masline,
Vinogradi štiju žujne ruke.

Zapivali tučepski težaci
Staru pismu o lozi i vinu,
Smirili se brodi u bonaci
Zavezan svaki za svoju stinu.

A ribari sidu isprid kuća,
Krpu mrižu, parangal natiću,
Od večeri pa sve do svanuća
Ponovo će u konal po sviću.

A bilo je bome i kalaša
Što dan i noć samo skitat znadu,
A koji se malo boje snaša
Otiša je u svit, u Zelandu.

Misli, tamo teče med i mliko
I more se lako obogatit,
Ma ni tamo linca neće niko,
Tokalo se natrag doma vratit.

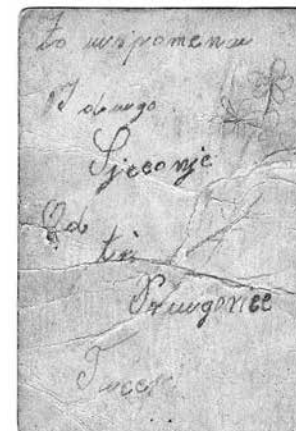
Tribalo se raboti priklonit
Ko i drugi, život od intrade
Stisnut zube i čelo upotit,
Jer ko trudi, tome i Bog daje.

*Bakina
fototeka*

Nede i Mate
Dragičević
OA Mira Vela-
jedini primjerak
fotografije bio
je u Argentinu,
90-godina Ana
Kunac posjetivši
Smiljanku i
Šimuna Čovića
vratila je na
radost svih
potomaka, a
mi je dijelimo s
vama

Mire r. Dragičević
i Dražena Vela
-vjenčani u Crkvi sv.
Ante 28.6.1964.

Fotografija s
poleđinom Smiljanka
Čović r. Dragičević
(1935. Tučepi- 2003.
Buenos Aires;
Argentina); Desanka
Lucija Brbić r. Bušelić;
Milenka Lendić
r.Ostojić (1932. Tučepi
- 2012. Spearwood,
Australia)

Ivna Jakić, Zlata
Vodanović-Australia,
Mira Dragičević

Ispračaj Ivana Viškovića u Argentinu; Buenos Aires; stoje Kate Vodanović, Joze Šestić, Marija Tomaš, Ivan Vodanović, Ernica Čović, Šarić Ante, Viktorija Dragičević; Čuče: Slavka Vitlić, Stipe Šestić, Marija Vitlić, Marija Vodanović Mira Dragičević

Tečaj šivanja u tučepima 1956. godine
-voditeljica Ivica Vulinović u središnjem dijelu fotografije;
Gornji red s lijeva na desno: Antica Tomaš, Smiljanka Čović, Estera Šimić, Nevenka Tomaš, Marija Čović, Nede Šimić, Anka Bušelić, Kate Šimić, Ivanka Šimić, Anka Šarić, Antica Šarić, Vinka Čović, Nera Šarić, Marija Bušelić Milovanova, Jelena Čović, Zdenka Bušelić, Viktorija Čović, Sonja Tomaš, Marija Ševelj, Marija Mijačika
Donji red s lijeva na desno: Marija Šimić, Šimić Nede, Kate Šimić, Brbić Nede, Ivka Mravičić, Anka Brbić Sojka, Vjera Bušelić, Ruže Bušelić, Rose Bušelić, Rozarija Šarić, Mande Brbić, Smiljanka Dragičević, Anka Ševelj, Marija Šimić, Tihā Brbić, Ivka Visković Macarina, Mira Šimić, Karmela Mravičić, Jako Mravičić OA Ivka i Šimun Bušelić

Ispračaj Radislava Brbića u Australiju
OA Mars Brbić

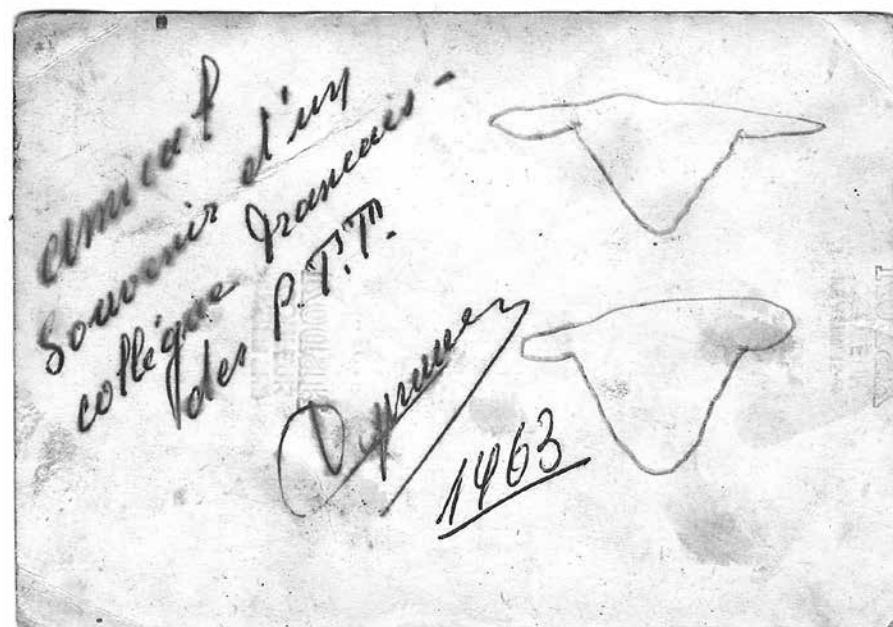

Tučepске cure čekaju ples na
Vezi 1958.godina OA Ivka i
Šimun Bušelić

S lijeva na desno gornji red:
Nevenka Tomaš, Ivka Visković
Macarina, Marija Lalić, Rose
Pićova, Zorka Jelina
S lijeva na desno donji red:
Senka Brbić, Sonja Tomaš,
Mirjana Tomaš, Bare Lalić,
Zorka Visković Sekača; dolje
naslonjena na pod Age Lalić

110 godina tučepske pošte. Poštanski ured otvoren je 1911. godine u kući Petra Brbića. Ivan Visković Glavarić (11. 05. 1902. - 06. 06. 1980.),

PTT= pošten, tačan, trče... Pitali bi ga: "Barba Ivo, ima li šta pošte?", a on bi odgovorio: "Iđe, doče!"

Prva gostiona u Selu- vlasnici Nede i Ante Bušelić OA Paško Bušelić

Za šankom prve gostione u Selu OA Paško Bušelić;

Prva gostiona u Selu-gradnja OA Paško Bušelić

Nede Dragičević
r. Čobrnčić i
Milan Jakić
u Ulica
potočnjak

Teta Mare Brbuša i gosti
pred Crkvom Sv. Ante koja je
sagrađena prije 120 godina OA
Mars Brbić

Sprovod Kleme
Lalića-Maćina

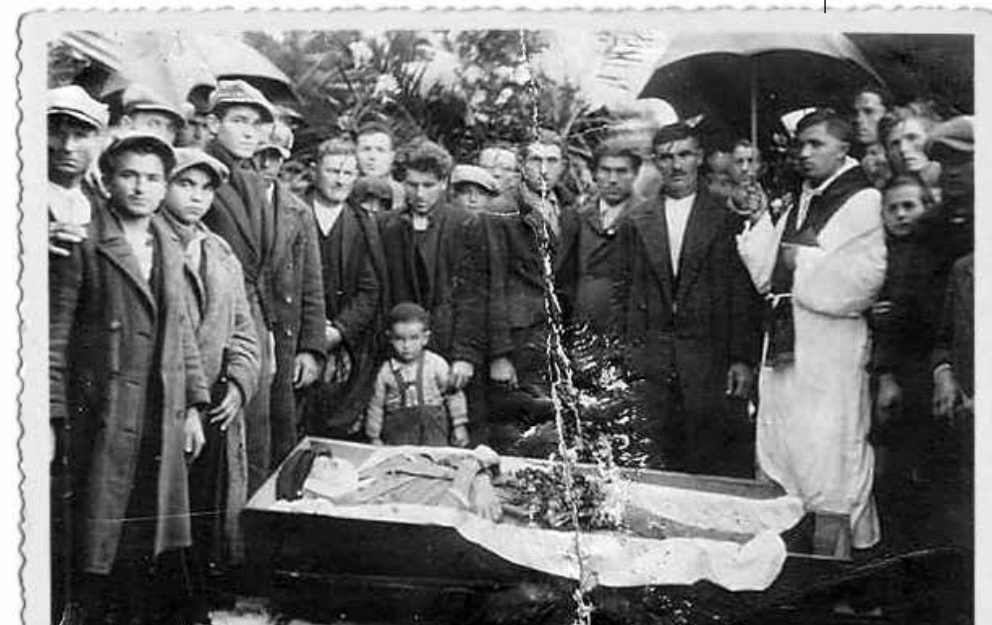
Pogreb
Kleme Čobrnčića
OA Mars Brbić

OA Božidara
Mravičića

Tečaj protuavionske zaštite Split 1956.god OA Ivka i Šimun Bušelić
S lijeva na desno: Marija Ugarova, Nera (Mije Andričina)Šarić, Marija Ikačina,
Marija Serdarova, Jelica Lalić, Rozarija Bilinčeva, Sonja Agina, Nada Tomaš, Zlate
Cikavčeva, Karmela Šimić, Ivka (Macarina)Visković, Vinka Vrane Katina, Zorka
Matina, Nevenka Gungina, Viktorija Mišalainova, Marija Zorina, Anka Mijalova,
Jako Oblakova, Kate Mate Mišina, Mande Frane Brbića, Zdenka Nikole Čendina

Pokop Antice Dragičević
r. Tomaš-Šusterovica (17.
07 1894. - 28. 2. 1957.);
s lijeva na desno: Vinka
Visković, Mate Dragičević,
Nede Dragičević, Ante
Dragičević -suprug, Ivo
Dragičević, Nede Šarić,
Leopold Šarić, Mirjana
Dragičević, Mare Brbić,
Antica Šarić-Zeličinka,
Mira Dragičević

*U arboretumu
„Ville Anna“ u
Podgori: Miče
Tomislav Visković,
Paško Bušelić, Jozе
Bušelić*

Prva Sveta Pričest 1958. Tučepi OA Paško Bušelić

Tučepska klapa OA Paško Bušelić

*Nede Bušelić
r. Lalić prede
vunu (1919.-
1991.) OA Paško
Bušelić*

Fotografija:
Pozdrav proljeću
21.ožujka 1955.
Sutvid